Foto voor de Leefomgeving

bij het Omgevingseffectrapport (OER) voor de Omgevingsvisie Berkelland

maart 2024

Inhoudsopgave

Inleiding 3
Deel A: Beoordelingscriteria Foto van de Leefomgeving 4
A1 Plattelandsontwikkeling & economische potentie 4
A1.1 Huidige situatie 4
A1.2 Ontwikkeling bij voortzetting van het huidige beleid 10
A1.3 Toekomstige ontwikkelingen buiten de invloed van de gemeente 14
A1.4 Conclusie aandachtspunten voor plattelandsontwikkeling en economische potentie 15
A2 Sociaal domein & leefbaarheid 17
A2.1 Beschrijving huidige situatie 17
A2.2 Ontwikkeling bij voortzetting van het huidige beleid 21
A2.3 Toekomstige ontwikkelingen buiten de invloed van de gemeente 25
A2.4 Conclusie aandachtspunten voor sociaal domein en leefbaarheid 26
A3 Gezondheid en veiligheid 28
A3.1 Beschrijving huidige situatie t.a.v. gezondheid en veiligheid 28
A3.2 Ontwikkeling bij voortzetting van het huidige beleid 46
A3.3 Toekomstige ontwikkelingen buiten de invloed van de gemeente 48
A3.4 Conclusie aandachtspunten voor gezondheid en veiligheid 51
A4 Ruimtelijke kwaliteit en identiteit 55
A4.1 Beschrijving huidige situatie t.a.v. ruimtelijke kwaliteit en identiteit 55
A4.2 Ontwikkeling bij voortzetting van het huidige beleid 64
A4.3 Toekomstige ontwikkelingen buiten de invloed van de gemeente 67
A4.4 Conclusie aandachtspunten voor ruimtelijke kwaliteit en identiteit 69
A5 Klimaatadaptatie en energieopwekking 71
A5.1 Beschrijving huidige situatie t.a.v. klimaatadaptatie en energieopwekking 71
A5.2 Ontwikkeling bij voortzetting van het huidige beleid 80
A5.3 Toekomstige ontwikkelingen buiten de invloed van de gemeente 83
Deel B: Aandachtspunten voor de omgevingsvisie 85
Bijlage 1: Infographic ‘Gezonde leefomgeving gemeente Berkelland’ 91
Bijlage 2: Cultuurhistorische ensembles 97
Bijlage 3: Soortgroepen biodiversiteitsplan 99

Inleiding

De eerste stap in de m.e.r.-procedure is het in beeld brengen van de huidige en toekomstige staat van de fysieke leefomgeving. We noemen dit ook wel een leefomgevingsfoto. De fysieke leefomgeving is een breed begrip, waar geen harde afbakening voor is opgenomen in de Omgevingswet. In de omgevingsfoto wordt de staat van de fysieke leefomgeving in beeld gebracht.

Per (milieu)thema worden in deel A van dit document de volgende onderwerpen behandeld:

- Beschrijving van de huidige situatie / toestand van de leefomgeving (telkens de eerste paragraaf van de hoofdstukken A1 tot en met A5);
- Beschrijving van de situatie / toestand van de leefomgeving bij voortzetting van het huidige beleid (telkens de tweede paragraaf van de hoofdstukken A1 tot en met A5);
- Beschrijving van de gevolgen voor de leefomgeving door verwachte toekomstige ontwikkelingen die buiten de invloed van de gemeente vallen, zoals klimaatverandering en sociaal economische ontwikkelingen (telkens de derde paragraaf van de hoofdstukken A1 tot en met A5).

De vierde paragraaf van de hoofdstukken A1 tot en met A5 sluit telkens af met een conclusie over de belangrijkste aandachtspunten voor de leefomgeving.

Op basis van de beschrijvingen en conclusies in de hoofdstukken A1 tot en met A5 volgt in deel B van dit document een beschrijving van de kansen en knelpunten voor de leefomgeving van de gemeente Berkelland. Dit is belangrijke input voor het milieueffectrapport en de omgevingsvisie.

Deel A: Beoordelingscriteria Foto van de Leefomgeving

A1 Plattelandsontwikkeling & economische potentie

A1.1 Huidige situatie

Algemeen

Onderstaande tabellen uit de Economische Agenda 2020-2024 geven de belangrijkste sectoren voor de werkgelegenheid in Berkelland en de vestigingen naar sector weer:

Werkgelegenheid naar sector – Berkelland

	2015	2016	2017	2018
A Landbouw, bosbouw en visserij	1.644	1.636	1.639	1.620
B Delfstoffenwinning				
C Industrie	2.695	2.756	2.781	2.553
D Energiesector	1	15		
E Watermanagement	56	59	55	58
F Bouwnijverheid	1.080	1.008	1.041	1.145
G Groot- en detailhandel	3.233	3.206	3.282	3.341
H Vervoer en opslag	351	337	386	408
I Logies-, maaltijd- en drankverstrekking	811	786	785	737
J Informatie en communicatie	177	189	161	164
K Financiële instellingen	131	134	143	143
L Onroerend goed	144	154	125	131
M Advies en onderzoek	1.071	1.041	1.085	1.124
N Overige zakelijke dienstverlening	355	383	442	462
O Openbaar bestuur	746	746	774	733
P Onderwijs	1.088	1.004	996	1.025
Q Gezondheids- en welzijnszorg	2.366	2.205	2.273	2.253
R Cultuur, sport en recreatie	294	312	347	343
S Overige dienstverlening	324	318	319	362
U Extraterritoriale organisaties en lichamen				

Bron: LISA 2018

Vestigingen naar sector - Berkelland

	2015	2016	2017	2018
A Landbouw, bosbouw en visserij	755	760	744	746
B Delfstoffenwinning				
C Industrie	197	204	209	212
D Energiesector	1	1		
E Watermanagement	6	6	6	6
F Bouwnijverheid	354	355	351	367
G Groot- en detailhandel	632	636	613	613
H Vervoer en opslag	45	44	43	48
I Logies-, maaltijd- en drankverstrekking	142	144	146	147
J Informatie en communicatie	107	113	115	119
K Financiële instellingen	28	28	27	27
L Onroerend goed	25	25	24	24
M Advies en onderzoek	500	520	528	567
N Overige zakelijke dienstverlening	123	129	141	145
O Openbaar bestuur	8	8	8	8
P Onderwijs	151	159	158	174
Q Gezondheids- en welzijnszorg	368	397	412	419
R Cultuur, sport en recreatie	121	128	141	153
S Overige dienstverlening	209	205	210	240
U Extraterritoriale organisaties en lichamen				

Bron: LISA 2018

Onderwerp	Beschrijving
Banen naar sector	Het aantal banen heeft betrekking op het totaal aantal fulltimers, parttimers en uitzendkrachten.

De groot- en detailhandel sector (20,1%) biedt de meeste werkgelegenheid, gevolgd door de industriële sector(15,4%) en de gezondheids- welzijnszorg(13,6%). Samen zijn deze drie sectoren goed voor bijna de helft van de werkgelegenheid in Berkelland.

De sector landbouw, bosbouw en visserij heeft de meeste vestigingen, gevolgd door de groot- en detailhandel en advies en onderzoek.

De forensenstroom voor Berkelland is tussen de 60% - 70%. Het overige percentage woont in de plaats waar ze werken. Dit is circa 35,8% (CBS, 2017).

Aantal banen - Berkelland

	Banen naar sector
2010	18.250
2011	17.999
2012	17.849
2013	17.833
2014	17.278
2015	16.567
2016	16.289
2017	16.634
2018	16.602

Bron: LISA 2018

Onderwerp	Beschrijving
Banen naar sector	Het aantal banen heeft betrekking op het totaal aantal fulltimers, parttimers en uitzendkrachten.

Vanaf 2010 is er een daling te zien in de groei van het aantal banen in Berkelland. In 2017 is er een lichte groei maar in 2018 heeft er weer een daling plaats gevonden. Regionaal gezien is in 2018 het aantal banen gestegen.

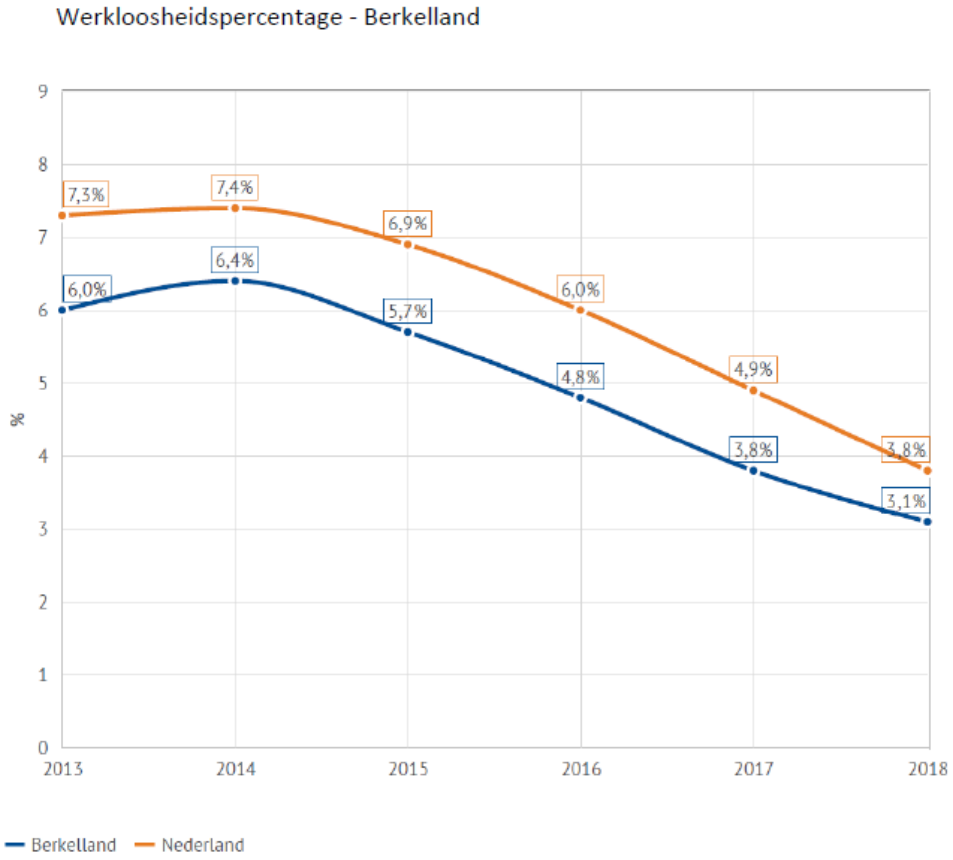
Een mogelijke verklaring voor de daling van het aantal banen tussen 2010 en 2018 zou kunnen zijn dat Berkelland aan het vergrijzen is (demografische ontwikkelingen), maar ook automatisering zou een oorzaak kunnen zijn. De daling geldt overigens niet voor alle sectoren. De vraag naar geschoold personeel in met name de techniekssector lijkt alleen maar toe te nemen.

Tabel 11: Spanningsindicator

Achterhoek Beroepsklasse	2020-Q3	Nederland
Agrarische beroepen	krap	krap
Bedrijfseconomische en administratieve beroepen	gemiddeld	gemiddeld
Commerciële beroepen	gemiddeld	gemiddeld
Creatieve en taalkundige beroepen	ruim	ruim
Dienstverlenende beroepen	gemiddeld	gemiddeld
Ict beroepen	krap	krap
Managers	gemiddeld	gemiddeld
Openbaar bestuur, veiligheid en juridische beroepen	krap	krap
Pedagogische beroepen	ruim	gemiddeld
Technische beroepen	krap	krap
Transport en logistiek beroepen	gemiddeld	gemiddeld
Zorg en welzijn beroepen	krap	krap
Totaal	**gemiddeld**	**gemiddeld**

Spanningsindicator arbeidsmarkt, bron: Regionale Maandcijfers Arbeidsmarktinformatie Achterhoek

Het werkloosheidspercentage in Berkelland ligt iets onder het landelijk gemiddelde. In 2018 bedroeg het werkloosheidspercentage 3,1%, het landelijk werkloosheidspercentage lag toen op 3,8%. De meest recente werkloosheidscijfers komen uit 2019 en deze zijn zowel landelijk als in Berkelland nog iets gedaald. Het landelijk percentage gedaald met 0.4% naar 3,4% en het Berkellands percentage is gedaald met 0,5% naar 2,6%. (Berkelland in cijfers, 2021). In vergelijking met de werkloosheidscijfers Achterhoek breed zit Berkelland hier net (0,2%) onder.

Landbouw

Berkelland is een plattelandsgemeente waarin het agrarisch gebruik van gronden van oudsher de voornaamste economische drager is geweest. Verreweg het grootste deel van de bedrijven zijn 'klassieke' melkveehouderijen. Daarnaast zijn er bedrijven die kippen en/of varkens houden (niet-grondgebonden veehouderij) en gemengde bedrijven, schapenhouderijen, paardenhouderijen of andersoortig. De melkveehouderij is dus binnen de agrarische sector de grootste bedrijfstak, gevolgd door de varkenshouderij.

Tabel S.1 *Kenmerken agrarische bedrijven in Berkelland naar bedrijfstype, 2019.*

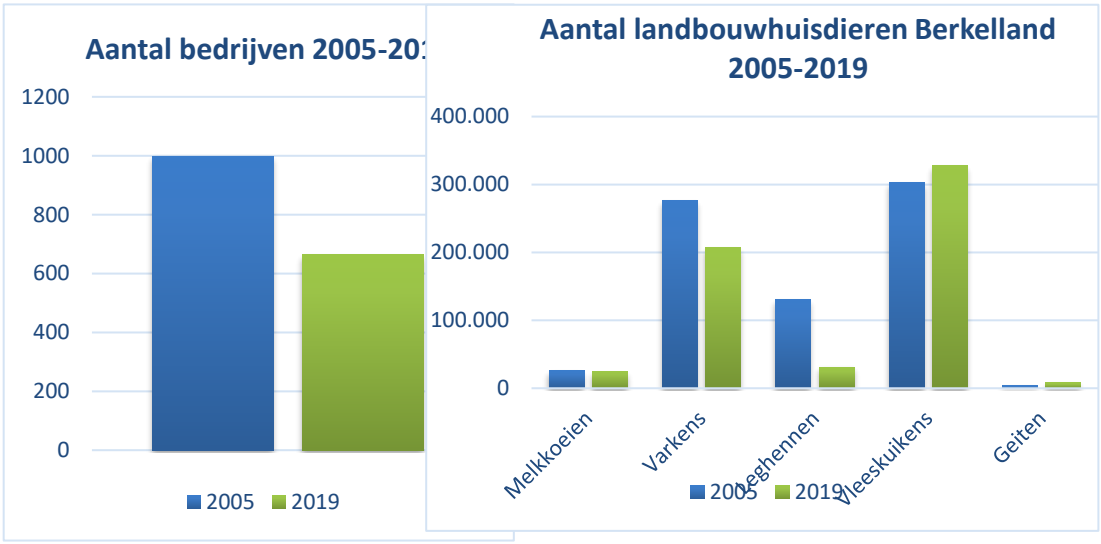
	Melkvee-bedrijven	Overige graas-dierbedrijven	Varkens-bedrijven	Overige bedrijven	Totaal
Aantal bedrijven	261	169	63	170	663
Bedrijfsgrootte (in ha)	44	14	15	17	27
Aantal melkkoeien	88	-	-	-	-
Aantal varkens	-	-	2.901	-	-
Arbeidsbezetting (in arbeidsjaren)	2,3	1,4	2,2	1,5	1,9
Standaardopbrengst (in 1.000 euro)	364	90	733	153	275
Verdiencapaciteit (in 1.000 euro)	97	18	94	31	60
Bedrijven zonder opvolger in 2016 (in %)	31	60	44	46	43

Bron: CBS Landbouwtelling, bewerking Wageningen Economic Research.

CBS- data geven aan dat er in Berkelland in 2020 663 landbouwbedrijven waren. Uit de data is op te maken dat het aantal agrarische bedrijven in de periode 2005-2019 met circa 34% is afgenomen. In absolute aantallen nam het aantal agrarische bedrijven tussen 2005 en 2019 af van 999 naar 663. Deze afname in aantallen is bij alle bedrijfstypen waarneembaar. Voor de veehouderijbedrijven geldt dat de nominale daling van het aantal bedrijven sterker is dan de krimp van de veestapel. Dit houdt verband met de eveneens zichtbare trend van

schaalvergroting binnen de resterende bedrijven. Bij de voorbereiding van het bestemmingsplan voor het buitengebied is gebleken dat het aantal agrarische bedrijven is blijven afnemen, waarbij op een groeiend aantal agrarische bedrijven ook nevenfuncties worden uitgeoefend naast de agrarische hoofdfunctie. Verder komen er ook andere bedrijven voor dan landbouwbedrijven, zoals agrarisch-technische hulpbedrijven, agrarisch verwante bedrijven, paardenhouderijen, aan het buitengebied gebonden bedrijven en niet-agrarische bedrijven. Ook zijn er een aantal zorgboerderijen. Verder komen er in het buitengebied veel burgerwoningen voor.

In 2020 is er voor Berkelland een agrarische barometer uitgevoerd door de Wageningen Universiteit (WUR). Deze gaf een mooi beeld van de stand van zaken van de agrarische sector. Berkelland kent vanuit het verleden een kleine 1000 (voormalige) agrarische bedrijven. In de periode van 2005 tot 2019 is het aantal agrarische bedrijven afgenomen van 999 naar 663. Dit komt overeen met een daling van 2,9% per jaar. Dit is vergelijkbaar met de Achterhoek en iets lager dan in de rest van Nederland. De grootste daling zit bij het aantal varkensbedrijven, die is in dezelfde periode afgenomen met ruim 6% per jaar. Er zijn op dit moment nog 63 gespecialiseerde varkensbedrijven actief in Berkelland.

Melkveebedrijven vormen met 40% (261 van de 663 bedrijven) het grootste aandeel van het totaal aantal bedrijven. Wat ook opvalt is dat ca. 25% (170 van de 663) bestaat uit ‘overige bedrijven’. Dit zijn met name voormalige melkvee- en overige graasdierbedrijven zonder bedrijfsopvolging, die hun veestapel al hebben afgestoten en nu nog gras en snijmais telen voor derden. Die bedrijven zullen naar alle waarschijnlijkheid op termijn worden beëindigd. Naar verwachting staan de schuren op deze bedrijven grotendeels al leeg. Mede gezien de emotionele band met het bedrijf en de wens om nog enigszins actief te blijven, wordt vaak niet direct gestopt met de agrarische activiteiten. Door de constante instroom uit andere bedrijfstypen is de daling van het aantal ‘overige bedrijven’ kleiner dan gemiddeld.

De ontwikkeling van de veestapel in Berkelland in de periode 2005-2019 verschilt sterk per diersoort. Het aantal melkkoeien is door de jaren heen vrij stabiel gebleven, met rond de 25.000 stuks. Het aantal varkens is met 2 procent per jaar gedaald van 276.600 stuks tot 207.500 stuks. Daarentegen is het aantal geiten sinds 2005 ruimschoots verdubbeld tot 8.500 stuks.

In de komende jaren is de verwachting dat de daling bij de gespecialiseerde melkveebedrijven naar verwachting beduidend groter zal zijn. De grote gespecialiseerde varkensbedrijven hebben al volop maatregelen getroffen om te voldoen aan het ammoniak-

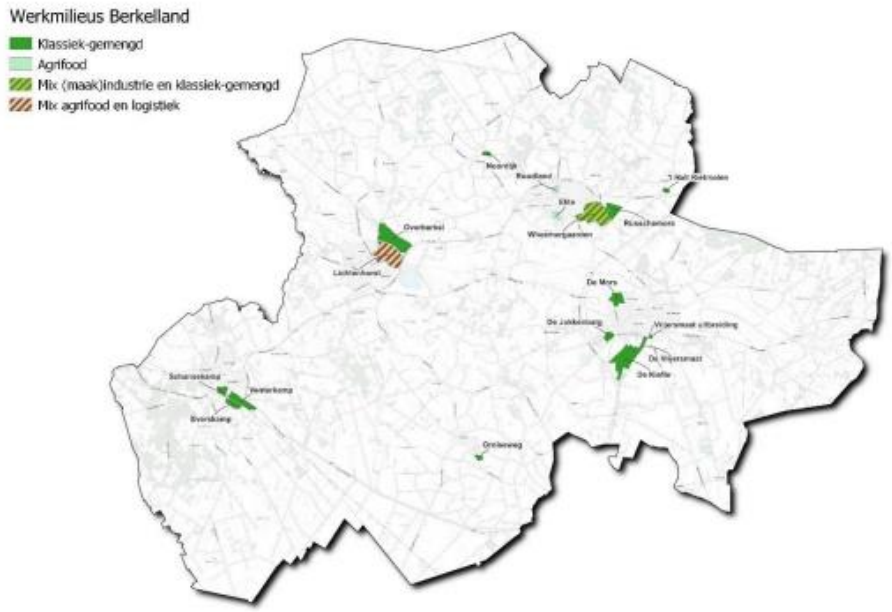
en dieren-welzijnsbesluit en lijken klaar voor de toekomst. Een groot deel van de kleinere bedrijven met varkens in het oosten van Nederland heeft zich echter aangemeld voor de stoppersregeling en opschorting gekregen van de verplichte investeringen tot 2020. Deze bedrijven hebben eind 2019 hun stallen verplicht leeg moeten draaien of moesten proberen alsnog te voldoen aan de voorwaarden van het Besluit emissiearme huisvesting om voorlopig toch door te gaan met de varkenshouderij. De effecten hiervan kunnen we nog niet zien, de ODA is nog bezig alle stoppers te controleren, dat heeft door Corona wat vertraging opgelopen die nog niet overal is ingelopen.

Bij de CBS Landbouwtelling in 2016 is ook gevraagd naar eventuele multifunctionele activiteiten op het bedrijf. In Berkelland hield 21% van de land- en tuinbouwbedrijven zich bezig met verbreding, ofwel met bedrijfsmatige activiteiten anders dan landbouw Deze activiteiten betreffen vooral natuurbeheer (7%), duurzame energieproductie voor eigen bedrijf (6%), loonwerk (4%), recreatie (3%), verkoop van producten (3%) en stalling van bijvoorbeeld caravans (2%). Voor heel Nederland ligt het aandeel bedrijven met multifunctionele activiteiten op 28 %. Het verschil zit vooral in een hoger aandeel bedrijven dat aan natuurbeheer, loonwerk, huisverkoop en stalling doet.

Economie/bedrijventerreinen/werkgelegenheid
In onderstaande afbeelding is een overzicht opgenomen van werklocaties/bedrijventerreinen in Berkelland. In 2020 was sprake van circa 216 ha (netto) bedrijventerrein in Berkelland waarvan ca. 14,3 ha (netto) nog uitgeefbaar was. Alle lokale bedrijventerrein in Berkelland zijn gemengde bedrijventerreinen. Relevante bedrijfstakken zijn met name de groot- en detailhandel en maakbedrijven. Op 13 februari 2024 is een nieuw Regionaal Programma Werklocaties 2024-2028 vastgesteld dat het onderstaande overzicht van uitgeefbare bedrijventerreinen bevat.

Berkelland

Figuur B.2 Kaart Berkelland

Tabel B. 2 Aanbod Berkelland

Bedrijventerrein	Werkmilieu	Aanbod	Waarvan in optie
De Kiefte	Klassiek-gemengd	1,4 ha	1,4 ha
De Mors	Klassiek-gemengd	0,3 ha	-
Everskamp	Klassiek-gemengd	1,2 ha	0,7 ha
Russchemors	Klassiek-gemengd	0,8 ha	0,25 ha
Vrijersmaat uitbreiding	Klassiek-gemengd	0,8 ha	-
Wheemergaarden	Klassiek-gemengd	0,3 ha	-
Totaal		**4,8 ha**	**2,4 ha**

In Berkelland zijn veel innovatieve bedrijven. Soms klein, maar soms wereldspelers van formaat. De maakindustrie in Berkelland en de regio is groot en grensverleggend, met name op het gebied van de metaal- en houtbewerking. Dit zorgt voor goede werkgelegenheid, al worstelen veel bedrijven met een tekort aan gekwalificeerd technisch personeel. Daarnaast is de arbeidsmoraal van de Berkellanders/Achterhoekers zeer hoog. De werknemers zijn betrouwbaar en loyaal aan hun werkgever.

Dat er relatief veel metaalverwerkende bedrijven zijn heeft te maken met de ijzerindustrie die al vroeg in de 18e eeuw ontstond. Overal doken ijzergieterijen op, zo ook in Neede (inmiddels failliet). Zij zijn de voorlopers van de vele metaalbedrijven die zich inmiddels transformeren tot smart industry. Zeg maar de digitalisering van het productieproces. Het biedt gemak en eenvoud door de toepassing van kunstmatige intelligentie; het resultaat is efficiëntie en maatwerk. De markt vraagt immers om snelheid en flexibiliteit. In de maakindustrie wordt deze ontwikkeling wel aangeduid als ‘de vierde industriële revolutie’.

Bekende voorbeelden in Berkelland zijn Bronkhorst High Tech in Ruurlo, Meilink in Borculo of Stooff Interior Projects uit Eibergen.

Centrumfuncties en voorzieningen

De vier (grote) centra hebben vooral een boodschappenfunctie. Van alle bestedingen aan dagelijkse artikelen in de gemeente Berkelland is 94% afkomstig van inwoners uit de eigen gemeente. Bij de niet-dagelijkse artikelen is dit 85%.

Van alle bestedingen aan dagelijkse artikelen door inwoners van de gemeente Berkelland wordt 90% binnen de eigen gemeente gedaan. Online aankopen zijn goed voor 20% van de bestedingen aan niet-dagelijkse artikelen.

In de gemeente Berkelland waren in 2019 79 winkels voor dagelijkse artikelen. Dat is minder dan in 2015. Het aandeel leegstaande winkels is afgenomen ten opzichte van 2015.

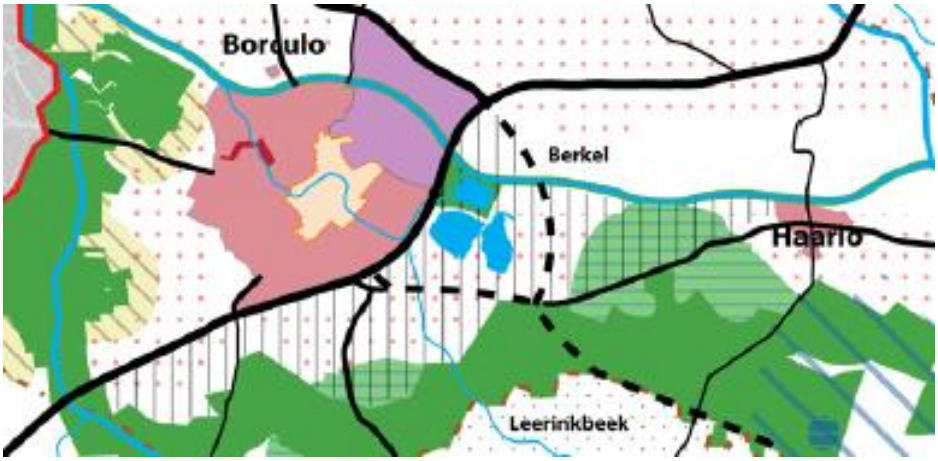
In de gemeente Berkelland is het aantal banen in de detailhandel gelijk gebleven ten opzichte van 2015. Het aantal banen in de horeca nam in die periode toe met 2%.
Voor bezoek aan een restaurant/eetcafé blijft 49% in de eigen gemeente. Voor bezoek aan een café of terras is dit aandeel 55%.

Gemiddeld waarderen bezoekers van Berkelland de aankooplocaties in de gemeente met een 7,8. Het aspect 'Bereikbaarheid per fiets' wordt het hoogst gewaardeerd (8,5).

Recreatie en toerisme
Recreatie en toerisme is niet alleen een belangrijke factor voor de werkgelegenheid (ruim 6%) in Berkelland, maar ook voor de levendigheid van zowel de kernen als het buitengebied. De vrijetijdssector zorgt daarnaast voor reuring en draagt bij aan de aantrekkelijkheid van een plek om te wonen, werken en recreëren. In Berkelland vinden jaarlijks ongeveer een half

miljoen toeristische overnachtingen plaats en bijna 850.000 dagrecreatieve uitstapjes. Jaarlijks wordt er circa € 31,5 miljoen uitgegeven aan de vrijetijdssector van Berkelland.

In het buitengebied van Berkelland is de recreatie vooral kleinschalig van karakter. Er zijn veel kleinschalige voorzieningen, zoals (mini)campings, bed & breakfasts, groepsaccommodaties, hotels en vakantiehuizen. Naast kleinschalige verblijfsaccommodaties zijn er ook diverse (kleinschalige) dagattracties in Berkelland, variërend van musea tot een klimbos en van een belevingspark tot aan attracties gericht op oeverrecreatie. In het buitengebied van Berkelland wordt door toeristen en recreanten voornamelijk veel gefietst en gewandeld. Het aantrekkelijke coulisselandschap dat doorkruist wordt door rivier de Berkel wordt niet alleen door bezoekers, maar ook door eigen inwoners gewaardeerd. Daarnaast draagt ook de volksaard en de oprechte gastvrijheid bij aan de beleving die bezoekers hier ondergaan.
In de Structuurvisie Berkelland 2025 is als stimuleringsgebied voor recreatie in Berkelland met name het gebied ten zuiden en oosten van Borculo aangegeven. De Hambroekplassen zijn hier onderdeel van, deze zijn een dagrecreatief attractiepunt met een wat meer regionaal karakter. Hier vindt vooral strandrecreatie plaats. Er is voor de Hambroekplassen op dit moment een ontwikkelingsplan in procedure.

Het stimuleringsgebied recreatie bij Borculo (arcering) , bron: Structuurvisie Berkelland 2025

A1.2 Ontwikkeling bij voortzetting van het huidige beleid

Landbouw

Op dit moment is een nieuw bestemmingsplan voor het buitengebied van Berkelland in werking. Dit bestemmingsplan “Buitengebied Berkelland 2020” is nog niet onherroepelijk omdat de Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State nog geen uitspraak heeft gedaan op de ingediende beroepschriften.

Omdat steeds meer agrariërs stoppen, ontstaat er veel Vrijkomende Agrarische bebouwing (VAB’s). We verwachten dat straks de helft tot driekwart van de agrarische gebouwen niet meer hergebruikt wordt en leeg komt te staan. Deze leegstand heeft grote invloed op ons landschap (verpaupering), veiligheid (ondermijning) en de leefbaarheid op het platteland. Ook kan asbest vrijkomen bij verwering van daken van leegstaande schuren. Het huidige beleid met betrekking tot plattelandsvernieuwing is onvoldoende om alle gebouwen die de komende tijd leeg komen te staan, een nieuwe functie te geven of te slopen. De doorgaande bedrijven nemen de grond over van de stoppers maar de gebouwen van de stoppers blijven grotendeels staan.

Via de Structuurvisie woningsplitsing is het mogelijk om voor bepaalde karakteristieke gebouwen en in bepaalde andere gevallen een extra verblijfsobject met een woonfunctie toe te voegen binnen een gebouw waar zich al een verblijfsobject met een woonfunctie bevindt.

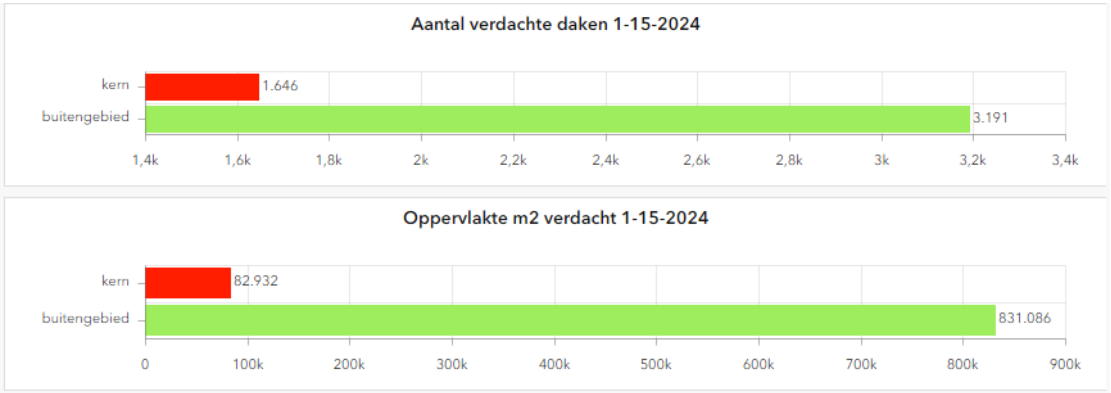
Ook biedt deze structuurvisie mogelijkheden om woongebouwen waar al sprake is van dubbele bewoning te splitsen.

De gemeente heeft een sloopfonds dat enerzijds gevuld is met geld uit de gemeentelijke reserves en aan de andere kant wordt aangevuld met stortingen door inwoners die hun bijgebouwen willen vergroten. Ook is er een subsidieregeling gekoppeld aan het fonds waaruit inwoners met een woonbestemming geld kunnen krijgen bij de sloop van gebouwen. Er wordt op dit moment meer geld in het fonds gestort dan er uit gaat aan subsidie.

De huidige regelingen hebben onvoldoende als effect dat vrijkomende bijgebouwen worden gesloopt of een nieuwe functie krijgen. Er wordt dan ook gewerkt aan het opstellen van nieuwe instrumenten en herijken van bestaand instrumentarium.

De voorraad asbest op daken in Berkelland is nog groot, de meeste asbest bevindt zich in het buitengebied. In het plan van aanpak sanering asbestdaken is aangegeven hoeveel asbest er nog gesaneerd moet worden (peildatum voorjaar 2020). Er zijn leningsmogelijkheden voor inwoners en bedrijven en er zijn financiële stimuleringsmaatregelen in de vorm van subsidies (voor 2021 en 2022) en ondersteuning van eigenaren met kleine schuurtjes. Maar deze lossen de volledige opgave nog niet op. Hiervoor is de opgave te groot.

Aan de hand van de provinciale asbestdakenkaart is er goed inzicht in de asbestverdachte daken in Berkelland. In Berkelland zijn in totaal 4.837 objecten die asbestverdachte daken hebben of hadden (stand 15 januari 2024). Hiervan zijn er 1.646 in de kern en 3.191 in het buitengebied. We weten dat van deze objecten inmiddels in totaal 29% is gesaneerd. Er moet nog 914.018 m² gesaneerd worden. De saneringsopgave ligt vooral in het buitengebied. Hier moet nog 831.086 m² gesaneerd worden en in de kernen 82.932 m².

Dashboard asbestdaken (gemeente Berkelland)

De provincie Gelderland heeft in de afgelopen jaren toegewerkt naar een systematiek waarbij de sturing op (maximale) oppervlakte van agrarische bouwvlakken voor de niet-grondgebonden veehouderij is vervangen door sturing op ruimtelijke kwaliteit. De provincie wilde hiermee een op ruimtelijke kwaliteit gericht kader opzetten om de in deze sector verwachte schaalvergroting op een duurzame wijze mogelijk te kunnen maken. Dit Plussenbeleid richt zich op ontwikkelruimte voor de niet-grondgebonden veehouderij, in combinatie met het plegen van investeringen in bovenwettelijke maatregelen op het gebied van dierwelzijn, landschappelijke inpassing en milieu (ruimtelijke kwaliteit). Dit beleid draagt bij aan de ontwikkelingsmogelijkheden van de niet-grondgebonden landbouw en brengt tegelijkertijd een verbetering met zich mee voor dierwelzijn, landschap en milieu en de omgeving. Het Plussenbeleid is verwerkt in het nieuwe bestemmingsplan voor het buitengebied van Berkelland en geldt kort gezegd voor uitbreidingen van stalruimte met meer dan 500 m².

Economie/bedrijventerreinen/werkgelegenheid
Het huidige beleid ten aanzien van werklocaties sluit aan op het Regionaal Programma Werklocaties Achterhoek (2019). In het Regionaal Programma Werklocaties Achterhoek zijn regionale afspraken gemaakt over de bestaande harde plancapaciteit per gemeente. Daarnaast is aangegeven wat de verwachte behoefte/vraag is voor de jaren 2019-2023 en

2023-2030. Vraag en aanbod van de werklocaties in de Achterhoek wordt periodiek gemonitord.

In 2019 werd geconcludeerd dat de gemeente over voldoende aanbod beschikte om te voorzien in de toen bestaande vraag. De gemeente kon zich in de periode 2019-2023 daarom vooral richten op kwaliteitsbehoud en –verbetering van de bestaande bedrijventerreinen. Gedurende de looptijd van het RPW is het aanbod echter op hoog tempo uitgegeven, waardoor er anno 2024 nog nauwelijks ruimte beschikbaar is in de gemeente.
Het op 13 februari 2024 vastgestelde Regionaal Programma Werklocaties 2024-2028 benoemt voor de gemeente Berkelland een kwantitatieve opgave Berkelland voor bedrijventerreinen tot en met 2030 met een doorkijk naar 2040. De doelstellingen van het Regionaal Programma Werklocaties 2024-2028 zijn het maken van regionale programmeringsafspraken door de Achterhoekse gemeenten met de bedoeling om te voorzien in een toekomstbestendige bedrijventerreinen-voorraad om vanuit ruimtelijk-economisch perspectief bij te dragen aan een sterke en toekomstbestendige regionale economische structuur.

Uit het nieuwe Regionaal programma Werklocaties komt een ruimtevraag van 18 hectare naar voren over de jaren 2023 – 2030, dit bij een aanbod van ca. 5 hectare. Dit impliceert een uitbreidingsbehoefte van 13 hectare tot en met 2030 met een spreiding over de grote kernen. Wanneer de totale uitbreidingsambitie voor de periode 2023-2030 gerealiseerd wordt, resteert voor de periode 2031-2040 verder een uitbreidingsbehoefte van maximaal 18,5 hectare voor lokaal gewortelde bedrijven.
In de vraag naar grootschalige kavel heeft de gemeente Berkelland samen met de gemeente Oost Gelre de afgelopen jaren kunnen voorzien op Regionaal Bedrijventerrein De Laarberg. Bovendien heeft gemeente Berkelland conform de afspraken in het RPW 2019 stappen gezet in het toekomstbestendig maken van de bestaande bedrijventerreinen. Voor Lichtenhorst en Overberkel is een plan opgesteld waarin samen met de stakeholders op het terrein wordt toegewerkt naar een toekomstbestendig bedrijventerrein. Als beide projecten lopen, komt Jukkenbarg aan bod.

Een overzicht van de belangrijkste conclusies en aanbevelingen uit het Regionaal Programma Werklocaties Achterhoek 2024-2028:

Vraag-aanbodconfrontatie

Vraag en aanbod	Toelichting	Omvang
Uitbreidingsvraag 2023 t/m 2030		14 ha
Vervangingsvraag		4 ha
Totaal ruimtevraag 2023 t/m 2030		**18 ha**
Uitbreidingsvraag 2031 t/m 2040 Laag		5 ha
Uitbreidingsvraag 2031 t/m 2040 Hoog		19 ha
Totaal ruimtevraag 2023 t/m 2040		**23 tot 37 ha**
Uitgeefbaar aanbod lokaal *waarvan in optie*		4,9 ha *2,4 ha*
Zacht planaanbod lokaal		0 ha
Uitbreidingsambities lokaal		13,5 tot 18,5 ha
Balans 2023 t/m 2030	4,9 ha aanbod – 18 ha ruimtevraag	-13 ha
Potentiële balans 2023 t/m 2040 zonder realisatie uitbreidingsambities	*Worst case* 4,9 ha – 37 ha ruimtevraag *Best case* 4,9 ha – 23 ha ruimtevraag	-32 ha -18 ha

- De totale ruimtevraag van lokaal gewortelde bedrijven in de gemeente Berkelland bedraagt tot en met 2030 18 hectare, waarvan 4 hectare vervangingsvraag. Daarnaast wordt circa 6 hectare grootschalige ruimtevraag verwacht, waarvoor samen met gemeente Oost Gelre RBT de Laarberg wordt ontwikkeld.
- De gemeente heeft op ca. 5 hectare uitgeefbaar aanbod op lokale bedrijventerreinen, waarvan de helft in optie.

- Er is geen zacht planaanbod op lokale bedrijventerreinen.
- Daarmee heeft de gemeente onvoldoende ruimte om te kunnen voorzien in de uitbreidingsvraag van lokaal gewortelde bedrijven. Het tekort bedraagt minimaal 13 hectare (5 hectare aanbod minus 18 hectare vraag).

Een doorkijk naar de periode tot en met 2040 levert het volgende toekomstbeeld op:

- Indien de uitbreidingsambities van 13,5 tot 18,5 volledig worden ontwikkeld, is er over de gehele periode 2023 tot en met 2040 sprake van balans in RPW-scenario Laag. In het RPW-scenario Hoog is ook dan nog sprake van een tekort tot maximaal 18,5 hectare.
- Ook op de lange termijn wordt ruimtevraag van grootschalige bedrijven verwacht, waarvoor samen met gemeente Oost Gelre RBT de Laarberg wordt ontwikkeld. Dit bedraagt nog eens 2 tot 8 hectare.

Ten aanzien van het Regionaal Bedrijventerrein De Laarberg komt uit het Regionaal programma Werklocaties 2024-2028 naar voren dat daar tot en met 2030 voldoende ruimte voor uitbreiding beschikbaar is. Daarbij is echter geen rekening gehouden met bedrijfsverplaatsingen of vestiging van bedrijven van buiten de regio. Om de gunstige balans te behouden is monitoring van de uitgifte derhalve noodzakelijk, zodat tijdig gestart kan worden met nieuwe ontwikkelingen. Daarbij moeten de gemeenten zich voorbereiden op een uitbreidingsambitie van 30 tot 35 hectare voor deze langere termijn."

Naast het regionale beleid heeft Berkelland een eigen Economische Agenda 2020-2024 met speerpunten van het economisch beleid van Berkelland. Deze agenda zet in op de volgende doelstellingen:

- Kwetsbare groepen kunnen meedoen
- Aansluiting onderwijs op de arbeidsmarkt is goed
- Goede samenwerking tussen organisaties, ondernemers en overheden
- Bedrijventerreinen en winkelgebieden hebben aantrekkingskracht
- Bereikbaarheid, fysiek en digitaal, wordt verder verbeterd

Centrumfuncties en voorzieningen

Een aantrekkelijk leef-, woon- en vestigingsklimaat is een belangrijke pijler. De detailhandelsstructuur is hiermee onlosmakelijk verbonden. Een gezonde en vitale detailhandel is van groot belang voor de ruimtelijke kwaliteit en leefbaarheid van onze kernen. Het Regionale Afsprakenkader Detailhandel heeft als doel het behoud van een zo aantrekkelijk mogelijke winkelstructuur waarbij de focus ligt op behoud van vitale centra. Het is dan ook belangrijk om dit afsprakenkader te vertalen in lokaal beleid. In het buitengebied worden alleen mogelijkheden geboden voor ondergeschikte/ondersteunende vormen van nieuwe horeca/detailhandel. Een gemeente breed distributie-planologisch onderzoek (DPO) is nog in ontwikkeling. Speerpunten hierin zijn: Keurmerk Veilig Ondernemen (KVO), aanpak van leegstand en het versterken van de winkelgebieden.

Het versterken van de kernen (aanpak winkelleegstand) vormt een serieus en blijvend aandachtspunt voor het economisch beleid. Berkelland telt vier grotere kernen. Op dit moment is bijna 12% (gemiddelde) het aandeel leegstaand oppervlak van de totale voorraad winkelvloeroppervlak in de vier kernen. Voor een actueel overzicht over te huur/te koop staande panden in o.a. de centra is er een bedrijvenatlas ontwikkeld.

Recreatie

Het Vitaliteitsonderzoek naar verblijfsrecreatie in de Achterhoek (2019) geeft als beeld: Over het algemeen is de verblijfssector in de Achterhoek vitaal. Het merendeel (72% van de bedrijven en maar liefst 79% van de bedden) scoort zowel positief op het gebied van kwaliteit als op perspectief. Daarbinnen beschouwen we ongeveer 12% als echte voorlopers in de verblijfsrecreatie, dit betreft 15% van de bedden. Hierbij komen we vooral hotels en campings tegen. Daarmee beschikt de Achterhoek over een uitstekende gezonde basis. Belangrijk voor deze kopgroep is wel om vitaal te blijven door te (blijven) vernieuwen en te investeren om de koppositie vast te houden. Er is een grote groep middenmoters (60% van de bedrijven en

64% van de bedden). Deze groep is erg divers met veel bedrijven die het prima doen. De uitdaging voor deze groep is om te blijven ontwikkelen en vernieuwen.

Uit het vitaliteitsonderzoek komen ook een aantal aandachtspunten voor de sector naar voren. Zo blijkt dat in de Achterhoek voor wat betreft de verblijfsrecreatie naar schatting ongeveer 4% van de bedrijven (alleen hotels en bungalowbedrijven die grotendeels niet commercieel geëxploiteerd worden, met ongeveer 2% van de bedden) geen of weinig toekomst meer zullen hebben als recreatief bedrijf. En 25% van de bedrijven (19% van de bedden) heeft een impuls voor de toekomst nodig, om verdere achteruitgang tegen te gaan. Dit is een diverse groep met voornamelijk commerciële bedrijven.

Wanneer het beleid volgens ‘Beleef het in Berkelland’ zou wordt voortgezet, zou er ruimte blijven voor de vrijetijdssector om zich te ontwikkelen. Deze beleidskaders voor verblijfsrecreatie sloten echter niet in alle opzichten meer goed aan op de wensen en behoeften van recreatieondernemers. Er is daarom gewerkt aan een actualisatie van de beleidskaders verblijfsrecreatie die op 17 januari 2023 werd vastgesteld.

A1.3 Toekomstige ontwikkelingen buiten de invloed van de gemeente

Landbouw
De landbouwfunctie kan onder druk komen te staan door de ruimtevraag van andere gebruiksfuncties zoals duurzame energieopwekking en natuur. Toekomstige ontwikkelingen als klimaatverandering, circulaire landbouw, innovaties en verbreding zullen het platteland veranderen. De landelijke stikstofregelgeving heeft gevolgen voor de landbouw in Berkelland, al is nog niet duidelijk welke dat zouden kunnen zijn. Dit laatste geldt ook voor de afbouw van de derogatienorm voor stikstof uit dierlijke mest. Verder zullen in lijn met de al langer bestaande trend nog meer bedrijven gaan stoppen en wellicht ook bedrijven worden uitgekocht.
Veel landbouwbedrijven hebben geen bedrijfsopvolgers. Leegstand heeft grote invloed op ons landschap (verpaupering), gezondheid (asbest), veiligheid (ondermijning) en de leefbaarheid op het platteland.

Economie/bedrijventerreinen/werkgelegenheid
Door de demografische ontwikkelingen (ontgroening en vergrijzing) neemt landelijk de beroepsbevolking af. Dit geldt ook voor Berkelland.
Samenwerking (gemeenten, bedrijven, inwoners) wordt steeds belangrijker. Innovatie is nodig voor een sterke economie. In het verleden is veel maakindustrie verhuisd naar lagelonenlanden. Omdat de lonen en transportkosten steeds verder stijgen is er weer een verplaatsing van deze industrie naar het westen. De Achterhoek en daarmee ook de gemeente Berkelland beschikt over een interessant palet aan maakbedrijven die in kunnen spelen op deze ontwikkeling. Dit biedt ook kans voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt.

Het opleiden, aantrekken en vasthouden van talentvolle mensen zal in de toekomst steeds belangrijker worden. Bedrijven zijn op zoek naar mensen met specifieke kennis zoals kennis van de maakindustrie. Omdat er sprake is van een krimpende beroepsbevolking is het belangrijk om mensen goed op te leiden in de sectoren waar vraag is naar kennis en kunde.

Grondstoffen en energiebronnen worden steeds schaarser. Duurzame energie moet er in de toekomst voor gaan zorgen dat we kunnen blijven voorzien in de energiebehoefte. Kennis en innovatie spelen hierin een belangrijke rol. Nederland kan dan haar positie in de wereldeconomie verstevigen en een bijdrage leveren aan wereldwijde vraagstukken. Circulaire economie en Biobased economy zijn belangrijke pijlers voor de toekomst.

Centrumfuncties en voorzieningen
Door de verwachte demografische ontwikkelingen en het nieuwe winkelen (internet) bestaat de kans dat de leegstand in de kernwinkelgebieden verder toeneemt en de leefbaarheid van deze gebieden afneemt.

Recreatie
Door een snel veranderende wereld verandert ook de behoeften van toeristen en recreanten voortdurend. Zo hebben technologische ontwikkelingen al decennia lang een grote impact op de manier waarop bezoekers een vakantie boeken en vervolgens een bestemming beleven. Daarnaast mag ook de impact van ecologische ontwikkelingen niet onderschat worden. De vrijetijdssector is druk bezig om de sector verder te verduurzamen en negatieve gevolgen voor het klimaat zo veel mogelijk te beperken. De Leefstijlvinder helpt de vrijetijdssector om zo goed mogelijk in te spelen op de snel veranderende behoeften van bezoekers. Duidelijk is dat voor de gemeente Berkelland er op het gebied van verblijfsrecreatie met name nog kansen liggen voor de doelgroepen avontuur-, plezier-, inzicht- en stijlzoekers.

De ontwikkelingen in de vrijetijdssector beperken zich echter niet alleen tot de behoeften van bezoekers. Bij bestemmingen draait het sinds de publicatie ‘Perspectief 2030’ van het Nederlands Bureau voor Toerisme en Congressen (NBTC) steeds meer om kwaliteit in plaats van kwantiteit. Als gevolg hiervan worden toeristische bestemmingen steeds minder ‘vermarkt’, maar juist ‘gemanaged’. Hierdoor worden bezoekers beter verspreid over ruimte en tijd en profiteren meer mensen, bedrijven en andere sectoren van de vrijetijdssector. Het landelijke beleid is inmiddels door de provincie Gelderland en de Achterhoek doorvertaald in de koersnotitie en Vrijetijdsagenda Achterhoek 2020-2030.

Een noemenswaardige ontwikkeling is de uitbraak van covid-19 in 2020. Deze ontwikkeling heeft diverse recreatieondernemers hard geraakt. Anderzijds is de verwachting dat deze pandemie ook een positieve impact heeft op de vrijetijdssector. Nederlanders hebben namelijk dankzij covid-19 Nederland weer herontdekt als vakantiebestemming. De verwachting is dat deze crisis de komende jaren een positief effect blijft hebben op de Achterhoek als vakantiebestemming voor een tweede of derde (korte) vakantie of weekend weg.

A1.4 Conclusie aandachtspunten voor plattelandsontwikkeling en economische potentie

Landbouw
De landbouw is een belangrijke economische drager, een grote grondgebruiker in Berkelland en een belangrijke speler als het gaat om onderhoud en instandhouding van het landschap. De landbouwfunctie kan onder druk komen te staan door de ruimtevraag van andere gebruiksfuncties zoals duurzame energieopwekking en natuur.
Door de afname van het aantal agrarische bedrijven, schaalvergroting, leegstand van gebouwen, natuur- en landschapsbehoud, de toename van het aantal burgerwoningen, het opwekken van duurzame energie en klimaatverandering zal het platteland ingrijpend veranderen.
Veel landbouwbedrijven hebben geen bedrijfsopvolgers. Leegstand heeft grote invloed op ons landschap (verpaupering), gezondheid (asbest), veiligheid (ondermijning) en de leefbaarheid op het platteland. De hoeveelheid vrijkomende agrarische bebouwing is groot, niet alle vrijkomende gebouwen kunnen een nieuwe functie krijgen of worden gesloopt.
Een integrale visie op het buitengebied van Berkelland, waarin de diverse gebruiksfuncties in het buitengebied samenhang worden gebracht en waarbij uitwerking wordt gegeven aan landelijke ontwikkelingen en beleid, is nodig.
De landelijke stikstofregelgeving heeft gevolgen voor de landbouw in Berkelland, al is nog niet duidelijk welke dat zouden kunnen zijn.

Economie/bedrijventerreinen/werkgelegenheid
Voor de (niet-agrarische) bedrijvigheid is een aandachtspunt dat er voldoende mogelijkheden voor bedrijven zijn om zich hier te vestigen (aanbod, infrastructuur) maar ook voor bestaande bedrijven om zich te kunnen (door)ontwikkelen. Voldoende ontwikkelingsruimte, innovatie en een goede (regionale) samenwerking tussen organisaties, overheden en onderwijs is hiervoor van belang, evenals de beschikbaarheid van genoeg geschoold personeel. Door de vergrijzing daalt het aantal beschikbare werkenden. De Achterhoek en daarmee ook de

gemeente Berkelland beschikt over een interessant palet aan maakbedrijven die kansen bieden ook voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt.
Behoud van de aantrekkelijkheid van de omgeving is een belangrijke voorwaarde voor bedrijven om werknemers aan zich te kunnen binden.

Op de bedrijventerreinen is over het algemeen op dit moment genoeg plancapaciteit beschikbaar, maar in de periode 2023 – 2030 ontstaat naar verwachting uitbreidingsbehoefte. Voor bedrijven met een hoge milieucategorie en/of grootschalige verplaatsingen is het belangrijk dat er voldoende ruimte beschikbaar is en blijft op de Laarberg.
Ook het verduurzamen van de bedrijventerreinen (o.a. Jukkenbarg) is een aandachtspunt.

Centrumfuncties en voorzieningen
De verwachting is dat de leegstand in de kernwinkelgebieden nog verder zal toenemen en blijvend om aandacht vraagt. Vitale en leefbare centra (terugdringen/voorkomen leegstand, compact centrum) zijn een belangrijk sellingpoint voor recreanten, inwoners en werkenden om naar Berkelland te willen komen. Evenals een aantrekkelijk landschap met behoud van de identiteit.

Recreatie
Om in te blijven spelen op de behoeften van recreanten, is het belangrijk dat het recreatieve aanbod in gemeente Berkelland en de Achterhoek mee blijft bewegen met de in snel tempo veranderende vraag van toeristen en recreanten. Ondernemers zijn hier in de eerste plaats voor verantwoordelijk met hun bedrijf. De gemeente kan hierin ondersteunen door ruimte te bieden binnen haar beleidskaders. De Leisure leefstijlen bieden zowel de ondernemers als gemeente bruikbare handvatten voor toekomstige ontwikkelingen in relatie tot de behoeften en het gedrag van bezoekers. Een kwalitatief hoogwaardig aanbod wordt steeds belangrijker. De verwachting is dat covid-19 een positief effect heeft op de aantrekkelijkheid van de Achterhoek als korte of tweede vakantiebestemming. Tegelijkertijd mogen we onze ogen niet sluiten voor ontwikkelingen in andere vakgebieden die (indirect) raakvlakken hebben met de vrijetijdssector, zoals de energietransitie. Behoud van de aantrekkelijkheid en ruimtelijke kwaliteit van de omgeving is een belangrijke voorwaarde voor de recreatiesector.

A2 Sociaal domein & leefbaarheid

A2.1 Beschrijving huidige situatie

Leefbaarheid
In 2017 is het Achterhoeks Woonwensen en Leefbaarheidsonderzoek uitgevoerd. In totaal hebben in 2017 1514 inwoners van Berkelland deelgenomen aan het onderzoek. Het betrof een statistisch betrouwbaar onderzoek met representatieve resultaten voor de verschillende wijken en leeftijdscategorieën.
De algemene beoordeling van de buurt krijgt het cijfer 7,9 en de kwaliteit van de woning een 8,0. Het aanbod en de kwaliteit van de voorzieningen in de buurt krijgt een 7,1.
De woonomgeving (openbare ruimte) scoorde cijfer 7,0, de groenvoorzieningen een 6,8, de speelvoorzieningen een 6,2. Ten opzichte van een eerdere meting is het cijfer dat werd gegeven voor de algehele leefbaarheid achteruit gegaan van een 6,6 naar een 6,3.

De vraag naar wonen op het platteland neemt toe. Zowel van binnen als van buiten Berkelland willen mensen buiten de stedelijke omgeving wonen. Daarnaast zijn er mensen op zoek naar een locatie waar ze samen met anderen een innovatief woonconcept willen realiseren, of een woonzorgerf. We werken aan meer ruimte voor wonen in buitengebied via bijvoorbeeld woningsplitsing en in combinatie met Rood voor Rood 2.0. om de sloop van vrijkomende agrarische bebouwing te versnellen. Ook het proces van vergrijzing, ontgroening en huishoudenverdunning gaat door. Voor delen van het buitengebied kan de vergrijzing een probleem worden, met name op de erven waar door bedrijfsbeëindiging het niet vanzelfsprekend is dat de jongere generatie op het erf blijft wonen. Voor ouderen wordt het onderhouden van bebouwing en grond een probleem, voor jongeren die op het platteland willen wonen is het te duur. Dit zet druk op het voorzieningenniveau en de leefbaarheid in het buitengebied

Wonen/Woningvoorraad
De Woonmonitor 2019 gaf de volgende cijfers weer.
In Berkelland wonen de mensen ruim: 58% woont in een 2/1 kapwoning, geschakelde woning of vrijstaande woning. In Borculo, Eibergen en Neede staan relatief veel rijwoningen. Slechts 10% van de woningen is een appartement; in Borculo staan relatief veel appartementen (15%). 58% van de woningen is meer dan 40 jaar oud (54% in de kernen, 75% in het buitengebied. In Ruurlo en de kleine kernen is de gemiddelde WOZ-waarde hoger dan in Borculo, Eibergen en Neede. Dit heeft ook te maken met het lagere aandeel huurwoningen.

De gemiddelde koopsom van de koopwoningen stijgt. In 2019 was deze gemiddeld € 265.879. Dit is hoger dan in de Achterhoek, dit komt vooral doordat Berkelland veel vrijstaande koopwoningen heeft. De gemiddelde tussenwoning kostte in 2019 € 195.059; de gemiddelde vrijstaande woning kostte € 348.604.

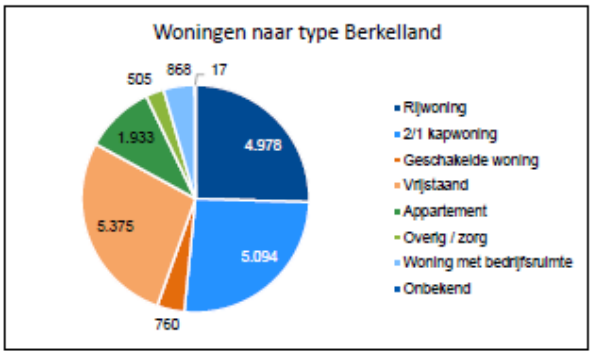
Woningcorporatie ProWonen is de belangrijkste verhuurder in Berkelland. Zij verhuren per 31-12-2019 in Berkelland 4.018 woningen en 302 zorgwoningen. Habion is een belangrijke speler in het zorgvastgoed (De Meergaarden in Eibergen en 16 seniorenwoningen) en in Borculo (Andriessenhuis en 96 appartementen). De Woonplaats heeft 2 locaties met zorgvastgoed in Neede. Daarnaast kent Berkelland ruim 1.500 andere huurwoningen. Het overgrote deel is eigendom van particulieren.

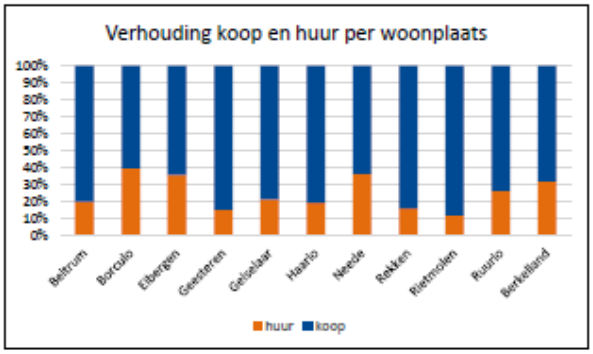
Met het afsluiten van een Woondeal en het vaststellen van een Regionale Woonagenda Achterhoek is een nieuwe systematiek om de woningmarkt te monitoren. Dat gebeurt voortaan via de programmalijnen van de Woonagenda: ‘Vergroten woningvoorraad en versnellen productie’, ‘Investeren in kwaliteit en bestaande woningvoorraad’ en ‘Een plek voor iedereen’. De dynamiek op de woningmarkt is sinds het laatste Achterhoeks- Woonwensen en leefbaarheidsonderzoek enorm veranderd. Zo is onder andere de druk op de woningmarkt toegenomen, en zijn de prijzen gestegen. De laatste tijd lijkt deze trend in sommige marktsegmenten overigens af te vlakken vanwege onder meer de inmiddels gestegen hypotheekrente.

1. Woningvoorraad per 1-1-2020

	Kern		Buitengebied		
Plaats	kern huur	kern koop	buitengebied huur	buitengebied koop	totaal
Beltrum	139	460	91	481	1.171
Borculo	1.355	1.989	47	157	3.548
Eibergen	1.720	2.725	93	546	5.084
Geesteren	31	201	47	243	522
Gelselaar	24	104	32	105	265
Haarlo	18	124	40	119	301
Neede*	1.483	2.298	78	444	4.303
Rekken	32	158	49	271	510
Rietmolen	25	201	20	142	388
Ruurlo	751	1.917	148	622	3.438
totaal	5.578	10.177	645	3.130	19.530

*) Noordijk valt onder Neede

Toelichting woningvoorraad *(Bron: BAG)*

- **Aantal:** Berkelland heeft op 1-1-2020 in totaal 19.530 woningen (Bron: BAG).
- **Kern-buitengebied**: 81% van de woningen staat in een kern (15.755); 19% in het buitengebied (3.775).
- **Koop-huur**: Ongeveer 68% is een koopwoning en 32% is een huurwoning. In Borculo, Eibergen en Neede staan relatief veel huurwoningen. Onze definitie van een huurwoning is: de eigenaar woont niet in de woning. Bij woningen die op naam van familieleden, 'de erven van' of een bedrijfsnaam staan is dit niet altijd duidelijk.
- **Woningtype**: In Berkelland staan vooral grondgebonden woningen en weinig appartementen. Kenmerk van onze plattelandsgemeente is het grote aantal vrijstaande woningen.

Info uit Woonmonitor 2019

Het Woonbehoefteonderzoek Berkelland (2020) geeft een recent beeld van de woningmarkt en de woningbehoefte in Berkelland.

Huidige woning

Respondenten met een eigen huishouden binnen de gemeente wonen voornamelijk in een koopwoning (80%). Zelfstandige huishoudens tot 30 jaar wonen momenteel voornamelijk in een huurwoning. Ook alleenstaanden tot 65 jaar wonen relatief vaak in een huurwoning. Zelfstandige huishoudens t/m 23 jaar en alleenstaanden tot 30 jaar wonen relatief vaak in een appartement (42% en 43%). Tweepersoonshuishoudens tot 30 en alleenstaanden tot 65 jaar wonen voornamelijk in een rijwoning (35% en 42%). De overige groepen wonen voornamelijk in vrijstaande woningen.

De huidige woning en woonomgeving wordt door de respondenten gemiddeld goed beoordeeld. Zo wordt de mate waarin men zich thuis voelt in hun woning gemiddeld met een 8,6 beoordeeld. De mate waarin men zich prettig voelt in hun buurt krijgt een 8,1 en de energiezuinigheid van de woning een 7,0. Opvallend is dat jongeren de aspecten (behalve het aantal voorzieningen) minder positief beoordelen dan de andere groepen. Ditzelfde geldt voor respondenten in appartementen (veelal jongeren).

<u>Gedateerde woningvoorraad</u>

Een groot deel van het woningaanbod is vrijstaand of twee-onder-een-kap en in het middeldure / dure segment, terwijl er ook veel behoefte is aan betaalbare woningen voor starters en senioren. Er ligt daarnaast een opgave in het moderniseren, verbeteren van de uitstraling, verduurzamen, levensloopgeschikter maken en asbestvrij maken van de woningen en de wijken.

Er komen ook steeds meer woningen vrij van oudere huishoudens die de woningmarkt verlaten: ze gaan naar een zorginstelling of overlijden. Dit zijn vaak oudere koopwoningen en eengezins-huurwoningen. Bij aankoop van oudere koopwoningen is vaak een verbouwing nodig om te voldoen aan de huidige woonwensen.

Woningaanpassing
Van de respondenten met een koopwoning is 22% van plan de woning binnen drie jaar aan te passen. 29% wil dit misschien doen. Uit analyse komt naar voren dat tweepersoonshuishoudens van 30 tot 65 jaar relatief vaak hun woning geschikt willen maken voor de toekomst (26%), dit komt vooral tot stand door de groep van 50 tot 65 jaar. Opvallend is dat slechts 11% van de alleenstaande 65+'ers hun woning geschikt wil maken. Voor tweepersoonshuishoudens van 65+ wil 25% dit wel, dit betreft vooral de groep tot 70 jaar. Na de leeftijd van 70 daalt de bereidheid een woning aan te passen. Vanaf 80 jaar zijn hier vrijwel geen plannen (meer) voor.

Verhuiswensen
37% van de respondenten is van plan binnen drie jaar naar of binnen de gemeente te verhuizen. De verhuisgeneigdheid is vooral groot onder de jongeren tot 30 jaar (62% voor alleenstaanden tot 30 jaar tot 89% voor thuiswonenden). Zij willen vooral verhuizen vanwege persoonlijke redenen. De verhuisgeneigdheid is het laagst voor huishoudens van 65 jaar en ouder (19%). Van de alleenstaande 65+'ers geeft 25% te wachten tot zij echt niet anders kunnen.

Ongeveer drie kwart van de respondenten met een verhuiswens is op zoek naar een koopwoning. Van de thuiswonenden zoekt 18% een huurwoning en 8% heeft geen voorkeur voor een koop- of huurwoning. De groep alleenstaande 65+ 'ers met een verhuiswens is klein, maar zoekt voornamelijk naar een huurwoning. Voor tweepersoonshuishoudens vanaf 65 jaar is dat 35%.

Uit de resultaten komt naar voren dat de respondenten met een verhuiswens vooral willen verhuizen binnen de eigen kern, gevolgd door het buitengebied. Respondenten die zich vanaf buiten de gemeente willen vestigen, hebben vooral interesse in Ruurlo (31%).

Respondenten hebben ook aangegeven naar welk type woning men wil verhuizen. Op totaalniveau wenst 26% een vrijstaande woning en 20% een rijwoning of tweekapper. Vrijstaande woningen zijn vooral gewild in Neede. Rijwoningen worden vooral genoemd in Eibergen en Ruurlo. Voor Borculo worden voornamelijk tweekappers genoemd. Slechts 6% wil een appartement, in Borculo is de vraag naar appartementen relatief groot.

Respondenten die een koopwoning binnen de gemeente zoeken, zoeken dit binnen verschillende prijsklassen. Jongeren die nog thuis wonen zoeken voornamelijk een woning tot €200.000,= (51%). Voor zelfstandige huishoudens tot 30 jaar heeft 46% een budget tot €250.000,= en 32% van €250.000,= tot €300.000,=. Ouderen die een koopwoning zoeken hebben voornamelijk ook een budget tot €300.000,=. Gezinnen en huishoudens tussen de 30 en 65 jaar zoeken voornamelijk naar duurdere koopwoningen.

Een relatief kleine groep is op zoek naar een huurwoning. De meerderheid daarvan (65%) zoekt een woning van €500 tot €737 (huurtoeslaggrens). 21% zoekt een woning met een huurprijs tot €500, dit betreft voornamelijk respondenten die nu nog bij hun ouder(s)/ verzorger(s) wonen.

Nieuwbouw
31% van de respondenten met een verhuiswens heeft de voorkeur voor een nieuwbouwwoning boven een bestaande woning. Daarnaast heeft 41% geen voorkeur. Dit is een grote groep die mogelijk belangstelling heeft bij nieuwbouw als hen de mogelijkheid concreet wordt geboden. Respondenten die een vrijstaande- of 2-onder-1 kapwoning zoeken, hebben relatief vaak voorkeur voor nieuwbouw. Ze zoeken meestal een woning vanaf €300.000,=. Daarnaast betreft deze groep voornamelijk tweepersoonshuishoudens en gezinnen. Vooral in Borculo en Neede wordt door de respondenten nieuwbouw gewenst.

Acties en problemen
Van de respondenten die naar of binnen de gemeente willen verhuizen, heeft het grootste deel al concrete stappen gezet om hun verhuiswens te realiseren (84%). Er wordt vooral naar woningen gezocht via websites (62%) en 41% heeft uitgezocht hoeveel huur of hypotheek men kan betalen. Opvallend is dat bijna de helft van de kleine groep alleenstaande 65+'ers met een verhuiswens geen concrete stappen heeft gezet.

Bijna alle respondenten die concrete stappen hebben gezet om hun verhuiswens te realiseren, ondervinden problemen bij het vinden van een woning. 77% geeft aan dat er te weinig aanbod is binnen de huur- of prijsklasse. Voor jongeren ligt dit percentage nog een stuk hoger (89% tot 100%). Daarnaast worden vooral alleenstaanden tot 30 jaar in veel gevallen gehinderd door inkomens- of hypotheekeisen (33%).

<u>Veranderende vraag</u>
De taakstelling statushouders (asielzoekers met een verblijfsvergunning), de vraag vanuit de uitstroom uit beschermd wonen en jeugdhulp, maar ook de vergrijzing en de verdunning van huishoudens laat zien dat we rekening moeten houden met een steeds weer veranderende vraag. Dit vraagt om een meer gevarieerd woningaanbod. Maatwerk en flexibiliteit is nodig om woningen, passend bij elk budget en levensfase, te kunnen bieden. Op dit moment staat de slaagkans van starters onder druk door gestegen prijzen, aangescherpte hypotheekregels, effecten van het sociaal leenstelsel en flexibele arbeidscontracten. Veel Berkellandse jongeren hebben een voorkeur voor een koopwoning. Voor hen is er de starterslening. Toch zijn ze in de praktijk vaak afhankelijk van een (sociale) huurwoning, omdat er slechts beperkt betaalbare koopwoningen beschikbaar zijn.

Aangezien de meeste ouderen in hun huidige woning willen blijven wonen, óók wanneer zij minder mobiel en vitaal worden en de behoefte aan zorg toeneemt, is de opgave voor de woningvoorraad er eerder een van aanpassing van de bestaande voorraad dan van uitbreiding door nieuwbouw. De verhuisgeneigdheid neemt met de leeftijd af. We zien jonge senioren nog regelmatig verhuizen of hun verhuiswens uiten. Zij zoeken veelal naar een levensloopgeschikte grondgebonden woning.

Door het toenemende eigenwoningbezit onder ouderen verschuift de verantwoordelijkheid voor de aanpassingsopgave geleidelijk aan van de woningcorporaties naar de oudere huiseigenaren zelf. Het grootste deel van onze senioren woont in een koopwoning (zie ook monitor ouderenhuisvesting (https://55plus.datawonen.nl/dashboard/dashboard/ouderenhuisvesting/)

Conclusies
Op basis van voorgaande informatie kunnen we per doelgroep de volgende conclusies trekken.

Jongeren
Jongeren geven aan voornamelijk eengezins koopwoningen te zoeken, met name rij- of 2-onder-1 kapwoningen. Afhankelijk van de huishoudensamenstelling zoeken zij meestal naar woningen tot €200.00,= of €250.000,=. 18% geeft aan een huurwoning te zoeken. Meestal hebben ze geen voorkeur voor nieuwbouw of bestaande bouw. Thuiswonenden zoeken daarbij voornamelijk naar een huurprijs tot €500 en zelfstandige huishoudens tot €737. In de open opmerkingen noemen zij voornamelijk de volgende woningkenmerken: twee of drie slaapkamers, een tuin, 2-onder-1-kap, energiezuinig en modern/strak.

Jongeren geven het vaakst aan problemen te ondervinden bij het zoeken naar een woning. Zij noemen het aanbod, gevolgd door inkomens- of hypotheekeisen als de grootste problemen.

Één- en tweepersoonshuishoudens van 30 tot 65 jaar
Deze huishoudens zijn minder geneigd te verhuizen dan jongeren, maar geven relatief vaak aan hun woning geschikt te willen maken voor de toekomst. Dit geldt met name voor de groep vanaf 50 jaar. Respondenten die wel willen verhuizen, zoeken voornamelijk koopwoningen vanaf €300.000,=. Zij zoeken naar verschillende woningtypen. In de open opmerkingen noemen zij voornamelijk de volgende woningkenmerken: twee of drie slaapkamers, niet te groot, levensloopbestendig, gelijkvloers, garage of schuur, vrijstaand en tuin.

Gezinnen
Ook gezinnen met een verhuiswens zoeken voornamelijk eengezins koopwoningen. Ze richten zich vooral op vrijstaande woningen en zoeken met name naar prijzen tussen €300.000,= en €400.000,= . 38% heeft de voorkeur voor een nieuwbouwwoning. Ook wil 31% de huidige woning aanpassen, voornamelijk door de woning energiezuiniger te maken of uit te bouwen/verbouwen. In de open opmerkingen noemen zij voornamelijk de volgende woningkenmerken: garage of schuur, vrijstaand, drie of vier slaapkamers, energiezuinig, een ruime tuin en een stukje grond/ruimte.

Huishoudens 65+
De oudere huishoudens wonen voornamelijk in eengezins koopwoningen (tweepersoonshuishoudens in vrijstaande woningen). Ouderen zijn het minst verhuisgeneigd. Dit geldt vooral voor alleenstaanden. Tweepersoonshuishoudens zijn relatief vaak wel bereid hun woning geschikt te maken voor de toekomst, dit percentage daalt echter vanaf ongeveer 70 jaar en ook alleenstaanden zijn hier nauwelijks toe bereid. Alleenstaande ouderen die wel willen verhuizen, zijn vooral op zoek naar een huurwoning. Zij hebben echter vaak nog geen concrete stappen gezet om hun verhuiswens te realiseren. Tweepersoonshuishoudens zijn hierin iets actiever en zoeken zowel koop- als huurwoningen (koop 200.000,= tot €300.000,= en huur €500 tot €737). Het type woning dat men zoekt betreft voornamelijk gelijkvloerse woningen en appartementen. In de open opmerkingen noemen zij voornamelijk de volgende woningkenmerken: gelijkvloers, appartement, twee slaapkamers, kleine tuin, slaapkamer en badkamer beneden, levensloopbestendig, energiezuinig, seniorenwoning, niet te groot en garage/schuur.

Voorzieningenniveau

Algemeen

Het Achterhoeks Woonwensen en Leefbaarheidsonderzoek (2017, bijlage 7.3 Samenvatting Leefbaarheid Berkelland) geeft een beeld van de beleving van het voorzieningenniveau in Berkelland. Voorzieningen als scholen, horeca, supermarkt, zorgvoorzieningen, huisartsenpost scoren over het algemeen een cijfer tussen de 6,9 en 8,0. De voorzieningen Winkels (16%) en Openbaar Vervoer (13%) worden in 2017 het meest gemist in de buurt. 40% van de respondenten mist geen voorzieningen.

Onderwijs

Op dit moment is er veel aanbod aan onderwijsvoorzieningen en diversiteit van onderwijsvormen in Berkelland. In 2020 hadden we een Integraal Kind Centra (IKC) in Eibergen en Borculo. 4 basisscholen zijn in Borculo gehuisvest. In Eibergen hebben we op dit moment 4 basisscholen, waarvan ’t Simmelink in aanbouw is tot IKC. Het basisonderwijs wordt in Neede gegeven binnen 5 scholen. Drie basisscholen zijn in Ruurlo gehuisvest. In de kleine kernen Rietmolen, Gelselaar, Geesteren, Rekken en Beltrum zijn ook een basisschool gehuisvest. Het voortgezet onderwijs is in Borculo, Eibergen en Neede gehuisvest waarbij in Borculo recentelijk nieuwbouw in gebruik is genomen. In Neede en Borculo wordt ook voorzien in speciaal (basis/voortgezet) onderwijs (SBO, SO, VO en VSO). Het speciaal onderwijs heeft ook een regionale functie. In de periode vanaf 2013 is er in het basisonderwijs een daling van 24,5% verwacht. In de periode van 2020 tot 2033 bedraagt de daling nog maar 2,69%. De daling van het aantal leerlingen vraagt om een kritische blik en actie van schoolbesturen en gemeente op de onderwijshuisvesting. Leerlingen uit het basisonderwijs die in aanmerking komen voor een taalschakelklas kunnen dit volgen in Lochem.

Zorgvoorzieningen

Er is een ruim aanbod aan zorgvoorzieningen in Berkelland. Voor alle leeftijdscategorieën en zorgbehoeftes. Het gaat van WLZ (Wet Langdurige Zorg) en Zvw (Zorgverzekeringswet) gefinancierde zorg tot WPG (Wet Publieke Gezondheid), Wmo (Wet maatschappelijke ondersteuning) en Jeugdwet gefinancierde zorg. Er zijn woonvoorzieningen én ambulante vormen van zorg. In Berkelland zijn naast de relatief grote zorgorganisaties veel zelfstandigen werkzaam. Sommige zorgorganisaties hebben een duidelijk ‘plattelandsprofiel’: zij voorzien door een agrarische ligging en activiteiten in een behoefte van inwoners. Er is geen ziekenhuis in Berkelland. Daarvoor zijn inwoners aangewezen op de ziekenhuizen in Winterswijk, Doetinchem, Zutphen en Enschede.

Het gemiddeld aantal jeugdzorgtrajecten ligt jaarlijks rond de 750 (CBS Jeugd). Vanuit de Wmo ontvangen gemiddeld 2200 inwoners één of meerdere maatwerkvoorzieningen. Het grootste deel van deze groep ontvangt een vervoersvoorziening of hulp bij het huishouden.

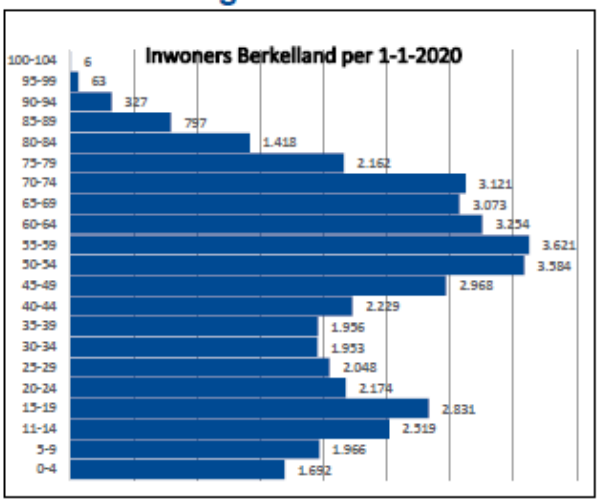
Mobiliteit / bereikbaarheid/ verkeersveiligheid
Het buitengebied van de gemeente Berkelland kent een aantal provinciale wegen en een rijksweg N18. Voor deze rijksweg is in mei 2018 een nieuw tracé in gebruik genomen nadat daarvoor een Tracébesluit was vastgesteld. Het vervolgens vastgestelde bestemmingsplan “Berkelland, Tracébesluit N18 2015” is inmiddels onherroepelijk geworden en is overgenomen in het bestemmingsplan “Buitengebied Berkelland 2020”. De belangrijkste infrastructurele lijnen die het buitengebied doorsnijden zijn de N319 (Zutphen – Winterswijk), de N312 (Lochem – Lichtenvoorde), de N315 (Doetinchem – Enschede), de al genoemde N18 (Varsseveld – Enschede), de N824 (Neede – Diepenheim), N822 (Borculo – Eibergen) en de N825 (Lochem – Borculo). De kernen zijn goed ontsloten door geasfalteerde wegen. Ten zuiden van Ruurlo ligt een spoorlijn van Zutphen naar Winterswijk. Voor de beperking van verkeersonveiligheid en overlast door wegverkeer, is het van belang om het verkeer te concentreren op de daarvoor bedoelde verkeersaders met een duurzaam veilige inrichting. Daardoor kunnen verblijfsgebieden zo worden ingericht dat de rust, variatie en kleinschaligheid van het landschap behouden blijft. In 2008 hebben burgemeester en wethouders hiertoe de module Wegcategorisering van het Gemeentelijk Verkeer- en Vervoerplan vastgesteld. Dit document bevat een indeling van het gemeentelijk wegennet in verschillende categorieën. De basis voor deze wegcategorisering is de N18 en de daarop aansluitende provinciale ontsluitingswegen. Dit zijn de verkeersaders voor het afwikkelen van het regionale verkeer. De toegangswegen zorgen voor de verbinding tussen de kernen, terwijl de woon- en buurtwegen tot het verblijfsgebied horen. Onder deze laatste categorie vallen ook de talrijke zandwegen in het buitengebied.

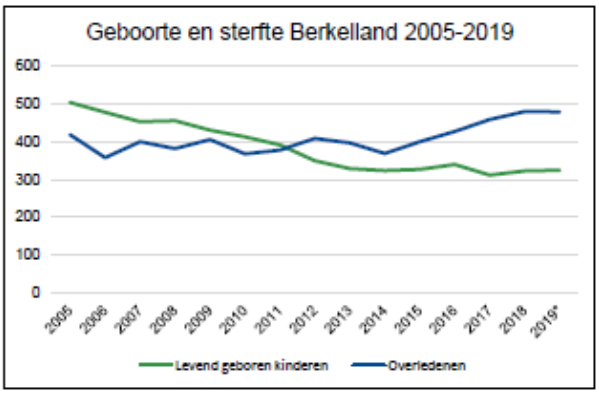
A2.2 Ontwikkeling bij voortzetting van het huidige beleid

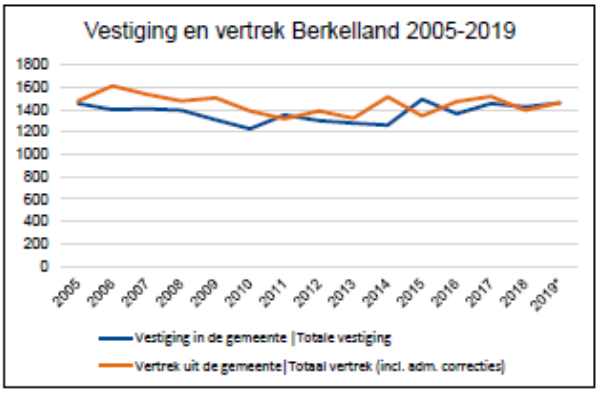
Demografische ontwikkelingen
Demografische veranderingen zorgen ervoor dat de samenstelling van de bevolking er over vijftien tot twintig jaar wezenlijk anders uitziet. Zo zal de impact van vergrijzing in Berkelland zichtbaar zijn in de woningmarkt (denk aan groter aantal eenpersoonshuishoudens), op de arbeidsmarkt, in de vrijetijdsbesteding, in de zorg, mobiliteit en in thema’s als hittestress. Ook heeft de vergrijzing een effect op de vitaliteit van met name de kleine kernen. Demografische ontwikkelingen vormen een belangrijke input bij het formuleren van het huidige (en toekomstige) beleid.

Wat de woningmarkt betreft zullen ouderen kiezen voor zelfstandig wonen in de eigen woning en woonomgeving, waardoor de doorstroom stagneert. De bestaande woningvoorraad is vooral gebouwd voor gezinnen met kinderen, terwijl die groep steeds kleiner wordt en de groep alleenstaanden, vooral oudere alleenstaanden, toeneemt. De vraag naar thuiszorg en verpleeghuiszorg zal toenemen. Ook zal de vergrijzing een andere behoefte qua vrijetijdsbesteding inrichting van de openbare ruimte met zich meebrengen.

9. Demografie

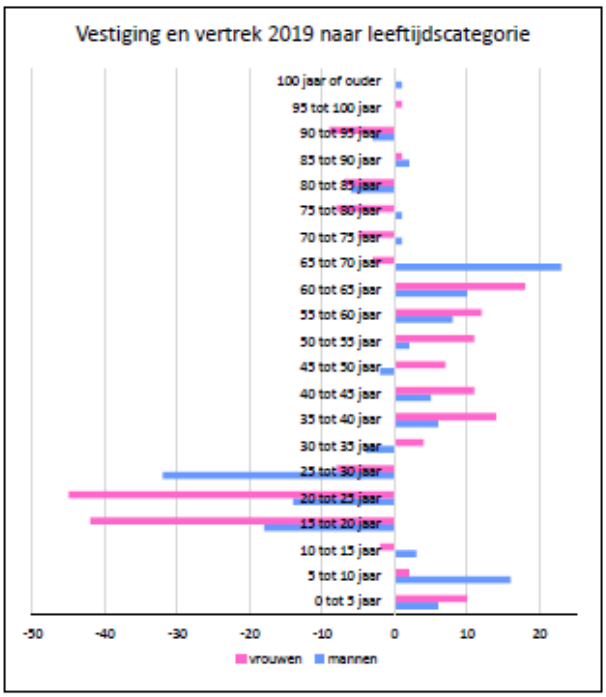
Toelichting demografie

Bevolking per 1-1-2020

- 43.748 inwoners (43.904 per 1-1-2019), saldo -156 (Bron CBS)
- 18.925 huishoudens (18.866 per 1-1-2019), saldo +59 (Bron BRP)

Wijzigingen bevolking in 2019

- 325 geboortes en 479 overledenen (saldo -154)
- 1.307 vestigers uit een andere gemeente, 1.340 vertrekkers naar een andere gemeente (saldo -33)
- 151 immigranten en 120 emigranten (saldo +31)

Primosprognose 2019

Jaar	Bevolking totaal	Huishoudens totaal	Huishoudens-ontwikkeling
2018	44.030	18.690	
2019	43.910	18.750	60
2020	43.640	18.730	-20
2025	42.400	18.820	90
2030	41.200	18.790	-30
2035	39.970	18.580	-210
2040	38.500	18.110	-470
2045	36.900	17.470	-640
2050	35.260	16.750	-720

Toelichting vestiging en vertrek naar leeftijd

De grafiek laat zien dat de vertrekkers vooral in de leeftijd tot 30 jaar zitten. Het gaat vooral om jongeren die vanwege studie vertrekken. Opvallend is dat meer vrouwen dan mannen Berkelland verlaten.
In de leeftijdscategorie 30 tot 70 jaar is een vestigingsoverschot. Ook hier valt op dat er meer vrouwen dan mannen zich vestigen.
Boven de 70 jaar is er een vertrekoverschot. Dit heeft wellicht te maken met vertrek naar zorginstellingen buiten Berkelland (b.v. Molenberg Groenlo, Wiedenhof Haaksbergen).

Primos Prognose 2019

Primos 2019 verwacht dat de bevolkingsdaling gestaag doorgaat. De oorzaak zit vooral in het sterfteoverschot. De huishoudensdaling gaat daarom na 2030 snel. In combinatie met de gegevens uit hoofdstuk 8 verwachten we dat dan veel 2/1 kapwoningen en vrijstaande koopwoningen vrijkomen. Dit zal zorgen voor effecten in de woningvraag. Onzekere factor is de binnenlandse en buitenlandse migratie.

Ontwikkeling vraag Wlz-zorg	2020	2025	2030
aantal 75+ in Berkelland	4.813	5.914	6.533
Aangewezen op beschut/beschermd wonen			
somatiek	72	89	98
dementie	265	325	359
totaal	337	414	457

Info Woningmarktmonitor 2019

Leefbaarheid
De leefbaarheid wordt over het algemeen vrij hoog gewaardeerd in Berkelland. Het Achterhoeks Woonwensen en Leefbaarheidsonderzoek uit 2017 gaf een lichte daling van de algemene tevredenheid over de leefbaarheid aan ten opzichte van 2012. In 2021 volgde een nieuw Achterhoeks Woonwensen en Leefbaarheidsonderzoek. De uitkomsten daarvan geven aan dat de waardering voor de woon- en leefomgeving in de Achterhoek is gestegen (tot een 8) maar dat de druk op de woningmarkt oploopt. Uit de gesprekken met vertegenwoordigers van de samenleving in het kader van de Omgevingsvisie (begin 2021) komt het beeld naar voren dat de inwoners van Berkelland de kwaliteit van de leefomgeving erg belangrijk vinden en willen behouden.

Het betrekken van inwoners bij hun directe leefomgeving is een belangrijke factor die van invloed is op de leefbaarheid. Gemeente Berkelland zet hier actief op in door middel van het wijk- en kerngericht werken.

Groen en openbare ruimte spelen een belangrijke rol in de waardering van de leefbaarheid. Het groenbeleidsplan en de groenstructuurplannen zijn nog in ontwikkeling.
De speerpunten hiervoor zijn:
- Kwalitatief slechte groen- en speelvoorzieningen zoveel mogelijk verbeteren. Omvormen van elementen die veel onderhoud vergen, naar groentypen die minder onderhoud nodig hebben.
- Parels: in de kernen worden mooie plekken aangelegd of verbeterd, waar groen (en zo mogelijk ook water) beleefd kan worden.
- Stimuleren van bewegen in de openbare ruimte voor jong en oud.
- Bevorderen van de biodiversiteit binnen en buiten de kom
- Aanpassen van de leefomgeving aan het veranderende klimaat.
- Rekening houden met verschillende doelgroepen en leeftijdsgroepen.

Het Bomenbeleidsplan 2020-2029 (2020) heeft als speerpunten:
- Landschap en belangrijke structuren: We zorgen binnen en buiten de bebouwde kom voor goede groenstructuren en meer variatie in inheemse bomen en struiken.
Binnen de bebouwde kom willen we in nieuwe groenstructuurplannen mogelijkheden voor versterken van groenstructuren en de cultuurhistorische identiteit vastleggen.

- Natuur en Klimaat: Bomen bieden een leefomgeving voor vele soorten planten en dieren en met bomen willen we beter inspelen op de klimaatadaptatie. Hierbij kan het gemeentelijke biodiversiteitsplan als inspiratiedocument dienen.
We gaan werken aan meer bomen. Vooral de kernen met minder bomen dan het landelijk gemiddelde, en de stenige buurten, zijn daarbij aandachtspunt. Ook in tuinen en bermen streven we naar meer bomen, in samenwerking met inwoners.
Bij aanplant van nieuwe bomen zorgen we voor meer variatie in soorten. Aandachtspunt is daarbij het grote aandeel eiken geleidelijk te verminderen.

- Leefbaarheid: Met behulp van ambitiegericht beheer en wijk- en kerngericht werken, weten we wat er leeft en waar maatregelen gewenst zijn. Ook geven we via die weg informatie.
De eikenprocessierups geeft steeds meer overlast. De gemeente zorgt voor bestrijding van de rups om de overlast te beperken.
We nemen maatregelen om wortelopdruk door bomen in bestrating te verminderen.

Wonen/woningvoorraad
Huishoudensdaling, ontgroening en vergrijzing hebben mogelijk invloed op leefbaarheid of het voorzieningenniveau. Dit vraagt om de vinger aan de pols te houden en tijdig te kunnen anticiperen op de bevolkingsontwikkelingen. Maatwerk en flexibiliteit is nodig om woningen, passend bij elk budget en levensfase, te kunnen bieden.
Maar wonen gaat om meer dan stenen. Om prettig te kunnen wonen en leven is niet alleen de woning van belang. Inwoners wonen in hun huis, ontvangen daar eventueel zorg en vinden het belangrijk dat de omgeving van hun huis leefbaar is en er ook goed uit ziet. Klimaatadaptatie, het overstappen op hernieuwbare energiebronnen en bereikbaarheid zijn ook belangrijke thema's. Een aantrekkelijke woonomgeving vraagt de komende jaren om een integrale aanpak: het verbinden van wonen met alle andere beleidsterreinen in de omgeving.

De Woonvisie Thuis in Berkelland (2020) zet in op:

1. Toekomstgerichte woningen en wijken: we streven naar woningen die aantrekkelijk zijn, zowel voor de huidige als toekomstige bewoners. Meer variatie in woonvormen, kwaliteit en prijsklassen is nodig om voor alle inwoners passende en fijne woonruimte beschikbaar te hebben.
2. Aantrekkelijke nieuwe woningen: we willen nieuwbouw zoveel mogelijk inzetten voor wat de bestaande voorraad onvoldoende of (nog) niet kan bieden. We willen dat woningbouwontwikkelingen bijdragen aan een inclusieve samenleving en nieuwe energie geven aan oude wijken, kernen en het buitengebied.
3. Wonen, welzijn en zorg: door de vergrijzing neemt de vraag naar woonzorgvormen toe. Mensen met een ondersteuningsvraag moeten op gelijke voet met anderen mee kunnen doen aan de samenleving. Wonen speelt hier een belangrijke rol in, maar er is meer nodig dan een goede woning. We willen een divers en samenhangend aanbod van wonen, ontmoeten, voorzieningen en zorg.

Daarnaast golden sinds 2019 de Kwalitatieve Toetsingscriteria voor woningbouw in de Achterhoek.
Het gaat om 3 kwaliteitscriteria:
• De behoefte is aangetoond;
• Voorrang voor transformatie van leegstaand vastgoed (verbouw of nieuwbouw na sloop);
• Inbreiding gaat voor uitbreiding.
Inmiddels is de hierbij gekozen benadering opgevolgd door de Regionale Woonagenda Achterhoek. Monitoring van het woningbouwprogramma (875 woningen tot 2030) vind onder meer plaats via de Woon- en Vastgoed die vanaf 2023 jaarlijks wordt opgesteld.

Voorzieningenniveau
<u>Algemeen</u>
In 2021 is een nieuw Achterhoeks Woonwensen en Leefbaarheidsonderzoek in gang gezet.

<u>Onderwijs</u>
De leerlingendaling die in 2010 is ingezet, leidt tot leegstand in de schoolgebouwen en vraagt om herschikking van scholen. Daarnaast zijn de schoolgebouwen in Berkelland gemiddeld 50 jaar oud. Samen met de schoolbesturen investeert de gemeente Berkelland in kwalitatieve, functionele, eigentijdse scholen, die de diverse onderwijskundige en maatschappelijke vraagstukken aankunnen. Om dat te kunnen realiseren is samenwerking tussen alle professionals uit die verschillende sectoren noodzakelijk. Vanuit de ambitie voor behoud van keuzevrijheid, een goede spreiding en bereikbaarheid en passend onderwijs, is gekozen voor een integrale aanpak. Deze is verwoord in het Integraal Huisvestingsplan onderwijs 2020-2036 van gemeente Berkelland.

De fasering (2024 – 2036) is in het Integraal huisvestingplan aangegeven.
Deze tabel geeft de fasering aan voor de huidige en eerstvolgende periode:

Kern	**School**	**Bestuur**	**Wat?**
Eibergen	Sterrenpalet	VCO Oost-Nederland	Gerenoveerd en opgeleverd in 2018. Op dit moment ruimtetekort door groei aantal leerlingen

Eibergen	't Simmelink	Stichting Delta	In aanbouw, geplande oplevering 2022
Borculo	Nevenlocaties Beukenlaan en Herenlaan	Staring College	Project inclusief binnensport onderzoek
Borculo	Kiezel en Kei	OPONOA	Medegebruik van drie lokalen door Partou Kinderopvang 2020
Borculo	Sint Jorisschool	SKB	IKC-vormig Sint Joris met Avonturijn
Borculo	OBS Noord	OPONOA	Verhuizing van OBS Noord naar voormalige Wereldboom.
Rietmolen	Sint Jozef	Keender	Passende jas en medegebruik kleutergroep en BSO
Neede Oost	Kardinaal Alfrinkschool & De Marke	Keender & OPONOA	2 scholen onder 1 dak.
Borculo	Heuvelschool en Kiezel en Kei	OPONOA	Fusie tussen twee scholen en IKC-vorming.

Zorgvoorzieningen
Het aantal Wlz-indicaties (Wet langdurige zorg) neemt toe, het betreft overwegend ouderen. De toename is zichtbaar in de ondersteuning die vanuit de Wlz aan huis geboden wordt, veelal ter overbrugging naar een beschutte of beschermde woonvorm. De toename zet zich de komende 25-30 jaar door. Er is behoefte aan beschut wonen en beschermde woonvormen. Het gaat voor een groot deel om mensen met dementie.

Het aantal Wlz-indicaties in de sector Verstandelijk Gehandicapt is in de afgelopen vier jaar gegroeid. Het gaat daarbij vooral om de zwaardere zorg, vaak een combinatie met ouderdomsaandoeningen of andere lichamelijke beperkingen.

De gemeente streeft tot 2025 naar minimaal 90 extra plekken voor Wlz-zorg voor ouderen, verdeeld over Berkelland. Ook voor inwoners met een verstandelijke, lichamelijke of zintuiglijke handicap zijn te weinig plekken beschikbaar. Diverse zorgaanbieders willen uitbreiden.

Door de vergrijzing zien we ook dat steeds meer (oudere) mensen een beroep doen op ondersteuning vanuit de Wmo, om zo lang mogelijk zelfstandig thuis te kunnen blijven wonen. Naast professionele ondersteuning wordt met deze ontwikkeling ook een steeds groter beroep gedaan op het sociale netwerk, met in het bijzonder de mantelzorgers. Mantelzorg is voor zelfstandig wonende ouderen met gezondheidsproblemen een belangrijk fundament van de zorgverlening. We zien tevens dat de mantelzorgers zelf ook ouder worden en in de toekomst afneemt in aantal, waardoor ook zij steeds vaker een beroep doen op ondersteuning. Om zwaardere zorg en/of ondersteuning te voorkomen blijven we investeren in preventie.

Mobiliteit / bereikbaarheid/ verkeersveiligheid
Het verkeers- en vervoersbeleid kent als centraal thema 'veilig bereikbaar'. Onderdelen hiervan zijn het actueel houden van de wegcategorisering en het permanent werken aan verkeersveiligheid, de bereikbaarheid en leefbaarheid voor alle vervoerwijzen.

A2.3 Toekomstige ontwikkelingen buiten de invloed van de gemeente

Leefbaarheid
Groen en openbare ruimte spelen een belangrijke rol in de waardering van de leefbaarheid van de kernen. Door klimaatverandering moeten we er rekening mee houden dat we het groen natuurlijker gaan inrichten en beheren (meer rekening houden met biodiversiteit,

periodes van hitte en droogte, vasthouden van water met bijvoorbeeld wadi's, en maatregelen moeten nemen om ernstige wateroverlast te voorkomen op bepaalde plekken).

Wonen/woningvoorraad
Landelijk is er een groot tekort aan woningen.
Het Rijksbeleid zet in op het verduurzamen van woningen en het aardgasloos maken van woningen en wijken (warmtetransitie).
In Berkelland groeit de komende jaren het aantal huishoudens nog licht, maar vanaf 2025-2030 verwachten we een daling. Ook worden huishoudens kleiner. De prognoses geven een trend aan.
Voor woningen aan de onderkant van de markt (achterstallig onderhoud, beperkte stedenbouwkundige- en/of energetische kwaliteit) ontstaat mogelijk een overschot.
Het komt in onze gemeente ook steeds vaker voor dat door bedrijfsbeëindiging woningen en bedrijfsgebouwen in het buitengebied leeg komen te staan.

De verwachting is dat de trend naar meer dan voorheen thuiswerken ook na 2021 aanwezig blijft. Dit betekent dat voor werkenden de reisafstand tussen wonen en werken minder belangrijk wordt. Daarmee wordt de Achterhoek/Berkelland als woonplek interessanter voor een groter deel van de bevolking. Deze trend vraagt wellicht ook om een andere ruimtelijke inrichting van onze leefomgeving (meer groen en ruimte, bereikbaarheid als belangrijke thema's).

Voorzieningenniveau
Algemeen
Het voorzieningenniveau staat onder druk door demografische ontwikkelingen.
Door vergrijzing/ontgroening verandert de vraag naar voorzieningen, waaronder scholen.
Er is een grotere vraag naar combinaties van wonen en zorg, vooral in woonvariaties tussen thuis en het verpleeghuis.

Onderwijs
Op basis van de leerlingenaantallen is in het Integraal Huisvestingsplan onderwijs 2020-2036 een fasering aangegeven voor de toekomstige huisvesting van de scholen. Het gaat daarbij om clustering, nieuwbouw en/of duurzaamheidsmaatregelen.

Zorgvoorzieningen
Zoals in de rest van de regio Achterhoek neemt de schaarste aan goed gekwalificeerde zorgprofessionals toe. Dit speelt voor alle functies. De vergrijzing zet de komende 25-30 jaar door. Innovatie is nodig, ook om een oplossing te bieden voor het tekort aan zorgpersoneel. Denk aan woonvormen met collectieve voorzieningen, inspelen op 'zorg voor elkaar', flexibele en tijdelijke woonzorgvormen zijn nodig, geschikt voor diverse (zorg)doelgroepen.

Mobiliteit / bereikbaarheid/ verkeersveiligheid
De Achterhoek heeft de ambitie uitgesproken om de N18 op te waarderen naar een A18 in 2040, met 2x2 rijstroken.
Daarnaast is er een hernieuwde (landelijke) discussie over de aanleg van de Noordtak van de Betuwelijn tussen Zevenaar/Doetinchem en de Duitse grens. Gemeente Berkelland is één van de gemeenten die mogelijk mee te maken krijgt; hierover is op dit moment niets bekend maar de gemeenteraad heeft zich in een brief van 14 juli 2021 aan het Ministerie uitgesproken tegen de aanleg van een Noordtak door de Achterhoek.

A2.4 Conclusie aandachtspunten voor sociaal domein en leefbaarheid

De verwachte demografische ontwikkelingen werken door op vele terreinen, zij hebben impact op zowel wonen, vrijetijdsbesteding als zorg- en onderwijsvoorzieningen. Dit vraagt om vinger aan de pols houden, flexibiliteit, maatwerk en tijdig anticiperen.

Leefbaarheid
De leefbaarheid en de kwaliteit van de woonomgeving wordt over het algemeen (vrij) goed gewaardeerd. Uit het Achterhoeks Woonwensen en leefbaarheidsonderzoek van 2021 kwam naar voren dat de waardering voor de woonomgeving was gestegen.
Gemeente Berkelland zet in op het wijk- en kerngericht werken, waarbij inwoners worden betrokken en kunnen meedenken/meebeslissen over hun woon- en werkomgeving.
Uit de gesprekken met vertegenwoordigers van de samenleving in het kader van de Omgevingsvisie komt het beeld naar voren dat de inwoners van Berkelland de kwaliteit van de leefomgeving erg belangrijk vinden en willen behouden.

Groen en openbare ruimte spelen een belangrijke rol in de waardering van de leefbaarheid. Het groenbeleidsplan en de groenstructuurplannen zijn in ontwikkeling en zetten in op:
- Kwalitatief slechte groen- en speelvoorzieningen zoveel mogelijk verbeteren.
- Parels: in de kernen worden mooie plekken aangelegd of verbeterd
- Stimuleren van bewegen in de openbare ruimte voor jong en oud.
- Bevorderen van de biodiversiteit binnen en buiten de kom
- Aanpassen van de leefomgeving aan het veranderende klimaat.
- Rekening houden met verschillende doelgroepen en leeftijdsgroepen.

De aanpak van de vrijkomende agrarische bebouwing levert een bijdrage aan het voorkomen van verpaupering en het verbeteren van de leefbaarheid op het platteland.

Wonen/woningvoorraad
De dynamiek op de woningmarkt is groot. De demografische ontwikkelingen (vergrijzing en verdunning) brengen een veranderende woningbehoefte met zich mee. Denk aan woonvormen met collectieve voorzieningen, inspelen op ‘zorg voor elkaar’, flexibele en tijdelijke woonzorgvormen zijn nodig, geschikt voor diverse (zorg)doelgroepen.
Er is een trend van meer thuiswerken ingezet. Landelijk is er groot tekort aan woningen en wordt ingezet op verduurzamen en aardgasloos maken van woningen. Het woningaanbod in Berkelland is gedateerd. Er is een meer gevarieerd woningaanbod nodig. Er is behoefte aan starterswoningen en levensloopbestendige woningen. Er ligt daarnaast een opgave in het moderniseren, verbeteren van de uitstraling, verduurzamen, levensloopgeschikter maken en asbestvrij maken van de woningen en de wijken. Het huidige woonbeleid zet hier op in.

Voorzieningenniveau
Het cijfer voor de algemene waardering van het voorzieningenniveau is 6,9 - 8,0. Onder andere betere openbaarvervoersvoorzieningen en winkelvoorzieningen worden het meest gemist.
De daling van het aantal leerlingen vraagt om het aanpassen van de onderwijshuisvesting. Er is innovatie nodig in de zorg voor wat betreft (woon)zorgvormen en vanwege het verwachte tekort aan goed geschoold zorgpersoneel.

Mobiliteit / bereikbaarheid/ verkeersveiligheid
Voor de komende decennia zijn de mogelijke ontwikkeling van grootschalige infrastructurele ontwikkelingen als de opwaardering van de N18 en de Noordtak van de Betuwelijn actueel. Of en hoe deze ontwikkelingen zullen plaatsvinden is niet bekend. Ze hebben een grote impact op de bereikbaarheid en de omgevingskwaliteit van Berkelland als geheel en deelgebieden in het bijzonder.

A3 Gezondheid en veiligheid

A3.1 Beschrijving huidige situatie t.a.v. gezondheid en veiligheid

Geluid
Bijna alle functies hebben te maken met geluid. Sommige functies veroorzaken geluidhinder, zoals verkeer en bedrijvigheid en evenementen (geluidbronnen). Andere functies, zoals wonen, de gezondheidszorg en onderwijs kunnen hinder ondervinden van geluid (geluidgevoelige objecten). Overlast als gevolg van geluid kan uiteindelijk leiden tot gezondheidsklachten, zoals stress of slapeloosheid. In deze paragraaf wordt ingegaan op geluidzones van industrieterreinen en (spoor)wegen, geluid van bedrijven (buiten industrieterreinen), geluid van evenementen en de binnen de gemeente Berkelland aanwezige stiltegebieden.

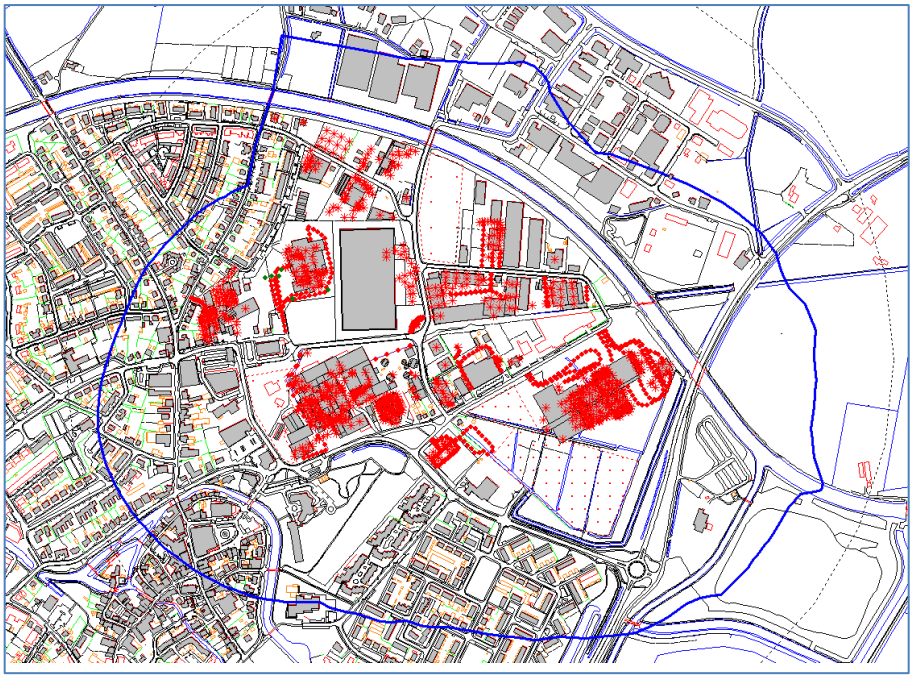
Geluidzones algemeen
Zonering van industrielawaai in het kader van de vroegere Wet geluidhinder (Wgh) is het ruimtelijk scheiden van industrieterreinen en geluidgevoelige objecten zoals woningen. Binnen de aangewezen zones worden geluidsgevoelige objecten enkel onder voorwaarden toegelaten. Een zelfde systematiek geldt voor wegen. Het gaat hierbij om rijwegen, spoorwegen en vaarwegen. Vaarwegen met geluidzones komen binnen de gemeente Berkelland niet voor.

Voor een gezoneerd industrieterrein geldt nu een geluidzone vanaf de grens van het industrieterrein tot een zonegrens waar de 50 dB(A) L_{etmaal} op 5 meter hoogte niet mag worden overschreden. L_{etmaal} is de hoogste waarden van L_{dag}, L_{avond}+5 en L_{nacht}+10 in de representatieve bedrijfssituatie.

Wegen met een maximumsnelheid van 50 km/uur of hoger hebben eveneens een geluidzone. Deze is voor wegen met 2 rijstroken 200 meter in stedelijk gebied en 250 meter in buitenstedelijk gebied. De breedte van de zone bij spoorwegen is afhankelijk van de hoogte van het vastgestelde productieplafond. In Berkelland zal deze meestal 100 meter zijn en op sommige stukken 200 meter.

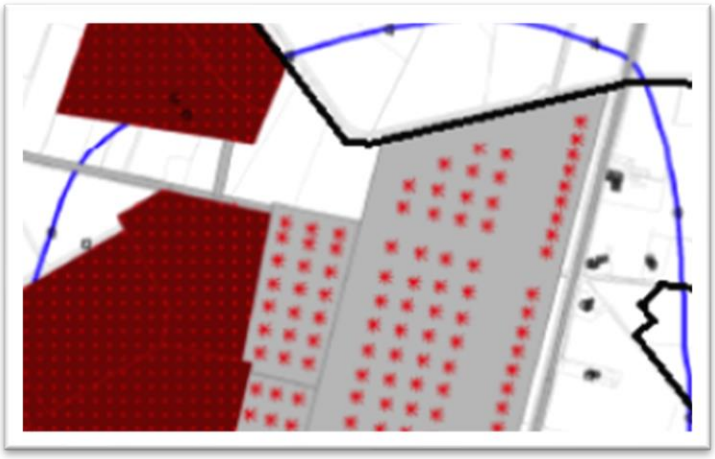
Industrielawaai
Berkelland heeft een gezoneerd Industrieterrein. Dat is industrieterrein Borculo met Friesland-Campina als ‘grote lawaaimaker’. Rondom dit industrieterrein ligt een geluidzone, waarbinnen zich honderden woningen bevinden. Op de buitengrens van de geluidzone mag de waarde voor L_{etmaal} van 50 dB(A) op 5 meter hoogte niet worden overschreden. Binnen de geluidzone moet akoestisch onderzoek plaatsvinden naar de geluidbelasting bij nieuwe geluidgevoelige gebouwen. Voor nieuwe geluidgevoelige gebouwen geldt een grenswaarde van 55 dB(A) vast te stellen met een hogere waarde procedure. Er is een zonebeheersplan, waarmee het geluidniveau op de zonegrens en op de woningen waarop een hogere waarde is vastgesteld in de gaten wordt gehouden. Tevens kan hiermee de geluidbelasting bij initiatieven in de zone worden berekend. In het verleden zijn in verband met een wijziging van de geluidszone hogere grenswaarden vastgesteld en een saneringsprogramma doorlopen. Er zijn momenteel geen knelpunten binnen of buiten deze geluidzone bekend.

Omdat Friesland-Campina een continubedrijf is en in de dag, avond en nacht evenveel geluid geproduceerd wordt is nu de nachtperiode maatgevend voor wat er op het industrieterrein aan geluid mag worden geproduceerd.

Afbeelding: geluidzone industrieterrein

Het Regionaal Bedrijventerrein De Laarberg kent een soortgelijke geluidszone. Deze strekt zich voor het Berkellandse grondgebied echter alleen uit over onbebouwd terrein en niet over geluidgevoelige functies.

Afbeelding: bestaande geluidszone rondom RBV De Laarberg

<u>Belangrijke geluidbronnen</u>
Belangrijke andere geluidbronnen in Berkelland zijn:

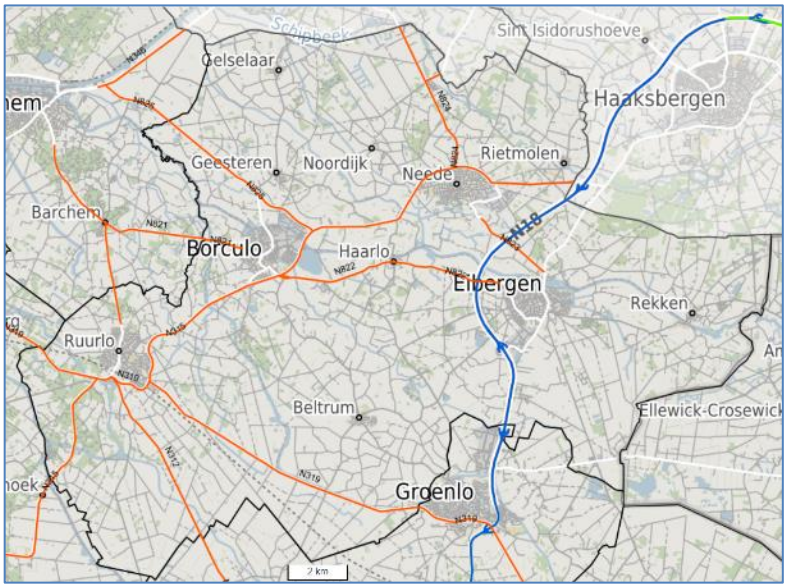
- Motorcrossterrein: BMAC Borculo;
- Schietinrichtingen: Schietbaan ’t Ruurlose Broek en Schietsportcentrum ’t Weideke;
- Windparken: nog geen concrete initiatieven bekend. Wel is in de Regionale Energiestrategie Achterhoek een zoekgebied bepaald.

Deze inrichtingen zorgen voor een bepaalde geluidbelasting in de directe omgeving, waarmee rekening moet worden gehouden bij ontwikkelingen in het gebied. Enerzijds om de inrichtingen niet onevenredig te benadelen. Anderzijds om een aanvaardbaar woon- en leefklimaat te kunnen garanderen. Voor wat betreft de bestaande leefomgeving zijn deze inrichtingen gehouden aan opgelegde geluidnormen.

<u>Overige bedrijven</u>

Er mag vanuit worden gegaan dat alle bedrijven (inrichtingen) een melding Activiteitenbesluit hebben gedaan of over een omgevingsvergunning milieu beschikken. Voor type A-bedrijven (de lichtste categorie aan inrichtingen) geldt geen meldingsplicht.

Verkeerslawaai
De belangrijkste verkeerswegen zijn de rijksweg N18 (Twenteroute), de provinciale wegen en (drukkere) gemeentelijke wegen.

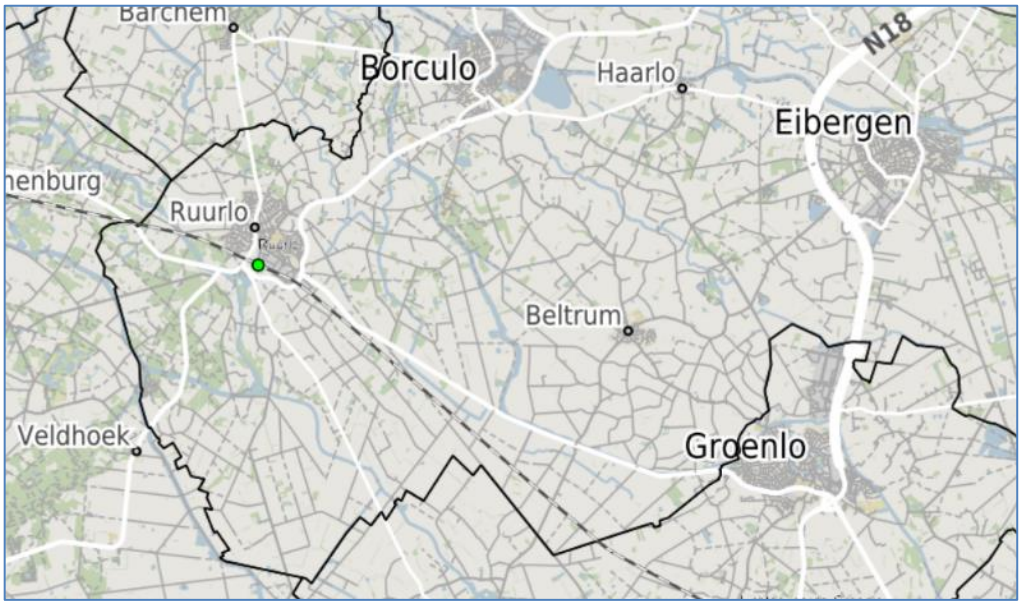
Afbeelding: rijksweg N18 en provinciale wegen

Wegen met een maximumsnelheid van 50 km/uur of hoger hebben een geluidzone. Deze is voor wegen met 2 rijstroken 250 meter buiten de kom en 200 meter binnen de kom. Binnen de zone moet getoetst worden aan de voorkeurswaarde van 48 dB. In stedelijk gebied mag deze waarde met een procedure worden verhoogd naar 63 dB en in buitenstedelijk gebied naar 53 dB.

De rijksweg N18 heeft geluidproductieplafonds. Dit is een vastgesteld geluidniveau op referentiepunten. De referentiepunten liggen op circa 50 meter van de buitenste rijstrook op een onderlinge afstand van circa 100 meter. De hoogte van de referentiepunten bedraagt 4 meter boven het maaiveld. Bij een toename van het verkeer moet getoetst worden aan de geluidproductieplafonds. Het geluidaandachtsgebied kan aan de hand van de geluidproductieplafonds worden vastgesteld. Bij een initiatief binnen het geluidaandachtsgebied kan de geluidbelasting worden afgeleid van geluidproductieplafonds op de dichtstbijzijnde referentiepunten.

Spoorweglawaai
De treinverbinding Winterswijk-Zutphen loopt via Ruurlo. Het betreft een trein van het type Light rail. Ook voor de spoorweg zijn op grond van de Wet geluidhinder geluidproductieplafonds vastgesteld. De referentiepunten liggen op circa 50 meter van het buitenste spoor op een onderlinge afstand van circa 100 meter. De hoogte van de referentiepunten bedraagt 4 meter boven het maaiveld. Bij een toename van het spoorweglawaai moet getoetst worden aan de geluidproductieplafonds. Bij een initiatief binnen de zone kan de geluidbelasting worden afgeleid van geluidproductieplafonds de dichtstbijzijnde referentiepunten. De breedte van de zone is afhankelijk van de hoogte van het productieplafond en kan variëren van 100 tot 1.200 meter. In Berkelland is deze meestal 100 meter, maar op sommige punten 200 meter.

Het geluidaandachtsgebied kan aan de hand van de geluidproductieplafonds worden vastgesteld. Bij een initiatief binnen het geluidaandachtsgebied kan de geluidbelasting worden afgeleid van geluidproductieplafonds op de dichtstbijzijnde referentiepunten. De standaardwaarde is 55 L_{den} voor spoorwegen en de grenswaarde is 70 L_{den}.

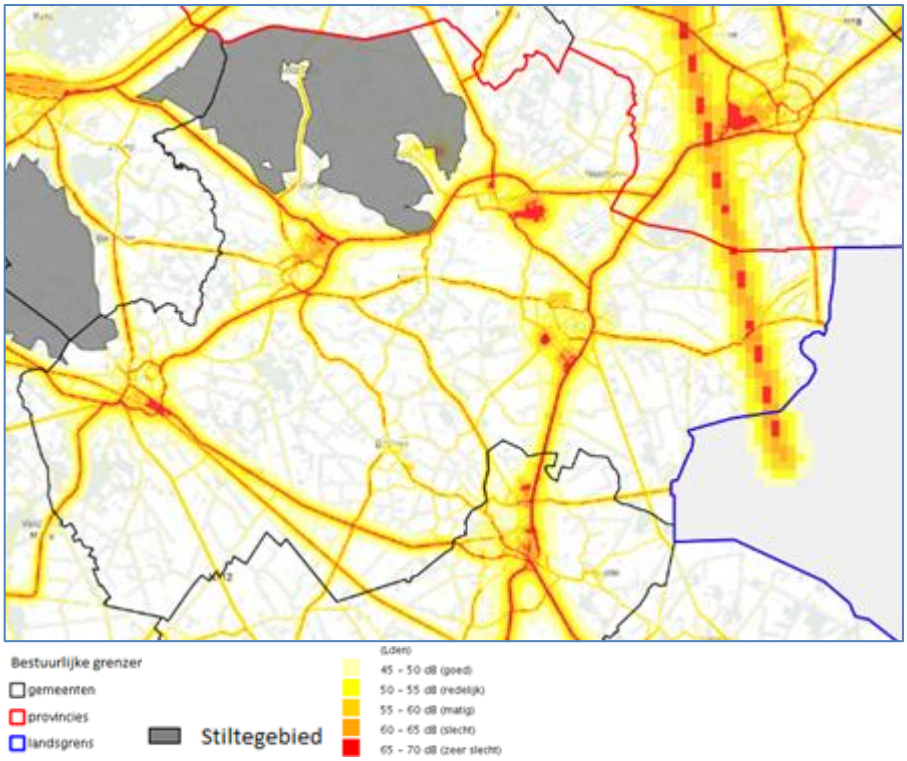

Afbeelding: spoorverbinding Winterswijk-Zutphen (groene stip is treinstation Ruurlo)

Geluidregister
De geluidproductieplafonds van rijkswegen en spoorwegen zijn op dit moment te vinden in het “geluidregister”. Hierin zijn ook de brongegevens vastgelegd op basis waarvan de geluidproductieplafonds zijn berekend.

Evenementen en festiviteiten.
In de gemeente vinden jaarlijks circa 30 grotere evenementen plaats. Evenementen worden momenteel onderverdeeld in grootschalige, kleine en overige. Er zijn geen geluidbepalingen. Wel geldt er een eindtijd. Voor inrichtingen is er een festiviteitenregeling in de APV waardoor jaarlijks voor festiviteiten binnen de gebouwen van de inrichting 12 keer per jaar hogere geluidniveaus zijn toegestaan.

Stiltegebieden
Ten noorden van Borculo en ten westen van Ruurlo heeft de provincie Gelderland in de Omgevingsverordening stiltegebieden aangewezen. Op dit moment gelden in de stiltegebieden geen regels voor agrarische activiteiten en inrichtingen milieubeheer. Wel gelden hier regels voor toestellen en motorrijden.

Afbeelding: indicatieve geluidbelasting door wegverkeer en stiltegebieden (Atlas Leefomgeving)

Luchtkwaliteit
De kwaliteit van de lucht wordt bepaald door de aanwezigheid van luchtverontreinigende stoffen. Door onder andere stookinstallaties, verkeer en intensieve veehouderijen komen verontreinigende stoffen in de atmosfeer. De overheid heeft daarom normen in de vorm van grenswaarden gesteld aan de concentraties luchtverontreinigende stoffen en het aantal dagen in het jaar dat deze normen overschreden mogen worden. Die normen zijn gebaseerd op een Europese richtlijn.

Hoge concentraties van luchtverontreinigende stoffen kunnen luchtwegklachten en hart- en vaatziekten veroorzaken. Vooral kinderen, ouderen of mensen met luchtwegaandoeningen of hart- en vaatziekten, lopen meer risico op het krijgen van gezondheidsklachten. Een betere luchtkwaliteit levert gezondheidswinst op, ook als de concentraties luchtvervuilende stoffen onder de landelijke norm liggen. De voornaamste luchtverontreinigende stoffen zijn stikstofdioxide en fijnstof. De gemeente Berkelland heeft geen luchtkwaliteitsbeleid vastgesteld en neemt niet deel aan het Schone Lucht Akkoord. Het beeld in Berkelland is dat het onderwerp luchtkwaliteit niet snel beperkingen zal opleveren voor toekomstige ontwikkelingen wanneer dit wordt gerelateerd aan de wettelijke grenswaarden.

<u>Stikstofdioxide</u>
Figuur B geeft de jaargemiddelde concentraties stikstofdioxide (NO^2) weer in µg/m^3. De wettelijke grenswaarde voor de jaargemiddelde concentratie is 40 µg/m^3. Dit is ook de advieswaarde van de wereldgezondheidsorganisatie (WHO).

De belangrijkste bronnen van stikstofdioxide zijn verkeer en industrie. Op de kaart is dan ook de structuur van het hoofdwegennet goed terug te zien. In alle gevallen vallen de concentraties ruimschoots onder de wettelijke grenswaarde en de WHO-advieswaarde van 40 µg/m^3. De hoogste waarden liggen in Berkelland rond de 20 µg/m^3.

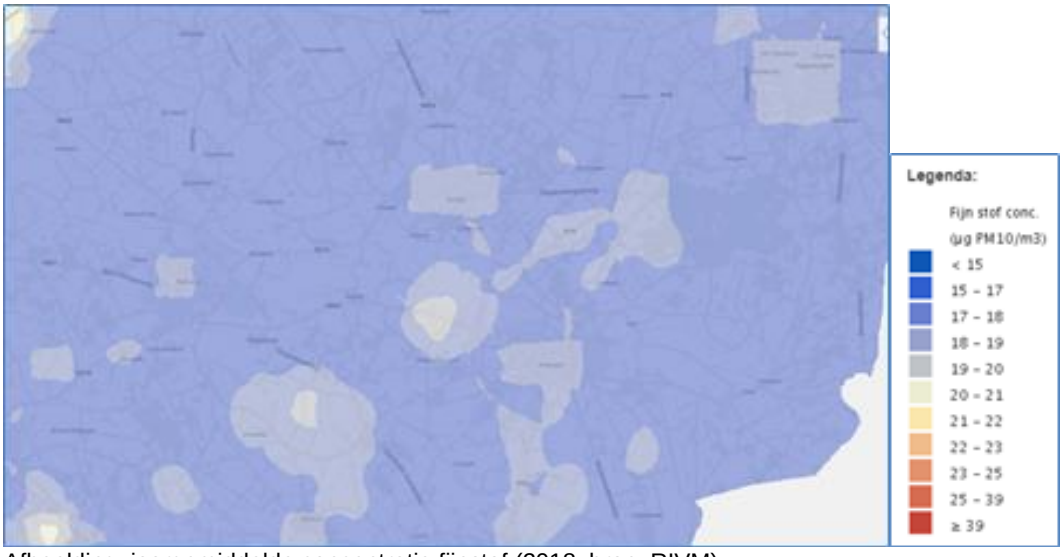
Afbeelding: jaargemiddelde concentratie stikstofdioxide (2018, bron: RIVM)

Fijn stof

Figuur C geeft de concentraties fijnstof (PM10) weer in µg/m^3. De wettelijke grenswaarde voor de jaargemiddelde concentratie is 40 µg/m^3, de WHO-advieswaarde is 20 µg/m^3.

De belangrijkste bronnen van fijnstof zijn industrie, veehouderijen en houtkachels. De hoogste waarden liggen in Berkelland rond de 20 µg/m^3. Dat betekent dat overal ruimschoots wordt voldaan aan de grenswaarde van 40 µg/m^3 en op de meeste plekken ook aan de WHO-advieswaarde van 20 µg/m^3.

Naast industrie en veehouderijen leidt houtstook (door middel van haardvuren en kachels) tot emissie van fijnstof en roet. Bij bepaalde weersomstandigheden, zoals mist en windstil weer, blijft de rook hangen. De concentratie fijnstof kan dan lokaal sterk oplopen en op zulke dagen leiden tot overlast en gevolgen voor de gezondheid.

Afbeelding: jaargemiddelde concentratie fijnstof (2018, bron: RIVM)

Geur

Geur is overal om ons heen en vaak wordt er nauwelijks beseft dat we verschillende geuren ruiken. Wanneer geur een negatief effect heeft wordt gesproken over geurhinder of geuroverlast. Als iemand geurhinder ervaart dan betekent dat nog niet dat het maatschappelijk of volgens de wetgeving onacceptabel is. Geur kan leiden tot gezondheidsklachten bijvoorbeeld als hinder bij het welbevinden of voor de dagelijkse bezigheden.

Geurbelasting veehouderijen

De geurbelasting van veehouderijen is de hoeveelheid geur, uitgedrukt in odour units per kubieke meter lucht (ou/m^3), die op een geurgevoelig object zoals een woning terecht komt. Voor de wijze van geurbeoordeling wordt onderscheid gemaakt tussen dieren met geuremissiefactoren en dieren zonder geuremissiefactoren. In het eerste geval is een geurberekening nodig. In het tweede geval volstaat een toetsing aan de minimumafstanden. In de nabijheid van veehouderijen zijn bepaalde ontwikkelingen soms niet mogelijk vanwege een te hoge geurbelasting of te korte afstand. Andersom worden veehouderijen beperkt in hun milieugebruiksruimte door andere functies in het buitengebied (zoals woningen en recreatiebedrijven).

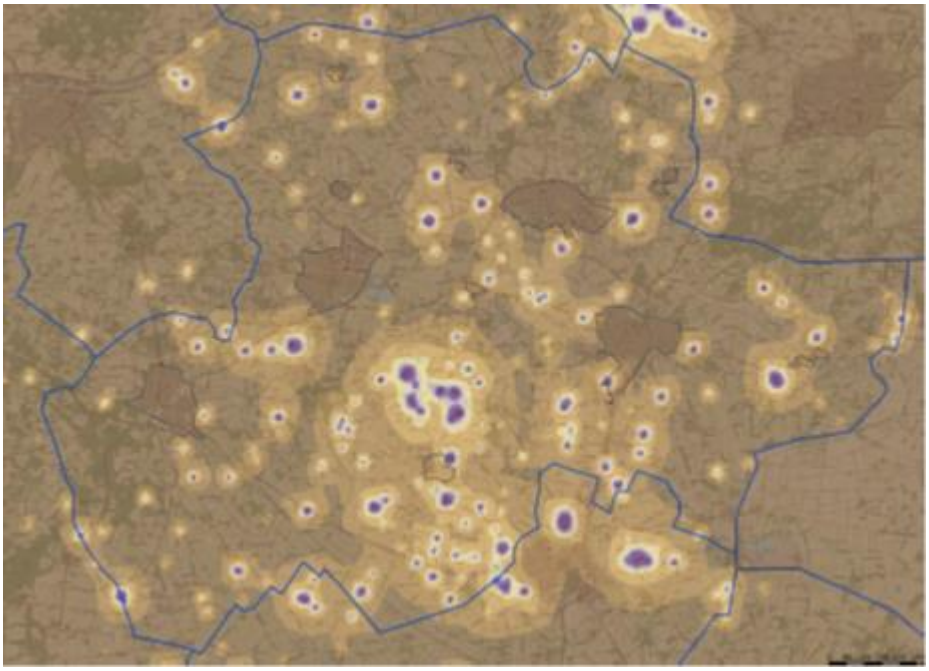
De gemeenteraad van Berkelland heeft op 9 december 2008 de Verordening geurhinder en veehouderij gemeente Berkelland vastgesteld. Deze geurverordening is op 1 juli 2009 in werking getreden. Daarbij zijn de zeven kleine kernen (Beltrum, Geesteren, Gelselaar, Haarlo, Noordijk, Rekken en Rietmolen) aangewezen als gedeelte van het gemeentelijk grondgebied waarvoor een andere geurnorm en minimaal aan te houden afstand van toepassing zijn: 6 ou/m^3 en 75 meter (de wettelijke standaardwaarden voor de bebouwde kom zijn 3 ou/m^3 en 100 meter; buiten de bebouwde kom gelden in Berkelland de wettelijke standaardwaarden van 14 ou/m^3 en 50 meter).

Berkelland kent een grote hoeveelheid veehouderijen, hoewel al jaren sprake is van een dalende trend in het aantal bedrijven. Door schaalvergroting neemt het aantal dieren in totaliteit echter nauwelijks af. Figuur D toont de achtergrondbelasting (cumulatieve geurbelasting) door veehouderijen in en rondom Berkelland. Veehouderijen liggen verspreid over het hele buitengebied, maar rondom Beltrum bevindt zich een relatief hoge concentratie veehouderijen met een grotere geuremissie.

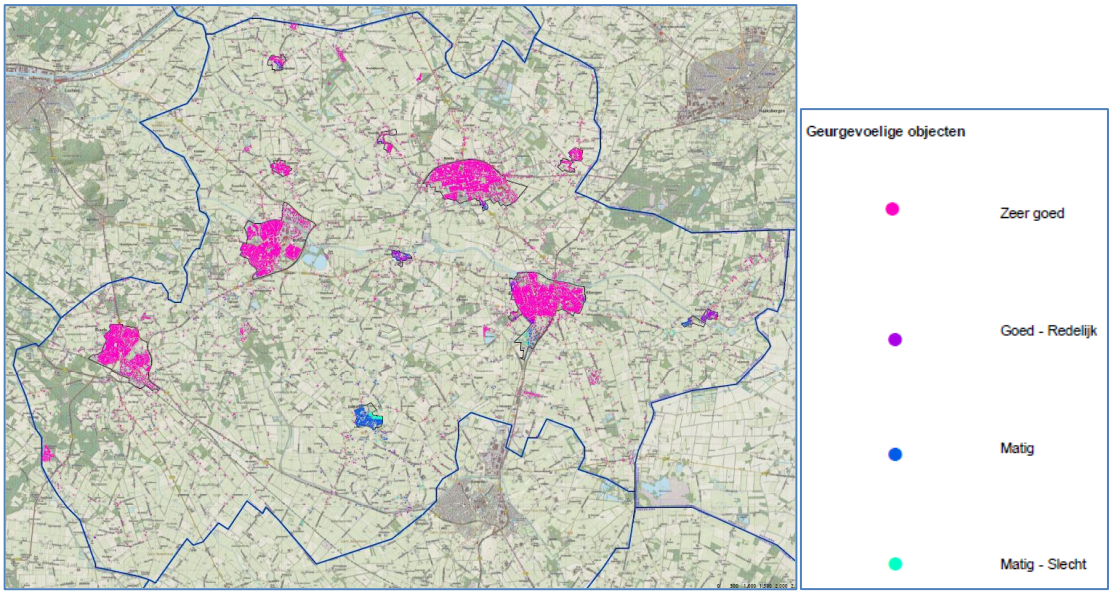
In 2018 is er een uitgebreid geuronderzoek gedaan, waarbij de geursituatie in Berkelland zeer gedetailleerd in beeld is gebracht. Vastgesteld is dat:

- 95% van de woningen in het buitengebied zich bevindt in een zeer goed tot redelijk goed leefklimaat;
- ongeveer 1% van de woningen in het buitengebied zich bevindt in een matig tot slecht leefklimaat;
- Beltrum de kern is met de hoogste achtergrond geurbelasting;
- 83% van de woningen in Beltrum bevindt zich in een matig leefklimaat (waarbij moet worden opgemerkt dat de ten tijde van het geuronderzoek voor Beltrum meest dominante geurbron heeft deelgenomen aan de saneringsregeling varkenshouderij en het betrokken bedrijf inmiddels is gesloopt, zodat het leefklimaat significant verbetert);
- in de andere kernen bevindt zich meer dan 95% van de woningen in een zeer goed tot redelijk goed leefklimaat.

Voor dieren zonder geuremissiefactoren gelden minimumafstanden tot woningen en andere geurgevoelige objecten. In het buitengebied bestaan nog enkele historisch gegroeide knelpunten, waarbij niet aan de minimumafstand wordt voldaan. Langs de randen van de bebouwde kom komen geen knelpunten voor.

Afbeelding: achtergrondbelasting veehouderijen (2018, bron: geuronderzoek OD ZO-Brabant i.o.v. ODA)

Afbeelding: achtergrondbelasting geur op geurgevoelige objecten/indeling in klassen van milieukwaliteit (2018, bron: geuronderzoek OD ZO-Brabant i.o.v. ODA)

Een bijzondere vorm van agrarische geuroverlast kan optreden bij het uitrijden van mest. Daarvoor gelden behalve de onderwerkplicht of de keuze voor mestinjectie momenteel geen specifieke geurregels.

<u>Geurbelasting door andere geurbronnen</u>
Naast veehouderijen zijn er meer relevante geurbronnen aanwezig in Berkelland. Daarbij valt te denken aan rioolwaterzuiveringsinstallaties, bepaalde typen industrie/bedrijvigheid (zoals productie van diervoeders, vleesverwerking, kunststofverwerking, zuivelindustrie, mestverwerking en autospuiterijen), bepaalde typen horeca (restaurants en snackbars) en viskramen. Ernstige knelpunten zijn daarbij niet bekend. Wel zijn er in het verleden veel geurklachten geweest over de mestwerking aan de Deventer Kunstweg en in iets mindere mate over de RWZI's in Haarlo en Ruurlo. Daarnaast zijn er incidentele geurklachten over andere geurbronnen, waaronder houtkachels van particulieren.

Momenteel gelden in sommige situaties geurnormen en in andere gevallen zorgplichtbepalingen, al dan niet in combinatie met wettelijk voorgeschreven maatregelen. De gemeente Berkelland heeft geen geurbeleid voor industriële geurbronnen vastgesteld, maar volgt net als andere Achterhoekse gemeenten het Gelders geurbeleid bij besluitvorming over en rondom dit type bedrijven. In de nabijheid van geurbronnen zijn bepaalde ontwikkelingen soms niet mogelijk vanwege een te hoge geurbelasting. Andersom hebben bedrijven die geur veroorzaken te maken met beperkingen in hun milieugebruiksruimte door omliggende geurgevoelige objecten

Elektromagnetische velden
Elektrische velden ontstaan door een elektrische lading of door veranderende magnetische velden. Magnetische velden ontstaan door een bewegende lading of door veranderende elektrische velden, zoals nabij een draad waar wisselstroom doorheen loopt. Als de elektrische en magnetische velden aan elkaar gekoppeld zijn, spreken we over 'elektromagnetische velden'.

De effecten die elektromagnetische velden op het lichaam hebben hangen af van de frequentie en de sterkte van de velden. Velden met relatief lage frequenties, zoals die van hoogspanningslijnen, kunnen zintuigen of zenuwen prikkelen als ze sterk genoeg zijn. Velden met relatief hoge frequenties, zoals die van zendmasten voor mobiele telecommunicatie, kunnen het lichaam of delen daarvan overmatig opwarmen als ze sterk genoeg zijn. Wetenschappelijke organisaties hebben daarom limieten opgesteld, waaronder deze effecten niet optreden. Overheden kunnen zulke limieten overnemen in regelgeving. In Nederland worden deze landelijk bepaald waarbij wordt aangesloten bij internationaal gangbare normen.

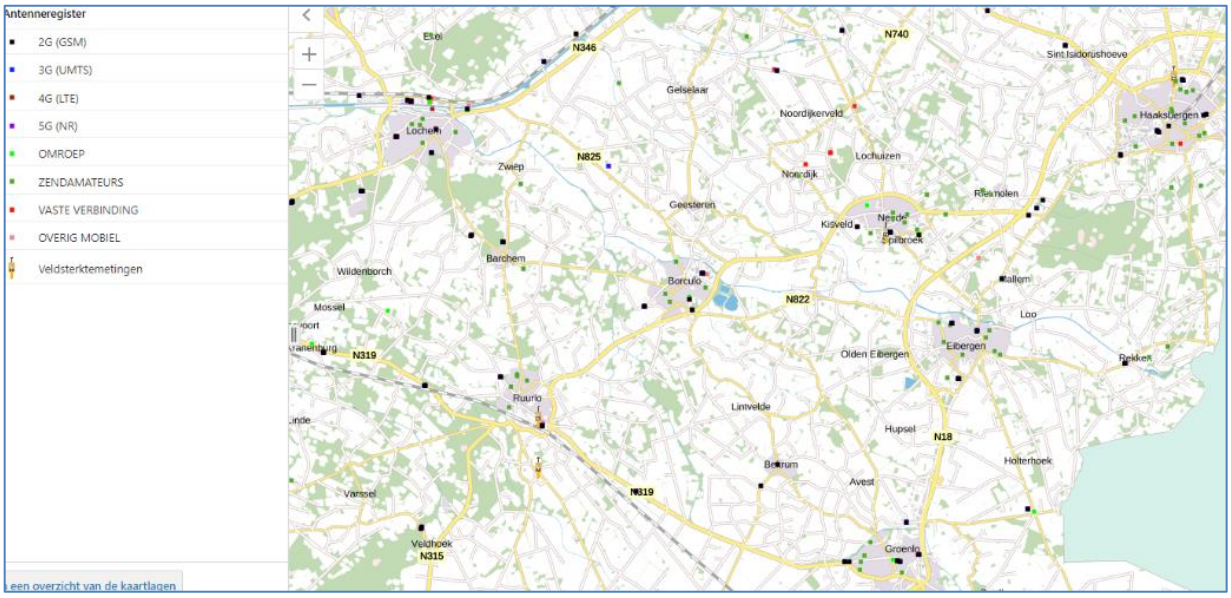
Elektromagnetische velden kunnen in de eerste plaats ontstaan als bijproduct van de opwekking, het transport of het gebruik van elektriciteit. Voorbeelden daarvan zijn hoogspanningsverbindingen, elektromotoren en transformatoren. In de tweede plaats kunnen elektromagnetische velden bewust worden opgewekt om materialen op te warmen of informatie te verzenden. Voorbeelden daarvan zijn inductieverwarmers en zendinstallaties voor mobiele telecommunicatie. Hieronder wordt nader ingegaan op zendmasten voor mobiele telefonie, hoogspanningsverbindingen en transformatorstations/zonneparken.

<u>Zendmasten mobiele telefonie</u>
Het opwarmende effect van antennes kan risico's geven voor de gezondheid. Daarom zijn er landelijke ICNIRP-blootstellingslimieten om te voorkomen dat de elektromagnetische velden van antennes ons teveel opwarmen. Antenne-eigenaren moeten zich hieraan houden.

Andere effecten op de gezondheid dan opwarming zijn niet aangetoond. Toch komt het voor dat mensen diverse klachten toeschrijven aan antennes. Denk aan hoofdpijn, slapeloosheid en duizeligheid. Wetenschappelijk is er geen verband aangetoond tussen elektromagnetische straling en dergelijke klachten.

Op 2 september 2020 heeft de Gezondheidsraad in een advies aan de Tweede Kamer gesteld dat een verband tussen blootstelling aan elektromagnetische velden van antennes en negatieve gezondheidseffecten niet is aangetoond en ook niet waarschijnlijk is. Tegelijk zijn negatieve gezondheidseffecten niet uit te sluiten. De gezondheidsraad adviseert doorlopend onderzoek te blijven doen, onder andere naar 5G. De elektromagnetische velden van 5G-antennes zijn vergelijkbaar met die van 2G-, 3G- en 4G-antennes, omdat 5G in de basis dezelfde zendtechnieken gebruikt. Het is nog niet duidelijk of door 5G de blootstelling aan elektromagnetische velden toe zal nemen omdat 5G nog nergens op grote schaal geïntroduceerd is. Vooralsnog zou veilig gebruik kunnen worden gemaakt van de frequenties die overeenkomen met die van 2G, 3G, 4G en wifi, omdat jarenlang gebruik niet heeft geleid tot bewezen gezondheidsschade. De Gezondheidsraad beveelt om te wachten met ingebruikname van het deel van het 5G-netwerk dat werkt in de radiofrequentie van 26 GHz.

De WHO voert onderzoek uit naar een relatie tussen blootstellingsniveaus en gezondheidseffecten. Dit onderzoek moest in 2022 afgerond zijn. Als het WHO-rapport aanwijzingen bevat voor schadelijke effecten onder de huidige blootstellingslimieten, dan zou dat kunnen leiden tot een aanscherping van die limieten.

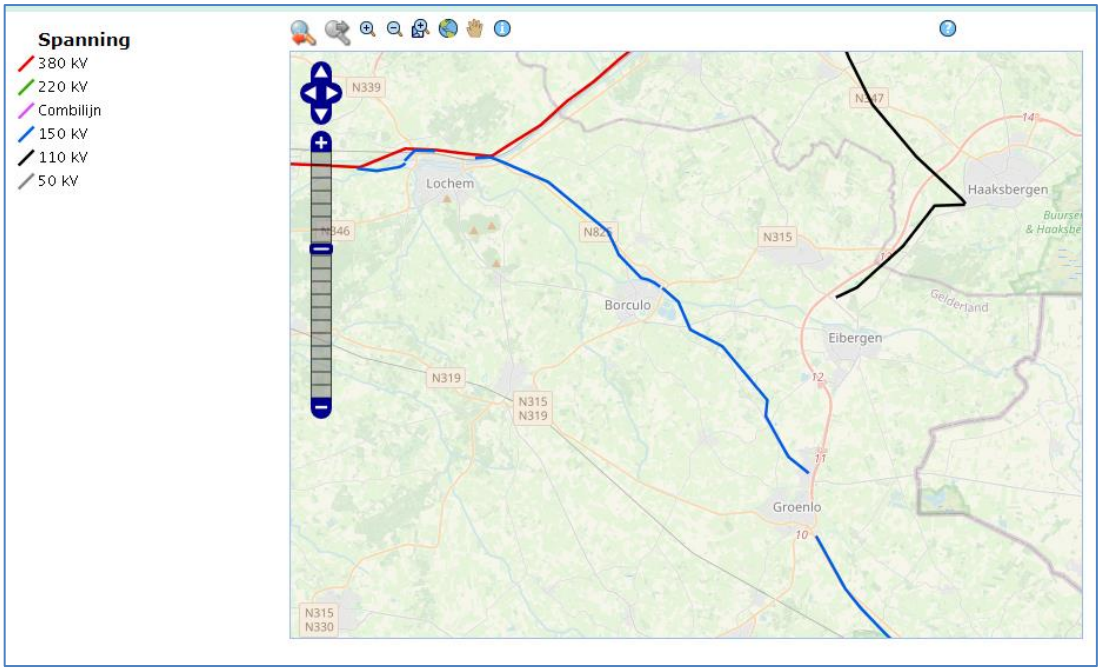
Afbeelding: zendmasten (bron: antenneregister,nl)

De jurisprudentie op dit dossier schrijdt voort. Zo lag er een uitspraak van de rechtbank over een in Haarlo te plaatsen 5G-zendmast, die zei dat op basis van voortschrijdend wetenschappelijk inzicht niet zonder meer mag worden uitgegaan van de blootstellingslimieten. Ook daaronder, bij lage veldsterktes, acht de rechtbank gezondheidsrisico's niet uitgesloten. In hoger beroep sprak de Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State echter uit dat de ICNIRP-normen konden worden gehanteerd en dat gezondheidsrisico's voldoende zijn uit te sluiten als wordt voldaan aan deze blootstellingslimieten (zie ABRvS 28 december 2022, nr. 202100651/1/R4)).

<u>Hoogspanningsverbindingen</u>
In het buitengebied van Berkelland bevinden zich delen van drie bovengrondse hoogspanningsverbindingen. Daarvan beheert Tennet namens Liandon twee 150kV-hoogspanningsverbindingen, terwijl zij ook nog een ondergrondse 150 kV-hoogspanningsverbinding en de bovengrondse 110 kV-hoogspanningsverbinding Haaksbergen-Eibergen beheert. De andere hoogspanningsverbindingen bevinden zich tussen Borculo-Winterswijk en tussen Lochem-Borculo. Rondom die hoogspanningsverbindingen is sprake van een indicatieve magneetveldzone.

De Europese Unie heeft - in een aanbeveling (1999/519/EG Europese Gemeenschap Europese Gemeenschap) - een referentieniveau van 100 microtesla voor bescherming van leden van de bevolking vastgelegd. Deze waarde wordt in Nederland op voor het publiek toegankelijke plaatsen in de buurt van bovengrondse hoogspanningslijnen niet overschreden.

Het voorzorgsbeleid van het toenmalige ministerie van VROM, zoals dat is vastgelegd in het beleidsadvies uit 2005, gaat een stap verder. Gemeenten en netbeheerders worden geadviseerd nieuwe situaties te voorkomen waarin kinderen langdurig worden blootgesteld aan een veldsterkte die (jaargemiddeld) hoger is dan 0,4 microtesla. Bij ruimtelijke ontwikkelingen in de nabijheid van hoogspanningsleidingen is dit een aandachtspunt en kunnen zoneberekeningen nodig zijn.

Afbeelding: hoogspanningsverbindingen (indicatieve zones aan weerszijden: blauw = 55 m, rood = 120 m en zwart = 50 m)

Transformatorstations en zonneparken

Voor transformatorstations en zonneparken (waar ook omvormers/tansformatoren in gebruik zijn) geldt dat sprake is van elektromagnetische velden die erg zwak zijn. De blootstellingslimieten komen hierbij niet in beeld. Het in acht nemen van een bepaalde afstand tussen zonneparken/transformatorstations is gebruikelijk, maar dan meer om geluidhinder te voorkomen, Het gaat hierbij in de regel om afstanden van 30 tot 50 meter Voor grotere transformatorstations kunnen grotere afstanden gelden. Zo geldt voor het transformatorstation op bedrijventerrein Overberkel in Borculo een richtafstand van 100 meter tot woningen.

Externe veiligheid

Externe veiligheid is een milieuthema dat ingaat op de kansen en bijbehorende effecten van een calamiteit met gevaarlijke stoffen. Deze gevaarlijke stoffen kunnen opgeslagen worden bij risicovolle inrichtingen (zoals bijvoorbeeld een LPG-tankstation) of getransporteerd worden over de weg, het water, per spoor, vliegtuig of door buisleidingen. Daarnaast zijn er externe veiligheidsrisico's met betrekking tot windturbines. Activiteiten die dit soort risico's kunnen veroorzaken moeten goed afgestemd worden op (beperkt) kwetsbare functies (scholen, ziekenhuizen, kinderopvangen, woningen, etc.) om zo de risico's te beperken.

De effecten van risicobronnen op deze (beperkt) kwetsbare objecten worden op twee manieren inzichtelijk gemaakt:

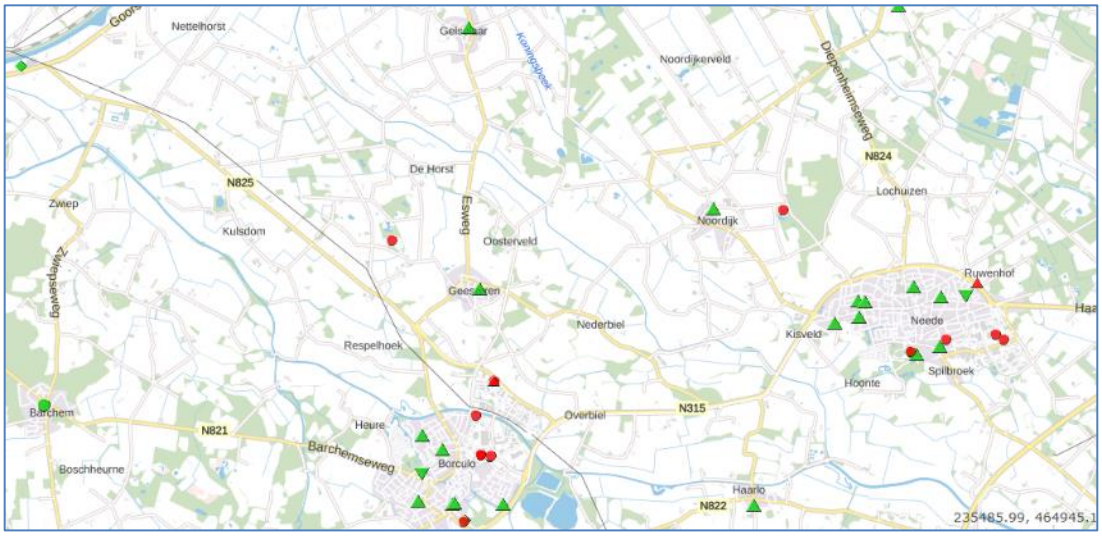
- Het 'Plaatsgebonden Risico' (PR) is de kans dat een denkbeeldige persoon, die zich continu en onbeschermd op die plaats bevindt, overlijdt als rechtstreeks gevolg van een calamiteit met een gevaarlijke stof.
- Het 'Groepsrisico' (GR) is de kans op een ongeval met veel dodelijke slachtoffers. Voor het berekenen van het groepsrisico is het vaststellen van het invloedsgebied van de risicobron van belang. Wanneer kwetsbare functies buiten de invloedsgebieden liggen, behoeft het groepsrisico niet te worden vastgesteld (minimale effecten als gevolg van een calamiteit).

Het belangrijkste beoordelingskader voor externe veiligheid werden gevormd door het Besluit externe veiligheid inrichtingen (Bevi), het Besluit externe veiligheid transportroutes (Bevt; met als uitvloeisel het Basisnet) en het Besluit externe veiligheid buisleidingen (Bevb; daarin staan ook de bebouwingsvrije afstanden voor beheer en onderhoud aan buisleidingen). Deze landelijke regelingen zijn inmiddels opgenomen in het stelsel van de Omgevingswet.

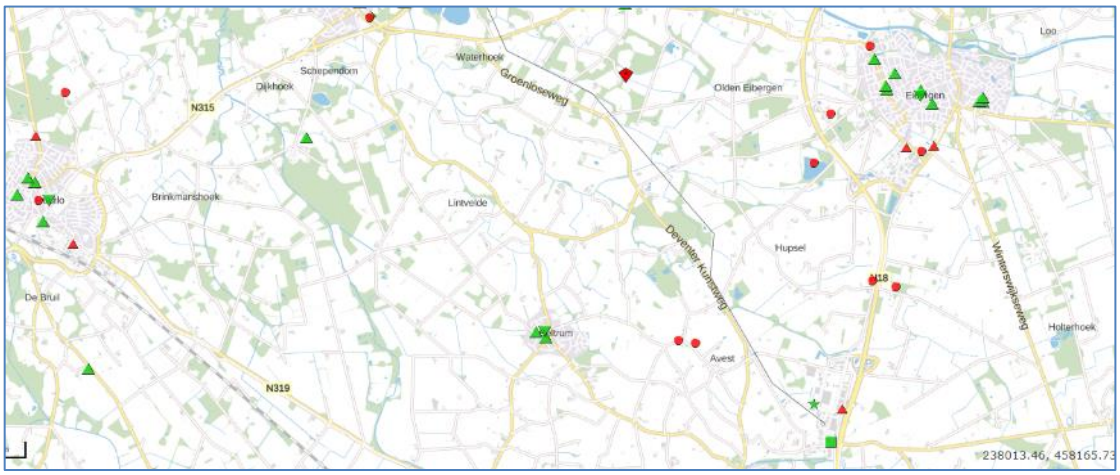
Op 12 januari 2016 heeft de gemeenteraad van Berkelland de gemeenschappelijke beleidsvisie externe veiligheid vastgesteld. Hiermee hebben de veiligheidsrisico's bij het werken met en het vervoeren van gevaarlijke stoffen een vaste plek gekregen bij besluitvorming rondom omgevingsvergunningen en bestemmingsplannen.

Het ambitieniveau is afgestemd op het profiel van de gemeente Berkelland. Naast ruimte voor functies als landbouw, toerisme en wonen, bestaat binnen de gemeente ook ruimte voor industriële bedrijvigheid. In de beleidsvisie is daarom gekozen voor een mengvorm van een gebiedsgerichte benadering en een brongerichte benadering. Met deze mengvorm worden bepaalde soorten ontwikkelingen in de nabijheid van een bron ongeacht het gebiedstype uitgesloten. In de beleidsvisie wordt een onderscheid gemaakt in de zwaarte van de verantwoording. Die is afhankelijk van de hoogte van het aanwezige groepsrisico en de toename hiervan.

In onderstaande figuren is de ligging van de risicobronnen en de ligging van kwetsbare objecten weergegeven. Onder kwetsbare objecten worden onder meer woningen en onderwijs- en gezondheidsfuncties verstaan. Bij risicobronnen gaat het binnen de gemeente Berkelland vooral om LPG-tankstations en propaanopslagen. Deze hebben een plaatsgebonden risicocontour tot 50 meter.

Afbeelding: kwetsbare objecten (groene symbolen) en risicobronnen (rode symbolen) op de risicokaart

Afbeelding: kwetsbare objecten (groene symbolen) en risicobronnen (rode symbolen) op de risicokaart

Binnen de gemeente Berkelland zijn verschillende bedrijventerreinen aanwezig waar risicovolle bedrijven zich kunnen vestigen. Hiervoor is wel een planologische procedure

vereist. Binnen de gemeente zijn er nu geen BRZO-bedrijven gevestigd. Dit zijn bedrijven met een bovengemiddeld externe veiligheidsrisico. Andere risicovolle bedrijven zijn gelegen op zowel de bedrijventerreinen als in het buitengebied (veelal agrarische bedrijven met propaantanks en/of mestvergisting, maar bijvoorbeeld over gasdrukmeet- en -regelstations). Ook buiten de bedrijventerreinen zijn in de bebouwde kom enkele risicovolle inrichtingen aanwezig. Dit zijn vooral bestaande LPG-tankstations.

Binnen de gemeente vindt vervoer van gevaarlijke stoffen alleen plaats over de weg en via ondergrondse buisleidingen (dus niet over water of spoor). Voor wat betreft de ondergrondse buisleidingen gaat het om verschillende hogedruk aardgastransportleidingen en om een ondergrondse buisleiding van Defensie. Door deze leiding wordt stikstof getransporteerd. Onderstaande afbeelding geeft de ligging van de leidingen weer.

Afbeelding: Transport van gevaarlijke stoffen via buisleidingen

Bij het realiseren van nieuwe kwetsbare objecten in de omgeving van risicobronnen moet rekening worden gehouden met de plaatsgebonden risicocontouren en invloedsgebieden van deze bronnen. Het invloedsgebied ligt tussen de 50 en 450 meter.

Bodemkwaliteit
In de gemeente komen overwegend veldpodzolgronden en beek- en gooreerdgronden voor. In het Ruurlose en Lintveldse Broek komen associaties van beekeerdgronden met rivierklei voor. Ook langs de Berkel en de Bolsbeek komt op vrij grote schaal beekklei voor. Op de essen en enken zijn dikke zwarte enkeerdgronden te vinden.

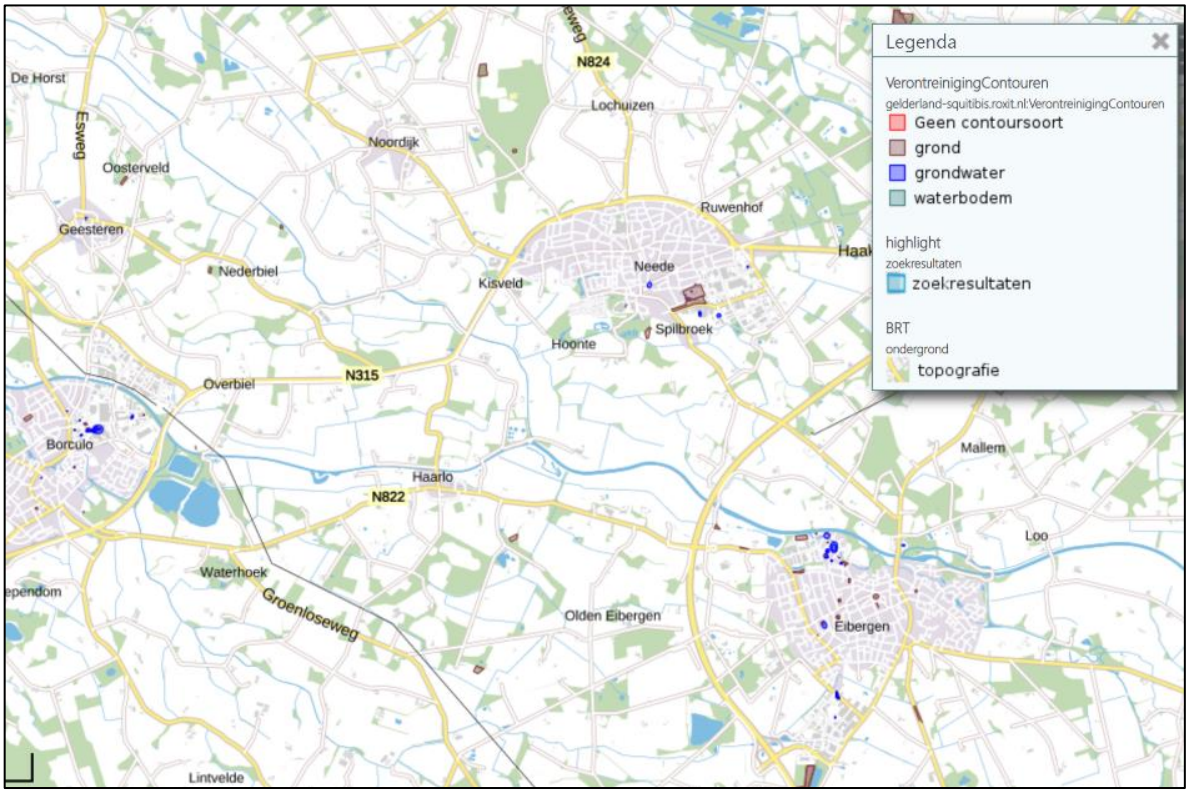
Als gevolg van de gebruikshistorie, de ontwikkeling van de wijken, en de belasting door emissies van bedrijven en voertuigen, kan de bodem diffuus belast zijn met verontreinigde stoffen. In het algemeen geldt: hoe langer een gebied door mensen in gebruik is, des te meer een gebied belast is.

De gemeentelijke rol is om te zorgen dat er bij het vaststellen van ruimtelijke plannen wordt getoetst of het huidige of toekomstige gebruik van de bodem afgestemd kan worden op de aanwezige bodemkwaliteit. De bodemkwaliteit moet geschikt zijn voor de beoogde functie. Daarnaast wordt de ondergrond steeds belangrijker (voor bijvoorbeeld ondergronds bouwen,

bodemenergie, CO2- en gasopslag) en zal deze dan ook in ruimtelijke besluiten een plaats krijgen.

Verdachte locaties bodemverontreiniging

Bij ingrepen in de fysieke ruimte is het van belang om inzicht te krijgen in de bestaande verontreinigingscontouren. Verontreinigingen in de bodem kunnen leiden tot gezondheidsproblemen.

Afbeelding: verontreinigingscontouren (Squit Ibis)

In de gemeente Berkelland zijn enkele verontreinigingscontouren bekend, waaronder in Borculo, Eibergen, Needе en Ruurlo. Onder deze verontreinigingscontouren bevinden zich ook voormalige stortlocaties.

De gebruikshistorie en de bekende verontreinigingen zijn terug te vinden in het bodeminformatiesysteem en een aantal openbare bronnen van de rijksoverheid en provincie. Het bodeminformatiesysteem wordt continue bijgehouden. Zodra er nieuwe informatie bekend is die betrekking heeft op gebruik (bodem gerelateerd) en de bodemkwaliteit wordt deze verwerkt.

Bij activiteiten zoals vastgelegd in de Omgevingswet en/of de gerelateerde wet en regelgeving is het van belang inzicht te krijgen in de bodemkwaliteit. Bij een evenwichtige toedeling van functies aan locaties hoort ook een daarvoor geschikte bodemkwaliteit. De mate van bodemverontreiniging wordt bijvoorbeeld voor wonen strenger getoetst dan voor industrie. Binnen de regio Achterhoek gelden een regionale bodemkwaliteitskaart en Nota bodembeheer. Hiermee is toepassen van grond of bagger op en in de bodem mogelijk in zones van gelijke of ten opzichte van de ontgravingslocatie slechtere bodemkwaliteit, zonder dat daarvoor aanvullend onderzoek nodig is (toepassingseisen). Ook is de bodemkwaliteitskaart in te zetten voor:

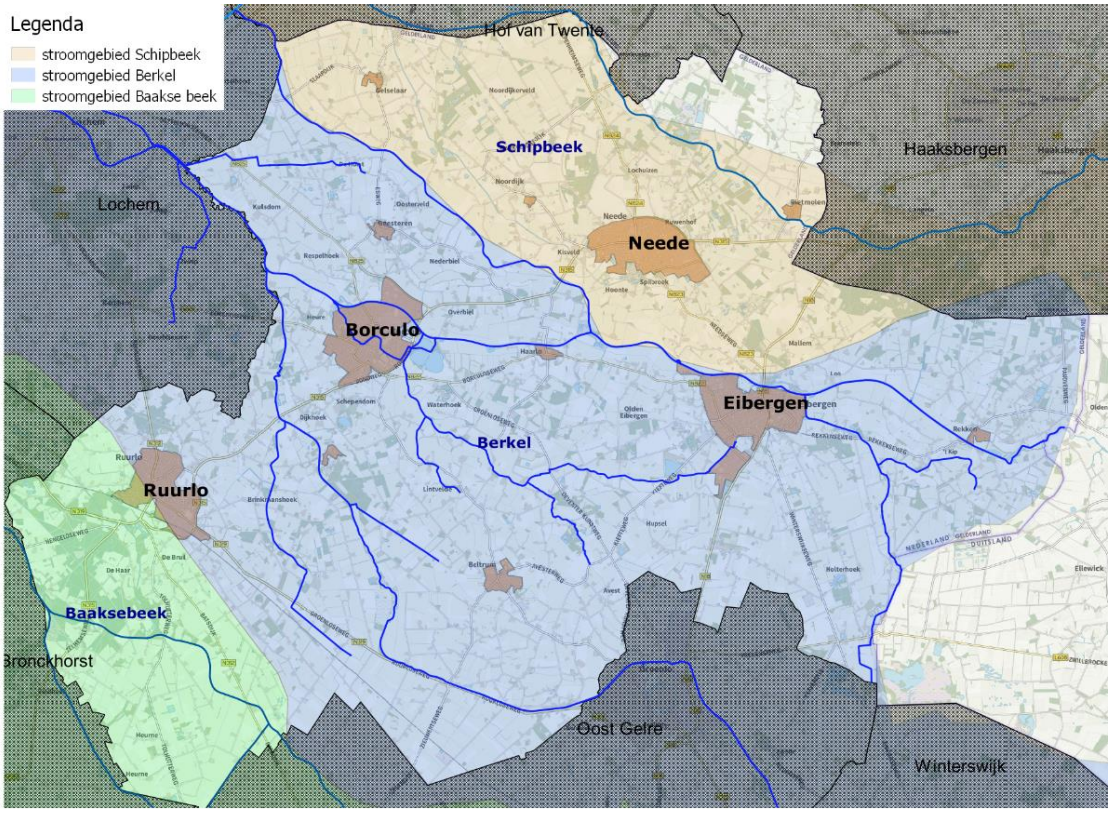
- het vaststellen van vrijstellingsbeleid voor bodemonderzoek bij bouwvergunningaanvragen en bestemmingswijzigingen;
- het vaststellen van lokale terugsaneerwaarden in geval van een sanering van bodemverontreiniging.

Water/Drinkwaterwinning

Het watersysteem van Berkelland kenmerkt zich door een aantal grote beken, zoals de Berkel, Baakse Beek en Buurserbeek (Schipbeek) en een aantal (kleinere) beken die in deze beken uitmonden (figuur 1).

De bovenloop van de Schipbeek stroomt als de Buurserbeek door het gebied. De Buurserbeek stroomt als Ahauser Aa vanuit Duitsland richting Twentekanaal om daar als Schipbeek naar Deventer, in de IJssel uit te monden. De bovenloop is sterk hellend en ligt diep in het beekdal. Door het hellende karakter komt neerslag hier snel tot afvoer. Het grootste deel van het stroomgebied is agrarisch in gebruik. Langs de oever vindt men diverse grote natuurgebieden en landgoederen;

De Berkel ontspringt bij Billerbeck in Duitsland en stroomt bij Zutphen in de IJssel. Tussen Borculo en Lochem takt de Groenlose Slinge aan op de Berkel. De Groenlose Slinge wordt onder andere gevoed door de Beurzerbeek, Ratumsebeek en Willinkbeek die in Duitsland ontspringen. Het Berkeldal is zeer reliëfrijk. Het grootste deel van het stroomgebied is agrarisch in gebruik. Langs de Berkel zijn rietoevers aangelegd en alle stuwen zijn vispasseerbaar.

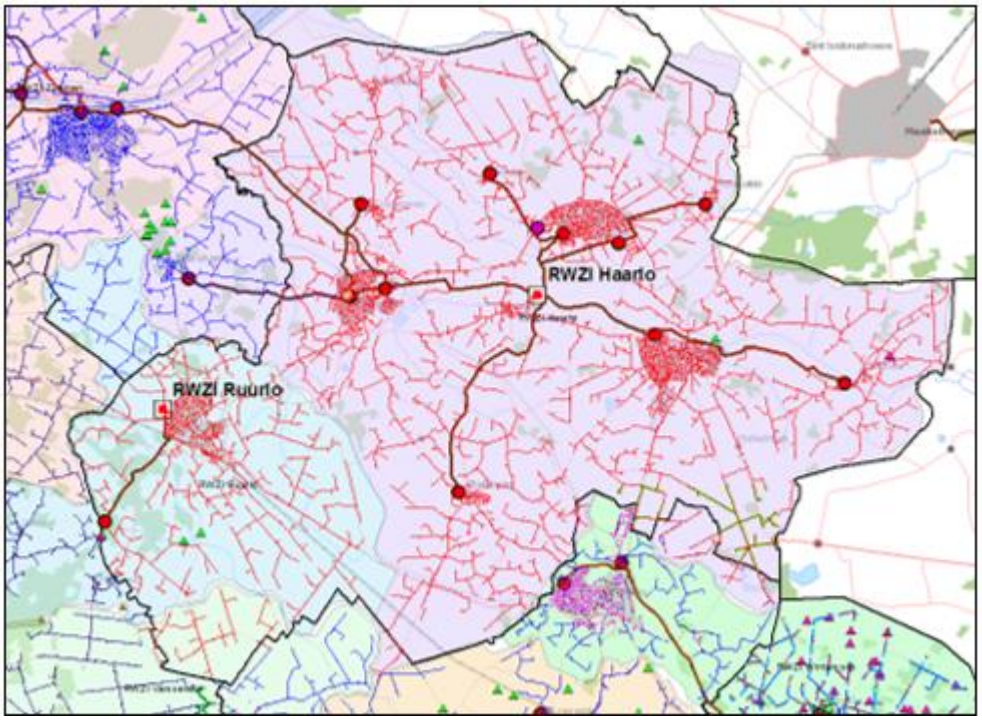

Overzichtskaart van gemeente Berkelland. De drie stroomgebieden van Berkel, Schipbeek en Baakse Beek zijn weergegeven. De blauwe lijnen geven de grootste beken in het gebied weer.

Het stroomgebied van de Baakse Beek omvat ook de Veengoot, Oosterwijkse Vloed en de Grote Beek. Het bovenstroomse gebied van de Baakse Beek ten oosten van Lichtenvoorde is een gebied met terrasrandbeken, gelegen in kleinschalig agrarisch gebied. Het water stroomt snel af naar het vlakke gebied tussen Lichtenvoorde en Ruurlo met de moeraslandbeken. Dit is een intensief agrarisch gebied met verspreide bebouwing en tijdelijke beken.

De kwaliteit van natuur en landschap in de Achterhoek is de laatste jaren achteruitgegaan als gevolg van verdroging, stikstofdepositie en onvoldoende behoud van landschapselementen. De relatief kleine Natura2000-gebieden gebieden kennen alle habitats die stikstofgevoelig en waterafhankelijk zijn en daarmee kwetsbaar zijn voor stikstofdepositie en droogte. Meer dan in andere Gelderse gebieden ondervindt de Achterhoek toenemende problemen door droogte. Dit heeft een weerslag op zowel landbouw, natuur, drinkwaterwinning en oppervlaktewaterkwaliteit als leefbaarheid, landschap en cultuurhistorie. Het principe water en bodem sturend speelt daarom een belangrijke rol in de Achterhoek, waar de kwaliteit en kwantiteit van water en bodem sleutelfactoren zijn voor robuust natuurherstel, droge voeten, voldoende en schoon water voor huishoudens en land- en tuinbouw. Daarbij betekent water en bodem sturend dat daar waar (nieuwe) gebruiksfuncties conflicteren met draagkracht van water en bodem het de bedoeling is deze zo veel mogelijk aan te passen.
Delen van de Achterhoek zijn van oorsprong moerassig. Om het gebied in cultuur te brengen en om wateroverlast te beteugelen is het landschap van de Achterhoek de afgelopen eeuwen steeds verder ontwaterd. De afgelopen zestig jaar is er echter een onbalans gekomen tussen nat en droog, waardoor een situatie is ontstaan met toenemende droogteschade. De vier droge zomers sinds 2018 hebben de noodzaak van herstel van de balans goed merkbaar gemaakt. Zonder ingrijpende maatregelen zal de schade door droogte voor o.a. landbouw, natuur, landschap en cultuurhistorie in het gebied van Achterhoek en Liemers toenemen. Naar verwachting zullen extreem droge zomers in de toekomst namelijk steeds vaker voorkomen.

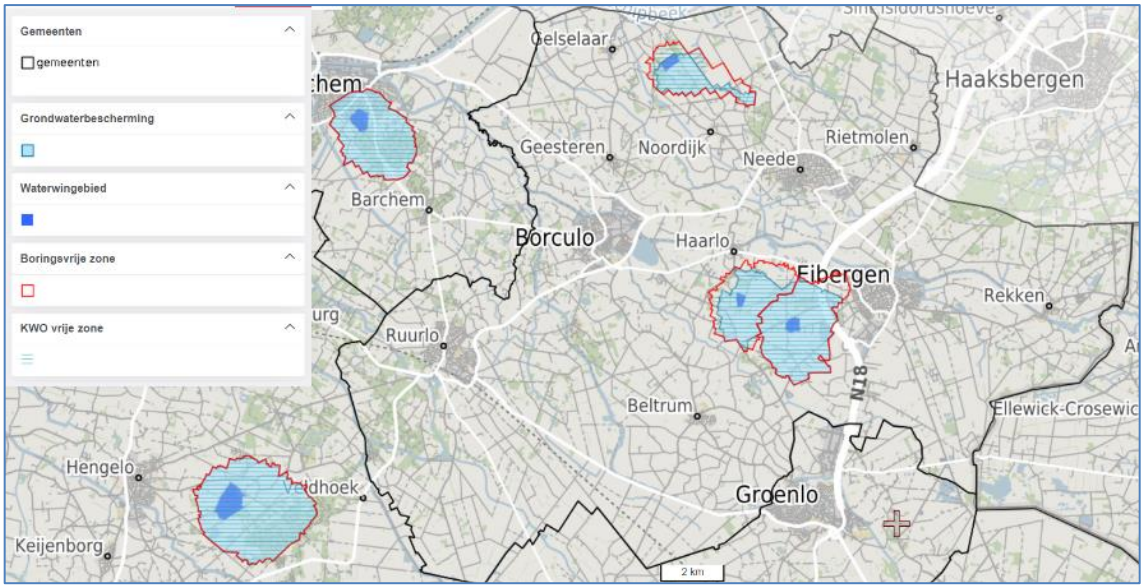
De gemeente Berkelland en Waterschap Rijn en IJssel hebben ieder eigen beheertaken in de afvalwaterketen. Het afvalwater wordt afgevoerd door twee ketens met een rioolwaterzuivering (RWZI). De omgeving van Ruurlo wordt gezuiverd op de RWZI Ruurlo. In de rest van de gemeente wordt het afvalwater gezuiverd op de RWZI Haarlo. Het areaal van de gemeente omvat ongeveer 250 kilometer vrijverval riolering in de kernen, 665 kilometer drukriolering in het buitengebied, 1.800 pompunits in het buitengebied, 80 gemalen in zowel het buitengebied als de kernen en ruim 14.000 kolken.

Overzichtskaart afvalwaterketen gemeente Berkelland. De rode lijnen geven de gemeentelijke riolering weer, de bruine lijnen de transportleidingen naar de RWZI's in Ruurlo en Haarlo.

De kwaliteit van het grond- en oppervlaktewater wordt bedreigd door uiteenlopende verontreinigingen. Het grondwater moet beschermd worden om verontreiniging te voorkomen.

Hiervoor wijzen de provincies waterwingebieden en grondwaterbeschermingsgebieden aan. In een grondwaterbeschermingsgebied worden beperkingen gesteld aan bodembedreigende activiteiten om zo de kans op verontreiniging van het grondwater te voorkomen. Deze beperkingen zijn opgenomen in de Omgevingsverordening Gelderland in de vorm van rechtstreeks werkende instructieregels. Hierin zijn ook de boringsvrije en KWO-vrije zones aangewezen. Boren, graven en aanleggen van systemen voor koude-warmte-opslag zijn in boringsvrije zones slechts onder voorwaarden toegestaan. In KWO-vrije zones zijn KWO-systemen in het geheel niet toegestaan vanwege risico's voor drinkwaterwinning.

Afbeelding: gebieden voor grondwaterbescherming

Licht
De gemeenteraad van Berkelland heeft op 14 september 2010 'Allicht, een actieplan licht' vastgesteld. Hierin worden mogelijke maatregelen opgesomd om de hoeveelheid licht in Berkelland beperkt te houden. Daarbij heeft de gemeenteraad uitgesproken dat een bestemmingsplan niet het meest geëigende middel is om regels te stellen over lichthinder. De raad heeft besloten dat maatregelen ter voorkoming van lichthinder moeten worden bereikt door overleg, door het sluiten van convenanten en door gebruik te maken van bestaande richtlijnen en praktische handreikingen. De gemeenteraad is tot deze beslissing gekomen na te hebben geconstateerd dat lichthinder in Berkelland slechts in geringe mate wordt beleefd. Desalniettemin is duisternis een belangrijke te beschermen waarde vanuit het oogpunt van beleving en flora/fauna.

(Positieve) gezondheid
In het gemeentelijk beleid en de uitvoering daarvan past de gemeente Berkelland een brede en positieve benadering van gezondheid toe, waarin de persoon centraal staat. De gemeente ziet gezondheid als het vermogen om als mens en samenleving om te gaan met de fysieke, emotionele en sociale uitdagingen van het leven. Gezondheid bestaat uit veel verschillende aspecten en de gemeente sluit aan bij wat mensen zelf belangrijk vinden bij gezondheid. Uitgangspunt is om uit te gaan van wat de persoon wél kan en waar nodig hulp te bieden.

Het beleid van de gemeente Berkelland is erop gericht om bewegen in de openbare ruimte te stimuleren. Het doel is om zo een bijdrage te leveren aan de fysieke en mentale gezondheid van haar inwoners (van jong tot oud). Te denken valt aan speelvoorzieningen, wandelmogelijkheden en sportvoorzieningen in de openbare ruimte.

<u>Samen langer gelukkig en gezond leven in de Achterhoek</u>
In de regionale visie 'Samen langer gelukkig en gezond leven in de Achterhoek' staat de vraag centraal hoe we over tien jaar in de Achterhoek willen omgaan met gezondheid en zorg. Daaruit vloeit de vraag voort wat we nu dus anders moeten gaan doen. Belangrijk om te weten is dat de vergrijzing hier sterker speelt dan in de rest van het land (46% is 50-plus,

terwijl dat landelijk 40% is en in 2030 groeit het aantal 65-plussers naar verwachting van 22% naar 29%). De Achterhoek kenmerkt zich verder door een gemiddeld lagere sociaaleconomische status (geldt in Berkelland alleen voor Eibergen en omgeving), wat leidt tot een gezondheidsachterstand en minder zelfredzaamheid (tweederde van de bevolking is minder zelfredzaam). Een trend is een afname van het aantal zorgmedewerkers in de regio en de afname van informele hulp en naoberschap als gevolg van de individualisering van de samenleving. Het aantal mantelzorgers is relatief hoog en er wonen minder mensen met een migratieachtergrond dan in de rest van Nederland. Het aandeel inwoners met overgewicht (54%) is hoger dan het landelijk gemiddelde (49%).

De inrichting van de fysieke leefomgeving kan positief bijdragen aan de gezondheid. De fysieke inrichting en omgeving van een wijk of dorp hebben invloed op de sociale structuur en daardoor ook op de benodigde zorg en ondersteuning. Denk aan hoe wandel- en fietspaden in buurten zijn aangelegd en met elkaar verbonden, zodat beweging direct vanuit huis wordt gestimuleerd. Maar het gaat ook om passende woonvormen (met name levensloopbestendig en in combinatie met zorg, bij voorkeur zo duurzaam mogelijk) en de inzet van sport als middel voor gezonde en sterke sociale structuren.

Uiteraard ligt er daarbij een relatie met andere in dit document opgenomen thema's, zoals geluid, geur, luchtkwaliteit, klimaat, recreatie en mobiliteit. Het feit dat Berkelland over het algemeen een relatief 'schone' gemeente is mag daarbij als positief punt voor de gezondheid worden benoemd.

<u>Samen denken, samen doen</u>
Volgens het gemeentelijk beleidskader sociaal domein 'Samen denken, samen doen' neemt het aantal inwoners in Berkelland de komende jaren geleidelijk af en neemt de vergrijzing verder toe. Veel mensen zijn maatschappelijk actief. Vrijwilligerswerk en naoberschap scoren hoog. Tegelijkertijd maken inwoners van de gemeente Berkelland gemiddeld genomen meer gebruik van zorg dan inwoners in heel Nederland.

In Berkelland is overgewicht door slechte voeding een probleem. Ook (overmatig) alcoholgebruik onder zowel jongeren als ouderen is een probleem. De vraag naar zorg in Berkelland neemt toe, waarbij er landelijk een tekort is aan zorgpersoneel. In toenemende mate wordt daarom een beroep gedaan op mantelzorgers.

<u>GGD</u>
De GGD heeft in februari 2020 een infographic 'Gezonde leefomgeving gemeente Berkelland' gepubliceerd (zie bijlage). In deze infographic staan cijfers die betrekking hebben op een gezonde leefomgeving.
Enkele conclusies en aanbevelingen hieruit zijn:
- eenzaamheid speelt onder meer dan een derde van de volwassenen;
- geluidhinder treedt vooral op door het wegverkeer (inclusief brommers en scooters) en in mindere mate door bedrijven en industrie;
- bij geurhinder scoort houtrook procentueel opvallend hoog (ruimschoots meer dan twee keer zo hoog als geurhinder door agrarische bedrijven), maar er moet wel worden bedacht dat het aantal klachten in absolute zin hierbij niet is genoemd;
- luchtvervuiling veroorzaakt het nodige ziekteverzuim onder de beroepsbevolking en kan leiden tot nieuwe gevallen van COPD bij volwassenen en astma bij kinderen;
- de afstand tot groen of water is iets groter dan bij andere gemeenten in de regio;
- het aantal speelplekken en de nabijheid van voorzieningen die uitnodigen om te bewegen kan beter (wandel- en fietsroutes scoren wel zeer goed);
- meer dan de helft van de volwassen inwoners heeft matig tot ernstig overgewicht;
- relatief veel kinderen fietsen en lopen naar school;
- voorzieningen in de buurt zijn te voet of per fiets goed bereikbaar;
- hittestress speelt in vrij beperkte mate (maximaal rond 1 ^{o}C verschil tussen buitengebied en stedelijk gebied).

<u>Veehouderij en gezondheid</u>
In de zomer van 2016 bracht het RIVM een eerste onderzoek Veehouderij en gezondheid omwonenden uit (RIVM Rapport 2016-0058, 2016). Dit onderzoek beperkte zich tot Noord-

Brabant en Noord-Limburg. Om te weten te komen of er in andere regio's ook een verband te vinden is tussen gezondheid en veehouderij, is het onderzoek in 2020 ook uitgevoerd in gebieden in de provincies Gelderland, Utrecht en Overijssel. Ook in deze regio's zien de onderzoekers het extra risico op longontsteking rond geitenhouderijen, in meerdere jaren achter elkaar en ook met verschillende manieren van onderzoek. Daarom gaan de onderzoekers ervan uit dat in het algemeen geldt dat mensen die rond geitenhouderijen wonen iets vaker longontsteking krijgen dan mensen die rond andere veehouderijen wonen en mensen die niet bij een veehouderij in de buurt wonen. Het is nog niet duidelijk wat de oorzaak hiervan is. Voor geitenhouderijen geldt daarom vanuit de provincie Gelderland een rechtstreeks werkend (vooralsnog tijdelijk) verbod op nieuwvestiging en uitbreiding van geitenhouderijen. De GGD adviseert om terughoudend om te gaan met nieuwe gevoelige bestemmingen, zoals woningen of ziekenhuizen, op een afstand van minder dan 2 kilometer van een geitenbedrijf. De GGD kan bij ontwikkelingen binnen deze afstand desgewenst een advies op maat geven.

A3.2 Ontwikkeling bij voortzetting van het huidige beleid

Geluid
De gemeente heeft geen lokaal geluidbeleid, zodat net als nu sprake is van toetsing aan de voor geluid geldende normen. Het is niet te verwachten dat er qua geluid veel verandert. De geluidbelasting door bedrijven en verkeer kan toenemen binnen de wettelijke bandbreedte. Er staan in Berkelland 7 woningen op de zogenaamde B-lijst. Die woningen moet de gemeente nog gaan saneren, omdat ze een te hoge geluidsbelasting op de gevel hebben en de binnenwaarden niet voldoen aan de norm. Dit project loopt nog tot eind 2026. Door sanering van woningen op de B-lijst verbetert ter plaatse van die woningen het woon- en leefklimaat. Sanering betekent in dit verband het toepassen van geluidreducerende maatregelen bij de bron, in het overdrachtsgebied of aan de woning zelf.

Luchtkwaliteit
De gemeente heeft geen lokaal luchtkwaliteitsbeleid, zodat net als nu sprake is van toetsing aan de grenswaarden bij vergunningverlening, bestemmingsplannen en toezicht/handhaving. De verwachting is dat de dalende trend in concentraties fijn stof en stikstofdioxide zich zal voortzetten. Knelpunten op het gebied van luchtkwaliteit zijn niet te verwachten. Fijn stof blijft wel een aandachtspunt bij en rondom grootschalige pluimveehouderijen. In woonwijken is fijn stof van houtkachels eveneens een aandachtspunt.

Geur
Bij voortzetting van het huidige beleid is de verwachting dat de geursituatie in het buitengebied in zijn totaliteit niet verslechtert, maar dat er lokaal wel sprake kan zijn van een toename van de geurbelasting en daarmee geurhinder.

In het plan-MER voor het bestemmingsplan "Buitengebied Berkelland 2020" is ingegaan op de geurbelasting door veehouderijen die bij uitvoering van het nieuwe bestemmingsplan kan optreden. Daaruit komt naar voren dat het leefklimaat bij ongewijzigd beleid vrijwel overal goed tot zeer goed blijft. In de kernen Haarlo en Beltrum is sprake van een hogere geurbelasting, maar ook dan blijft het leefklimaat aanvaardbaar.

Vanwege verdergaande herstructering van de sector zal het aantal veehouderijen verder afnemen. De bedrijven die overblijven zullen naar verwachting verder groeien, zodat de geurbelasting lokaal kan toenemen. Door inzet van geurreducerende technieken kan die toename binnen de perken blijven. Uiteraard moet hierbij worden voldaan aan de geldende geurregels. De ervaring leert echter dat ook dan mensen geurhinder kunnen ervaren.

Voor industriële geurhinder heeft de gemeente geen eigen beleid, maar wordt het Gelders geurbeleid gevolgd. Over het algemeen leidt toepassing van het Gelders geurbeleid tot een aanvaardbaar niveau van geurhinder. Uiteraard kan zelfs dan een bepaalde mate van geurhinder worden ervaren. Een aanvaardbaar niveau van geurhinder is iets anders dan helemaal geen geur waarnemen.

Elektromagnetische velden
De gemeente heeft geen eigen beleid en toetst aan de landelijke richtlijnen op dit gebied. Met inachtneming van die richtlijnen zijn ontwikkelingen van en rondom hoogspanningsverbindingen, zendmasten en transformatorstations/zonneparken mogelijk.

Externe veiligheid
Bij voortzetting van het huidige beleid kunnen ontwikkelingen plaatsvinden binnen de in het gemeentelijk externe veiligheidsbeleid opgenomen randvoorwaarden (naast de wettelijke vereisten). Bij planvorming wordt externe veiligheid in een vroeg stadium betrokken en afgewogen. Zo nodig vindt afstemming plaats met VNOG en GGD. Op die manier blijft er een goede balans tussen economie en veilig wonen/verblijven.

Bodemkwaliteit
Bij het voortzetten van het huidige beleid verandert er ten aanzien van de bodemkwaliteit niet veel. De spoedlocaties zijn reeds in beeld gebracht en aangepakt. De overige bekende locaties worden pas gesaneerd op een natuurlijk moment zoals bij een ontwikkeling. Op termijn zal de bodemkwaliteit enigszins verbeteren.

Water/Drinkwaterwinning
Zie ook hoofdstuk klimaatadaptatie.
De Watervisie Berkelland (2018) zet in op een klimaatbestendig, duurzaam én aantrekkelijk watersysteem in Berkelland. In de Watervisie is aangegeven hoe gemeente Berkelland en Waterschap Rijn en IJssel werken aan de inrichting en het beheer van de afvalwaterketen (riolering en zuivering) en het watersysteem:

- We proberen schade door wateroverlast te voorkomen en investeren in een veilig en goed werkend watersysteem.
- Door regenwater op te vangen waar het valt, neemt de kans op wateroverlast af en kunnen we de omgeving mooier en aantrekkelijker maken, voor mens en dier.
- Dankzij nieuwe technologieën kunnen we energie en grondstoffen uit (afval)water halen.
- Door een goede inrichting en afstemming van het gezamenlijk beheer streven we naar een goede waterkwaliteit in het stedelijk gebied. Dit zorgt voor een prettige leefomgeving.

Als gemeente hebben wij zorgplichten voor het regenwater, grondwater, oppervlaktewater en het inzamelen, transporteren en zuiveren van afvalwater (gebruikt drinkwater).
De zorgplichten (taken) van de gemeente zijn:
- Inzameling en transport van stedelijk afvalwater;
- Zorg van het regenwater;
- Zorg structurele problemen grondwaterstanden.

De gemeente heeft geen eigen beleid op het gebied van de bescherming van grondwater, maar moet voor de hiervoor aangewezen gebieden de regels uit de Omgevingsverordening Gelderland volgen. Op die manier moeten de risico’s voor de drinkwaterwinning tot een aanvaardbaar niveau zijn terug gebracht.

Licht
Bij voortzetting van het huidige beleid is licht een mee te nemen aandachtspunt bij planvorming, maar ligt het accent op voorlichting en communicatie. Verder kan gebruik worden gemaakt van het bestaande instrumentarium op grond van de milieuwetgeving.

(Positieve) gezondheid
Bij het voortzetten van het huidige beleid zullen gezondheidsknelpunten blijven bestaan, ondanks de aandacht hiervoor vanuit de gemeente en GGD. Bewustwording leidt lang niet altijd tot gedragsverandering. Mensen maken eigen keuzes en de groepen waar de meeste gezondheidsproblemen spelen zijn soms lastig bereikbaar.

A3.3 Toekomstige ontwikkelingen buiten de invloed van de gemeente

Geluid

Industrielawaai
Onder de Omgevingswet is de term geluidzone vervangen door de term geluidaandachtsgebied. Het geluidaandachtsgebied is het gebied waarin het mogelijk is dat de standaardwaarden van 50 L_{den} en 40 L_{night} wordt overschreden. L_{den} is het jaargemiddelde van L_{day}, $L_{evening}$+5 en L_{night}+10.

Voor bedrijven op het industrieterrein komen er geluidproductieplafonds. De ligging van de referentiepunten van de geluidproductieplafonds is afhankelijk van de oppervlakte van het industrieterrein. Het vastgestelde geluidproductieplafond op de referentiepunten op 4 meter hoogte mag niet worden overschreden en moet worden bewaakt.

De geluidproductieplafonds gaan uit van jaargemiddelde geluidniveaus L_{den} en L_{night}. Bij de vaststelling en toetsing van de geluidproductieplafonds worden in tegenstelling tot nu ook geluidbronnen die incidenteel zijn en geluidbronnen buiten bedrijven (bijvoorbeeld een koelwagen op een parkeerterrein) meegenomen. De standaardwaarden op een geluidgevoelig gebouw zijn 50 L_{den} en 40 $L_{night.}$ De grenswaarde op een geluidgevoelig gebouw is 60 L_{den} en 50 L_{night}. De gemeente moet onderzoek doen naar het geluidaandachtsgebied en moet de referentiepunten en geluidproductieplafonds vaststellen.

De geluidbelasting gedurende de dag-, avond- en nachtperiode voor toetsing aan de geluidnorm is onder de Omgevingswet gemiddeld. Het geluidaandachtsgebied voor het industrieterrein in Borculo zal dan kleiner kunnen uitvallen dan de huidige geluidzone.

Wegen
Onder de Omgevingswet (op grond van de Aanvullingswet geluid) hebben we het ook voor wegen over geluidaandachtsgebieden in plaats van geluidzones. Het geluidaandachtsgebied is afhankelijk van de geluidproductie van de verkeersweg of spoorweg. Het geluidaandachtsgebied is het gebied waarin de standaardwaarden van 50 dB L_{den} voor rijks- en provinciale wegen, 53 dB L_{den} voor gemeentelijke wegen en 55 dB L_{den} voor spoorwegen mogelijk worden overschreden. Bij een ontwikkeling binnen het geluidaandachtsgebied moet onderzocht worden wat de geluidconsequenties zijn.

De gemeente krijgt de taak om het geluid afkomstig van wegen in beheer bij de gemeente te beheren. Gemeentelijk wegen krijgen vanaf een bepaalde verkeersintensiteit geluidaandachtsgebieden (vooralsnog bij meer dan 1000 motorvoertuigen per etmaal).

De geluidzones komen uiteindelijk te vervallen en ook de hogere waarde procedures vervallen. Bovendien vervalt de aftrek voor toekomstig stiller verkeer en worden de normen op de gevel verhoogd. Bij een geluidbelasting boven de geluidnorm moet worden aangetoond dat aan het wettelijk vastgestelde geluidniveau in de woning wordt voldaan. De standaardwaarden zijn 50 L_{den} voor rijks- en provinciale wegen en 53 L_{den} voor gemeentelijke wegen. De grenswaarden zijn 65 L_{den} voor rijks- en provinciale wegen en 70 L_{den} voor gemeentelijke wegen.

Door de overstap op elektrisch rijden wordt het wegverkeer stiller, al zal bandengeluid vooral bij hogere snelheden een belangrijke geluidbron blijven.

Andere geluidbronnen
Voor bedrijven is het uitgangspunt dat verleende omgevingsvergunningen milieu blijven gelden na inwerkingtreding van de Omgevingswet. Voor schietinrichtingen is het nog niet geregeld dat maatwerkvoorschriften met hogere geluidsniveaus overgaan.

In het kader van de energietransitie staat de gemeente voor keuzes met betrekking tot windenergie. Er is nog geen beeld van hoeveel windturbines moeten worden geplaatst en welke gebieden hiervoor in aanmerking komen. Bij de keuze voor windenergie is geluid een belangrijk aandachtspunt.

Het vergroten van de levendigheid in stads- en dorpscentra kan op gespannen voet staan met het voorkomen van geluidhinder.

Evenementen
De festiviteitenregeling is onderdeel geworden van de bruidsschat die met het in werking treden van de Omgevingswet is gaan gelden als één van de onderdelen van het tijdelijke omgevingsplan. Het Besluit kwaliteit leefomgeving kent deze mogelijkheid ook. In het definitieve omgevingsplan kunnen op alle terreinen, dus ook daar waar al een bedrijf zit, evenementen als activiteit worden opgenomen, met of zonder geluidnorm. Een evenement op een sportterrein bijvoorbeeld kan apart worden opgenomen in het omgevingsplan.

Stiltegebieden
In het Aanvullingsbesluit geluid krijgt de provincie de taak om in stiltegebieden geluid te voorkomen en te beperken. In de provinciale omgevingsverordening kan de provincie extra regels opnemen.

Vastleggen en beheren geluidgegevens
Onder de Omgevingswet worden in de Centrale Voorziening Geluidgegevens de relevante geluidgegevens door de bronhouder (rijk, provincie, gemeente, waterschap) vastgelegd en beheerd. De gemeente is bronhouder van geluidproductieplafonds van industrieterreinen, van relevante gegevens van gemeentelijke wegen (o.a. verkeersintensiteit, verkeerssnelheid en wegdek) met een bepaalde geluidproductie en windmolens en buitenschietbanen waarvoor de gemeente bevoegd gezag is. De basisgeluidemissie moet vijfjaarlijks gemonitord worden. Met de basisgeluidemissie kunnen de geluidsaandachtsgebieden (zonder afscherming door gebouwen) worden berekend. De geluidaandachtsgebieden zullen digitaal op kaart ontsloten worden in de Centrale Voorziening Geluidgegevens. Het is de verwachting dat de geluidaandachtsgebieden ook in het Digitaal Stelsel Omgevingswet/Omgevingsloket ontsloten gaan worden. Gebruikers kunnen met de brongegevens berekeningen uitvoeren. Voor gemeentelijke wegen moet voor geluidberekeningen een prognose over 10 jaar worden gemaakt die niet in de Centrale Voorziening hoeft te worden vastgelegd.

De gemeente moet gegevens aanleveren voor geluidproductieplafonds van industrieterrein Borculo (locatie en waarde, brongegevens, geluidaandachtsgebied, monitoringswaarde en optioneel brongegevens monitoring), basisgeluidemissie wegen (locatie en waarde, brongegevens, geluidaandachtsgebied, monitoringswaarde en optioneel brongegevens monitoring en prognose), windturbines en buitenschietbanen (brongegevens en contour). Het aanleveren van deze gegevens gaat gefaseerd.

Luchtkwaliteit
De landelijke luchtkwaliteitsnormen veranderden niet onder de Omgevingswet. Alleen wordt in plaats van over grenswaarden nu gesproken over omgevingswaarden. Gemeenten kunnen er desgewenst voor kiezen om strengere omgevingswaarden dan de landelijke omgevingswaarden te hanteren of om aanvullende omgevingswaarden te stellen voor stoffen waarvoor landelijk geen omgevingswaarden gelden.

Door maatregelen in de industrie en het schoner wordende wegverkeer is sprake van een dalende trend in de concentraties luchtverontreinigende stoffen. De energietransitie maakt dat de luchtkwaliteit op termijn verder zal verbeteren. Door het afstappen van fossiele brandstoffen nemen de emissies van stikstofdioxide en fijnstof af. Andere ontwikkelingen hebben hierop niet per se een positieve invloed of kunnen zelfs een licht negatieve invloed hebben. Te denken valt bijvoorbeeld aan natuurinclusieve landbouw en verbetering van het welzijn van dieren. Hierbij kan meer fijnstof vrijkomen dan nu het geval is, omdat bijvoorbeeld stro- en zaagselvloeren stoffiger zijn dan traditionele rooster- en betonvloeren. Dit zal echter slechts lokale en uiterst beperkte gevolgen voor de luchtkwaliteit hebben.

Geur
In de nabijheid van veehouderijen zijn bepaalde ontwikkelingen soms niet mogelijk vanwege een te hoge geurbelasting of te korte afstand. Onder de Omgevingswet blijft het al bestaande beoordelingskader voor geur van veehouderijen bestaan. Wel komen er meer mogelijkheden

dan nu om de achtergrondbelasting in een gebied beneden een bepaald niveau te houden. De figuur van de plattelandswoning blijft bestaan en wordt verbreed naar voorheen functioneel met de geurbron verbonden activiteiten. Voor bedrijfswoningen op bedrijventerreinen en bij horecabedrijven en RWZI's wordt een soortgelijke figuur als de plattelandswoning geïntroduceerd. Deze woningen en andere voorheen functioneel met de geurbron verbonden activiteiten zijn dan niet langer geurgevoelig na afsplitsing van het eigen voormalige bedrijf.

Het voor 1 januari 2024 geldende stelsel van geurnormen en wettelijk voorgeschreven geurreducerende maatregelen voor industrie en horeca wordt onder de Omgevingswet grotendeels losgelaten. Het staat de gemeente vrij om hieraan zelf invulling te geven in het omgevingsplan. Uitgangspunt hierbij is wel om een aanvaardbaar niveau van geurhinder te bereiken, zodat de gemeente keuzes moet maken over wat nog aanvaardbaar is en wat niet. Het Gelders geurbeleid kan nog steeds worden gevolgd, maar dan moet dat een plek krijgen in het omgevingsplan. Ook regels over bijvoorbeeld geur van houtkachels kunnen worden opgenomen in het omgevingsplan. Vooralsnog komen de geurregels uit het Activiteitenbesluit in de bruidsschat te staan, zodat er geen vacuüm ontstaat bij inwerkingtreding van de Omgevingswet.

Elektromagnetische velden
Het is de vraag of de zich ontwikkelende jurisprudentie en verdere onderzoeken naar gezondheidseffecten van elektromagnetische velden gaan leiden tot andere inzichten en besluitvormingstrajecten. De Omgevingswet brengt wat dit betreft inhoudelijk geen wezenlijke veranderingen aan in het huidige beoordelingskader en het al bestaande wettelijke stelsel ten aanzien van normstelling voor en handhaving van elektromagnetische straling.

Externe veiligheid
Na inwerkingtreding van de Omgevingswet kan er geen goede beoordeling meer plaatsvinden op grond van het huidige externe veiligheidsbeleid, omdat enkele begripsbepalingen en de systematiek voor beoordeling van het groepsrisico veranderen. Er komt een meer begrijpelijk systeem voor de groepsrisico-afweging bij planvorming, zodat daarmee beter en vroegtijdiger rekening kan worden gehouden. Bij vergunningverlening aan en planvorming rondom risicovolle bedrijven, (beperkt) kwetsbare en zeer kwetsbare gebouwen en (beperkt) kwetsbare locaties moet dan rekening gehouden worden met de aandachtsgebieden in plaats van de huidige invloedsgebieden voor het groepsrisico. Binnen aandachtsgebieden wijzen gemeenten in hun omgevingsplan voorschriftengebieden aan. Dit is een nieuw onderdeel in de regelgeving voor externe veiligheid. Voor (geprojecteerde) zeer kwetsbare gebouwen in een aandachtsgebied is het aanwijzen van een voorschriftengebied in het omgevingsplan verplicht. Binnen dit voorschriftengebied kan de gemeente extra eisen stellen om de veiligheid te verhogen. De aandachtgebieden zijn in de meeste gevallen wel vergelijkbaar met de huidige invloedsgebieden.

Bij de energietransitie is externe veiligheid een aandachtspunt. Er is een aantal hernieuwbare energiebronnen waarbij veiligheidsrisico's spelen. Denk hierbij aan geothermie, installaties voor verbranding/vergisting van biomassa, windturbines, zonne-energie en kernenergie. Energiedragers met veiligheidsrisico's zijn waterstof, accu's en ammoniak.

Naast de energietransitie kan de circulaire economie als andere belangrijke ontwikkeling worden genoemd. Binnen de circulaire economie is hernieuwbare energie ook een belangrijk ontwerp. Daarnaast zullen er andersoortige industriële processen worden ontwikkeld. Hierbij kan externe veiligheid een aandachtspunt zijn.

Bodem en ondergrond
Met de komst van de Omgevingswet verandert onder andere de invulling en uitvoering van het werkveld 'bodem en ondergrond'. De traditionele gevalsgerichte aanpak van bodemverontreiniging wordt grotendeels vervangen door het beheren, beschermen en benutten van de bodem. De bodemkwaliteit en functies op of in die bodem en ondergrond moeten daarbij op elkaar zijn afgestemd.

De bodem en ondergrond spelen een belangrijke rol bij de grote maatschappelijke opgaven op het gebied van onder andere energietransitie, klimaatadaptatie en duurzaamheid. Door bodem en ondergrond integraal mee te nemen ontstaan meer integrale en duurzamere plannen. Het is belangrijk om bij herontwikkelingen zoveel mogelijk in te spelen op de kansen en bedreigingen van de aanwezige bodemkwaliteit.

Water/Drinkwaterwinning
De Watervisie Berkelland geeft de volgende ontwikkelingen aan:

- Klimaatverandering brengt risico's met zich mee;
- Technologische ontwikkelingen bieden kansen om energie en grondstoffen uit afvalwater te halen;
- Krimp – hogere belastingen, maar ook meer ruimte voor groen;
- Landbouw intensiveert, natuur staat onder druk;
- Er komen steeds meer schadelijke stoffen in het afvalwater.

De verwachting was dat de Omgevingsverordening op het gebied van grondwaterbescherming voor drinkwaterwinning inhoudelijk niet zal wijzigen met de komst van de Omgevingswet. De gemeente moet hiermee rekening houden bij visie- en planvorming.

Licht
Onder de Omgevingswet is lichthinder nog nadrukkelijker dan nu een lokaal te regelen thema. Afgezien van een zorgplichtbepaling voor milieubelastende activiteit (volgens het Besluit activiteiten leefomgeving) en regels over assimilatieverlichting in kassen en slagschaduw van windmolens gelden er geen landelijke regels ter voorkoming van lichthinder of de bescherming van de duisternis (ter voorkoming van lichtvervuiling).

(Positieve) gezondheid
De verdergaande vergrijzing en ontwikkelingen in de zorg kunnen in toenemende mate op gespannen voet met elkaar komen te staan. De Omgevingswet biedt meer dan nu handvatten om (positieve) gezondheid integraal onderdeel te laten uitmaken van visie- en planvormingstrajecten. Daarbij kunnen ook zaken als overgewicht en gebrek aan voldoende beweging een plek krijgen. Dit biedt kansen om gericht te werken aan de gezondheid van inwoners van Berkelland.

Opgaven als energietransitie en klimaatverandering kunnen een bedreiging vormen voor de gezondheid van groepen inwoners. Naast vormen van milieuhinder en horizonvervuiling kunnen aspecten als hittestress en droogte hierbij van belang zijn. Ook afname van biodiversiteit en aantasting van het landschap zijn potentieel een bedreiging voor de beleving van de omgeving en de gezondheid van inwoners.

Voortschrijdend inzicht in de relatie tussen veehouderij en gezondheid kan leiden tot meer gerichte maatregelen op bedrijfsniveau. Dit inzicht moet zich verder vormen op basis van langlopende onderzoeken.

A3.4 Conclusie aandachtspunten voor gezondheid en veiligheid

Geluid
Geluidhinder heeft negatieve gevolgen voor leefbaarheid en gezondheid. Een rustige leefomgeving is daarom een belangrijke, te beschermen waarde. Dat geldt ook voor situaties die nu nog moeten worden gesaneerd (B-lijstwoningen). Dat wil echter niet zeggen dat het overal muisstil moet zijn. In het omgevingsplan kunnen lokale en gebiedsgerichte keuzes worden gemaakt over de hoogte van de geluidnormen. Het beschermingsniveau tegen geluidhinder kan zo worden afgestemd op de doelen en opgaven die gelden voor een bepaald gebied. Bij ontwikkelingen moet je rekening houden met een akoestisch acceptabele inpassing, waarbij het nodig kan zijn om geluidsreducerende of absorberende maatregelen te nemen. In de omgevingsvisie kan hierop worden voorgesorteerd door omgevingskwaliteiten te benoemen, zowel in algemene zin als gedifferentieerd naar gebied.

Daarnaast gaan bestaande meldingen Activiteitenbesluit en mogelijke maatwerkvoorschriften en vergunningen met voorschriften met de Bruidsschat[1] mee in het tijdelijke deel van het gemeentelijke omgevingsplan. De Bruidsschat kent ten opzichte van het Activiteitenbesluit voor geluid weinig veranderingen. Voor buitenschietbanen kent de Bruidsschat in tegenstelling tot het Activiteitenbesluit geen mogelijkheid om het geluid op een geluidgevoelig gebouw te verhogen van 50 naar 55 dB $B_{s,dan}$. Wel zijn er verschillen in de boordeling in het Besluit Kwaliteit Leefomgeving. De standaardwaarden wijken af van de beoordelingsniveaus van het Activiteitenbesluit en de Handreiking industrielawaai en vergunningverlening. Voor agrarische bedrijven en tankstations veranderen de beoordelingsperioden. Het begrip inrichting vervalt en wordt de locatie waar de activiteit (of samenhang van activiteiten) wordt verricht. Voor agrarische bedrijven wordt het geluidniveau van mobiele bronnen niet meer uitgezonderd van toetsing aan de geluidnorm (zoals nu onder het Activiteitenbesluit nog het geval is). Stemgeluid van binnenterreinen van horeca en op overdekte en verwarmde terrassen wordt niet meer beoordeeld. Horecabedrijven kunnen overal binnen de bestemming horeca (bijvoorbeeld in de tuin of op de parkeerplaats) activiteiten ontplooien, mits het muziekgeluid beperkt blijft. De verandering van het normenstelsel is aanzienlijk. Het Omgevingsplan biedt de mogelijkheid deze op bepaalde punten aan te passen. In dit kader wordt hier niet verder op ingegaan.

Luchtkwaliteit
In Berkelland wordt ruimschoots voldaan aan de wettelijke grenswaarden voor luchtkwaliteit en nagenoeg aan de streefwaarden van de WHO. Dat is een belangrijke omgevingskwaliteit met het oog op de gezondheid van inwoners van de gemeente. Ondanks het feit dat geen sprake is van feitelijke of dreigende normoverschrijding is luchtkwaliteit vooral bij toekomstige keuzes over mobiliteit, veehouderij, industrie en houtkachels een mee te nemen belang. Daarbij moet worden bedacht dat ook bij lagere concentraties luchtverontreinigende stoffen nog steeds nadelige gezondheidseffecten kunnen optreden. In de omgevingsvisie kunnen ambities over de na te streven omgevingswaarden voor luchtkwaliteit of andere concrete doelstellingen worden opgenomen. Bijvoorbeeld over hoe om te gaan met houtstook door particulieren.

Geur
Geurhinder heeft negatieve gevolgen voor leefbaarheid en gezondheid. Tegelijkertijd hebben bedrijven een bepaalde milieugebruiksruimte nodig en is een bepaalde mate van geurhinder maatschappelijk en bestuurlijk geaccepteerd. Dat betekent dat de gemeente moet bezien wat binnen haar grondgebied wordt verstaan onder een aanvaardbaar niveau van geurhinder. Daarbij is het mogelijk om een gebiedsgerichte insteek te kiezen en kan uiteraard ook worden vastgehouden aan de huidige geurnormen en minimumafstanden.

In het omgevingsplan kunnen lokale en gebiedsgerichte keuzes worden gemaakt over de hoogte van de geurnormen. Niet alleen per bedrijf, maar ook bij elkaar opgeteld (cumulatieve geurhinder). Een mogelijk daarbij in te zetten instrument zijn de geurplafonds per bedrijf, zodat de omgevingskwaliteit in een gebied kan worden gewaarborgd. Verder moet worden nagedacht over sectoren waarvoor onder de Omgevingswet geen landelijke regels meer gelden (zoals de horeca), ook al geldt daarvoor voorlopig de bruidsschat. Verder is de omgang met geur door houtkachels op basis van klachten en actuele maatschappelijke en politieke discussies punt van aandacht. Ook kan de gemeente ervoor kiezen om regels voor het uitrijden van mest op te nemen in het omgevingsplan. In de omgevingsvisie kan hierop een voorschot worden genomen door bijvoorbeeld doelstellingen over het maximale aantal geurgehinderden of de gewenste milieukwaliteit op te nemen. Ook kan een standpunt worden ingenomen over houtkachels (bijvoorbeeld de wens om nieuwe woonwijken houtrookvrij te maken).

[1] Op het moment dat de Omgevingswet in werking trad, kwamen verschillende rijksregels te vervallen. De gemeente moet hierover uiteindelijk een eigen afweging maken in het nog op te stellen omgevingsplan. Voor een goede overgang van de oude naar de nieuwe situatie is er de bruidsschat. Dit is een set met regels over gedecentraliseerde onderwerpen die is toegevoegd aan het zogeheten tijdelijke deel van het gemeentelijke omgevingsplan. Deze regels blijven gelden totdat een nieuw omgevingsplan is vastgesteld.

Elektromagnetische velden
Over de gezondheidseffecten door elektromagnetische velden is het nodige te doen, vooral in relatie tot 5G-zendmasten. De koers van het rijk om het 5G-netwerk uit te rollen in het land kan daarbij op gespannen voet komen te staan met de zich nog ontwikkelende jurisprudentie en de uitkomsten van nog lopende onderzoeken op dit gebied. Gegeven ook de adviezen van de Gezondheidsraad moeten die ontwikkelingen en onderzoeken nauwlettend worden gevolgd in het kader van visie- en planvorming. Nieuwbouwplannen in de directe omgeving van hoogspanningsverbindingen zijn in lijn met het voorzorgsbeginsel af te raden.

Externe veiligheid
Bewust omgaan met risico's rondom opslag, gebruik en transport van gevaarlijke stoffen is en blijft het devies bij besluitvorming en beleid. Veel van de in Berkelland gelegen risicobronnen zijn niet of slechts beperkt beïnvloedbaar. Daarbij zijn de aard, omvang en het aantal risicobronnen relatief beperkt in vergelijking meer verstedelijkte gebieden in Nederland. Om een goede balans te houden tussen economische ontwikkeling en veilig wonen/verblijven, wordt bij de planvorming inzake de realisatie van kwetsbare objecten of vestiging van risicovolle bedrijven externe veiligheid in een vroeg stadium betrokken en afgewogen. Tijdige afstemming met de Veiligheidsregio Noord- en Oost-Gelderland (VNOG) maakt hier deel van uit.

De aandachtsgebieden en voorschriftengebieden moeten een plek krijgen in het omgevingsplan. Rondom risicobronnen moet rekening worden gehouden met veiligheidsafstanden. Bij energietransitie en ontwikkelingen in het kader van circulaire economie vormt externe veiligheid een aandachtspunt.

Bodem
Op basis van verontreinigingscontouren, bodemkwaliteitskaarten en historische data/bodeminformatiesysteem kan een beeld worden gevormd van de bodemkwaliteit in Berkelland. Bij ontwikkeling van locaties moet worden bezien hoe de bodemkwaliteit zich verhoudt tot de daar beoogde functies, waarbij eventueel bodemsanering aan de orde kan zijn. In veruit de meeste situaties vormt bodem geen belemmering voor (her)ontwikkeling van locaties, maar kunnen er wel randvoorwaarden gelden (bijvoorbeeld dat er een leeflaag nodig is of het advies om geen groenten uit eigen tuin te eten).

Water/Drinkwaterwinning
Klimaatverandering, de intensivering van de landbouw en de toename van schadelijke stoffen in het afvalwater brengen met zich mee dat het watersysteem als ordenend principe in de leefomgeving steeds belangrijker wordt.

Binnen de in de provinciale Omgevingsverordening opgenomen waterwingebieden, grondwaterbeschermingsgebieden, boringsvrije zones en KWO-vrije zones gelden verboden, beperkingen of nader in acht te nemen regels voor ontwikkelingen met potentieel bodembedreigende, gebiedsvreemde activiteiten, activiteiten waarbij bepaalde bodemlagen worden doorboord of aanleg van KWO-systemen.
Herstel van de balans in het watersysteem vraagt om een trendbreuk met de huidige inrichting van het watersysteem en het daarop gebaseerde grondgebruik vanuit het principe 'water en bodem sturend'. De opgave om ordegrootte 100 mm extra water vast te houden wordt erkend en onderschreven door de overheden (Rijk, provincie, waterschap en gemeenten) en de maatschappelijke organisaties (LTO, TBO's en Vitens). Invulling geven aan deze wateropgave is een cruciale randvoorwaarde voor andere opgaven in het gebied, zoals:

- behoud en versterking van de natuurwaarden door watersysteemherstel;
- verbetering van de watervoerendheid van beken ten behoeve van de ecologische en chemische KRW-doelen;
- behoud en versterking van landschapswaarden en de biodiversiteit;
- behoud van perspectief voor productieve landbouw;
- ruimte bieden voor groeiende vraag naar drinkwater.

Verder is het van belang dat ruimte wordt geboden voor waterberging om de gevolgen van weersextremen vanwege klimaatverandering op te vangen. Hiervoor is inmiddels een verkenning uitgevoerd naar een toekomstperspectief voor Achterhoek en Liemers. Zij geeft

een feitelijk inzicht in mogelijke maatregelen mogelijk, de bandbreedte van het doelbereik, de ruimtelijke consequenties en kosten. Daadwerkelijke keuzes over te nemen maatregelen volgen echter op een nadere gebiedsgerichte uitwerking in relatie tot andere gebiedsopgaven, waarbij de verkenning inzicht biedt in de hoeken van het speelveld.

Licht
Ongereguleerde lichtuitstraling van onder meer sportvelden kan zonder voor lichthinder en lichtvervuiling, zonder mogelijkheid om daar als gemeente op in te grijpen (anders dan door overleg en voorlichting). Een bepaalde vorm van toetsingskader voor acceptabele verlichtingswaarden is aan te bevelen. Daarbij zou kunnen worden aangesloten bij de grenswaarden per gebiedstype uit de Richtlijn lichthinder van de Nederlandse Stichting Voor Verlichtingskunde (NSVV).

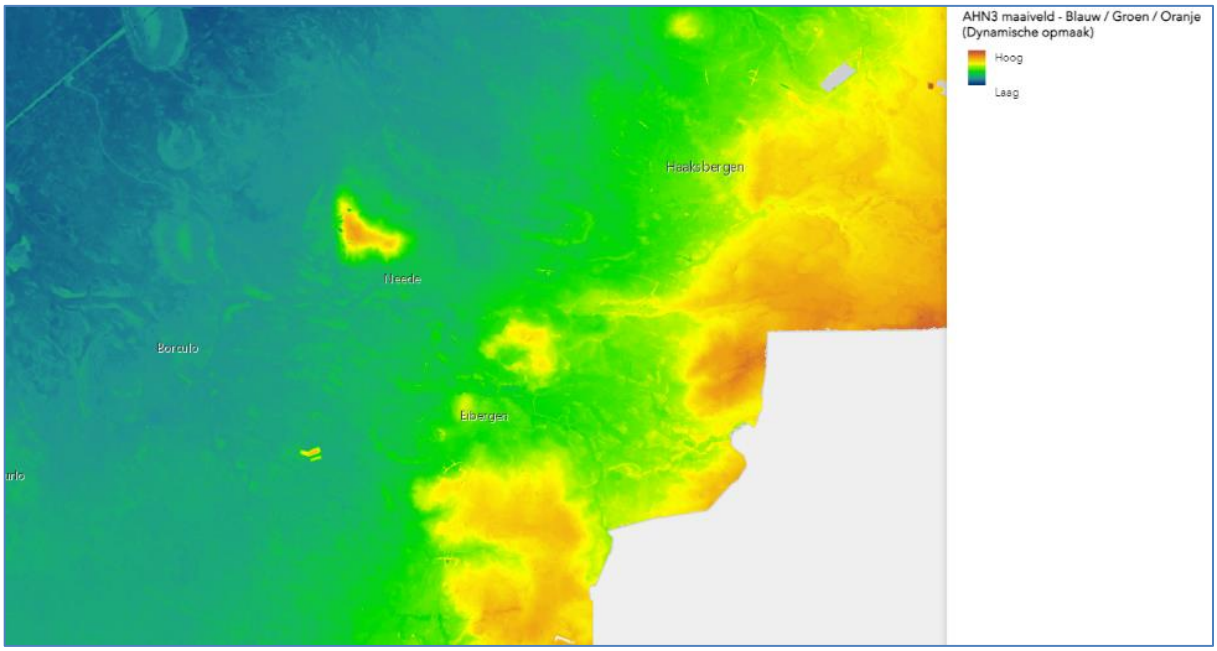
(Positieve) gezondheid
Door bijvoorbeeld overmatige geluidhinder, geurhinder of fijn stof kunnen gezondheidsklachten optreden. Het gaat daarbij nadrukkelijk niet alleen om hinder door bedrijven, maar ook bijvoorbeeld om houtkachels. Het is zaak om hiervoor aandacht te hebben in de omgevingsvisie. Bescherming tegen deze vormen van milieuhinder kan een positieve bijdrage leveren aan de kwaliteit van de leefomgeving en de gezondheid van inwoners. De relatie tussen veehouderij en gezondheid is daarbij een mee te nemen aandachtspunt.

Daarnaast spelen in de gemeente Berkelland onderwerpen als vergrijzing, overgewicht, alcoholgebruik en gebrek aan beweging een rol. De inrichting van de fysieke leefomgeving kan in zekere mate bijdragen aan de gezondheid, bijvoorbeeld door uit te nodigen om meer te bewegen, de sociale cohesie te bevorderen door meer ontmoetingsplekken te creëren in een wijk of door meer aandacht te hebben voor groen, water en landschap in en aansluitend op verblijfsgebieden. Hierbij bestaan raakvlakken met recreatie, biodiversiteit en ruimtelijke kwaliteit.
Concepten als levensloopbestendige woningen en mantelzorgwoningen kunnen bijdragen aan de wens om langer (semi-)zelfstandig te kunnen blijven wonen en daarbij een bepaald (minimum)niveau aan zorg te kunnen bieden.

A4 Ruimtelijke kwaliteit en identiteit

A4.1 Beschrijving huidige situatie t.a.v. ruimtelijke kwaliteit en identiteit

De gemeente Berkelland ligt in het noordoosten van de Achterhoek, op niet al te grote afstand van de stedelijke gebieden Hengelo-Enschede, Apeldoorn-Deventer-Zutphen en de Stadsregio Arnhem-Nijmegen (het voormalige KAN-gebied). Vanuit Duitsland stroomt de Berkel de gemeente binnen. Waar voorheen vele beken uiteen waaierden in een moerasgebied, stromen ze nu gekanaliseerd richting de rivier de IJssel. In het moerasgebied lagen grote en kleine 'eilanden'. Deze gebieden zijn in de 19e en 20e eeuw ontgonnen en recht verkaveld. In het westen van de gemeente liggen bossen met landgoederen. Aan de noordzijde overstijgt de Needse Berg met zijn 34 meter boven NAP alle andere hoogtes in de gemeente. Net als de grondmorene bulten waarop Gelselaar en Geesteren liggen, is dit een zichtbaar overblijfsel uit de IJstijd. Verder heeft het gebied veel dekzandruggen, met name rond Beltrum en langs de Berkel en de Bolksbeek. Midden in deze landschappen liggen de grotere kernen Eibergen, Neede, Borculo en Ruurlo.

Afbeelding: AHN-hoogtekaart

Vanuit Duitsland, waar de Berkel meandert, loopt de Berkel met een strakke boog over het Nederlandse Plateau. Net voorbij Eibergen loopt zij het lager gelegen, centraal Achterhoekse gebied in, met brede beekdalvlaktes en hogere ruggen. Midden in dit zeer natte gebied stroomt ze langs Borculo. Weer verder naar het westen stroomt ze richting het iets hoger gelegen gebied, dat vanouds Graafschap heet. Op de overgang naar dit gebied met vele bosrijke landgoederen, tussen Kulsdom en Zwiep, stroomt ze de gemeente uit naar het westen, om bij Zutphen in de IJsselvallei te stromen.

De gemeente Berkelland kent een kleinschalig patroon van wegzijgend grondwater en kwel. De topografie speelt daarbij een belangrijke rol. Zo infiltreert het neerslagwater in hoge gebieden, op de plateauranden en –vlakten en op de dekzandruggen in het bekken. De dalen en laagtes zijn verzamelplaatsen van water. Vooral het plateau kent tamelijk lokale kwel, waarbij het neerslagwater een korte afstand aflegt van de hellingen naar de plaats waar het weer bovenkomt. Dit komt door de ondiepe moeilijk doorlatende lagen van keileem en Pleistocene klei op het plateau. De kwelgebieden zijn erosiedalen (bijvoorbeeld het dal van de Hupselse Beek en het vroegere dal van de gletsjerrivier bij Rekken-Zwillbrock). Onder aan de plateaurand zijn er enkele terreinen met veel kwel. Het gaat hierbij om een klein gebied bij het Noordijkerveld (Elsmansgoot), de zuidrand van Neede, De Kiefte ten zuiden van Eibergen en tussen Neede en Rietmolen (omgeving Kieftendijk).

Natuur(gebieden)
De natuur in Berkelland staat op veel plaatsen in relatie tot het water. Niet toevallig liggen de bijzondere natuurterreinen in kwelgebieden: het Noordijkerveld, Needse Achterveld, Teesselinkven en Beekvliet. Een uitzondering is de boswachterij Ruurlo, maar de natuurwaarden zijn hier dan ook minder bijzonder dan in de genoemde natte gebieden. Het Gelders Natuur Netwerk is een samenhangend netwerk van bestaande en nog te ontwikkelen belangrijke natuurgebieden in Nederland. De EHS, inmiddels Natuurnetwerk Nederland (NNN) genoemd, is in de afgelopen jaren herijkt en vormt de basis voor het Nederlandse natuurbeleid. Daarbij geven de provincies, die sinds 2014 verantwoordelijk zijn voor het NNN, bij de inzet van middelen voor inrichting en beheer prioriteit aan de internationale verplichtingen op het gebied van Natura 2000-gebieden, soortenbescherming en de toepassing van de Europese Kaderrichtlijn Water. Binnen de NNN, waartoe ook de Natura 2000-gebieden behoren, geldt voor nieuwe ontwikkelingen een saldobenadering en een compensatieregeling.

De Gelderse EHS wordt gevormd door het Gelders Natuurnetwerk (GNN). Het GNN omvat een samenhangend netwerk van bestaande en de te ontwikkelen natuur van internationaal, nationaal en provinciaal belang in Gelderland. Daarbij behoren de Natura 2000-gebieden als internationaal beschermde natuurgebieden ook tot het GNN. Zij bestaat uit alle terreinen met een natuur, bos of landschapselementbestemming binnen de voormalige EHS en kent ook zoekgebieden voor nieuwe natuur (7.300 ha) waarvan het grootste deel (5.300 ha) in 2025 moet zijn gerealiseerd. Ook de reeds gerealiseerde delen van verbindingszones maken deel uit van de GNN.

Ter versterking van de ecologische samenhang tussen aangrenzende natuurgebieden binnen de GNN is een Groene Ontwikkelingszone aangewezen voor de aanleg van zogeheten ecologische verbindingszones. De GO bestaat uit alle gebieden met een andere bestemming dan natuur binnen de voormalige Gelderse EHS. De GO heeft een dubbele doelstelling door zich te richten op economische ontwikkeling in combinatie met (substantiële) versterking van de kernkwaliteiten natuur en landschap. Het gaat daarbij vaak om nieuw te realiseren natuur in lijn- of vlakvormige structuren of elementen, die ertoe dienen om bestaande natuurgebieden met elkaar te verbinden en zodoende migratiemogelijkheden, vergroting van habitats, genenuitwisseling, rust en voedsel te scheppen voor flora en fauna.
De Natura 2000 gebieden en Habitatrichtlijnsoorten kunnen niet zonder een kleinschalige groen-blauwe dooradering in het agrarisch cultuurlandschap. Deze dier- en plantsoorten en populaties foerageren, schuilen, nestelen en verspreiden zich door het agrarisch cultuurlandschap (ook buiten de GNN gebieden).

Afbeelding: GNN (donkergroen) en GO (lichtgroen)

In het plangebied zijn de GNN en GO voor een belangrijk deel gekoppeld aan water. Zo beslaat de GO onder meer gebieden langs de Baakse Beek, de Slinge, de Hupselse Beek-Leerinkbeek, de Berkel, de Middelhuisgoot, de Horstgoot, de Koffiegoot en de Buurserbeek. Daarnaast kent het plangebied droge ecologische verbindingszones (EVZ) langs de spoorlijn Winterswijk-Ruurlo, de verbinding vanaf de Groenlose Slinge via Eibergen naar Duitsland en een verbinding van de Buurserbeek via het Noordijkerveld naar Zwiep en Ampsen. Toch is ook deze laatste EVZ voor een groot deel gekoppeld aan natte terreinen zoals de Horstgoot en een stukje Berkel. De Horstgoot heeft een belangrijke functie bij de instandhouding en verspreiding van de boomkikker.

Natura 2000

In het Berkellandse buitengebied ligt het Teeselinkven dat tot voor enige jaren in beeld was om te worden aangewezen als Natura 2000-gebied. Daarnaast liggen in de directe omgeving van de gemeente Berkelland de Natura 2000-gebieden Stelkampsveld (Beekvliet), Buurserzand en Haaksbergerveen, Korenburgerveen, en de Duitse Natura 2000-gebieden Zwillbrocker Venn und Ellewicker Feld, Moore und Heiden des westlichen Münsterlandes, Witte Venn, Krosewicker Grenzwald en Lüntener Fischteich und Ammeloer Venn. Deze gebieden en elementen met hun actuele waarden (onder andere dieren- en plantensoorten) vormen samen de drager van het ecologisch potentieel binnen de gemeente en haar directe omgeving.

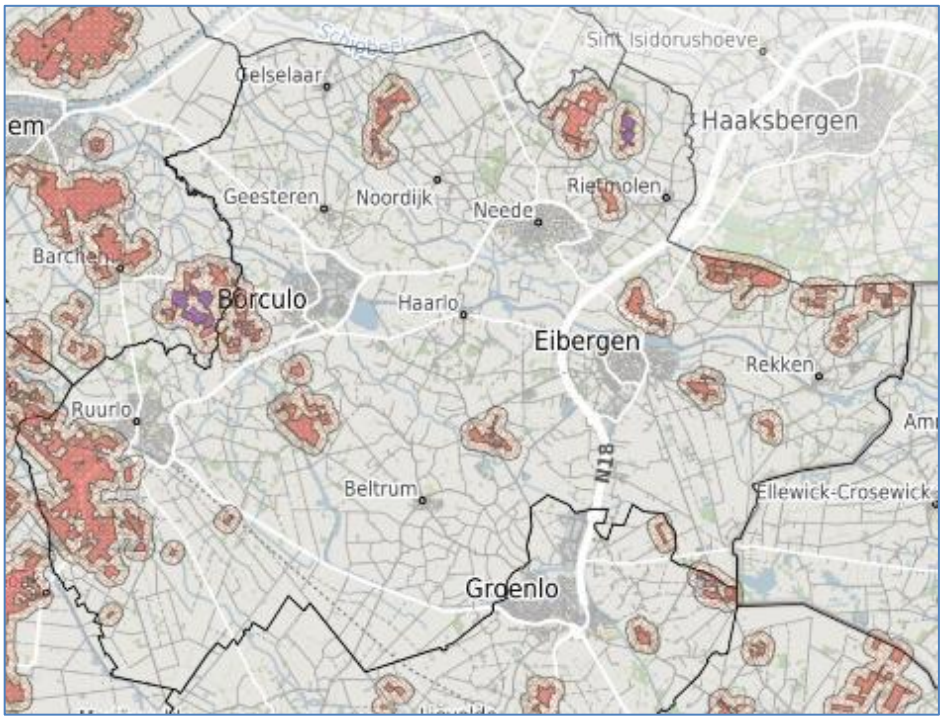

Afbeelding: Natura 2000-gebieden in omgeving Berkelland

De stikstofproblematiek rondom Natura 2000-gebieden verdient speciale vermelding. Alle rondom de gemeente Berkelland gelegen Natura 2000-gebieden kennen namelijk stikstofgevoelige habitattypen, waarop sprake is van overschrijding van de kritische depositiewaarde voor stikstof. Nadat de Raad van State op 29 mei 2019 het Programma Aanpak Stikstof vernietigde, is er lange tijd onduidelijkheid geweest over de haalbaarheid van projecten waarbij sprake is van een toename van stikstofdepositie. In de loop van 2020 is de vergunningverlening op grond van de Wet natuurbescherming door de provincie Gelderland weer op gang gekomen (al is er nog steeds sprake van grote achterstanden). Kleine uitbreidingen in stikstofdepositie zijn daarbij soms mogelijk (dat moet volgen uit een specifiek voor dat project uitgevoerde ecologische beoordeling). Voor grotere toenames aan stikstofdepositie is de inzet van externe saldering nodig (overname van stikstofrechten van een ander bedrijf). Hierbij geldt vooralsnog vanuit de provincie de beperking dat geen stikstofrechten van veehouderijen mogen worden betrokken. Extern salderen met

veehouderijen in Gelderland wordt pas mogelijk als goede aanvullende maatregelen zijn genomen om ongewenste effecten als ongecontroleerd opkopen van agrarische bedrijven en weglekken van stikstofruimte te voorkomen. Externe saldering met stikstof van niet-agrarische bronnen is wel toegestaan. Daarnaast bestaat er de mogelijkheid om tijdelijk stikstofrechten te verleasen (ook voor veehouderijen). Op landelijk niveau is een maatregelenpakket afgesproken om de stikstofdepositie op Natura 2000-gebieden terug te dringen (bijvoorbeeld verlaging van de maximumsnelheid op snelwegen en de opkoop van veehouderijen). Daarmee ontstaat een bepaalde mate van ontwikkelingsruimte om met name woningbouw en infrastructurele projecten doorgang te kunnen laten vinden.

Wav-gebieden
Naast Natura 2000-gebieden zijn er andere natuurgebieden die een specifieke beschermingsstatus hebben, omdat ze kwetsbaar zijn voor ammoniak van veehouderijen. Het betreft hier de zogenaamd zeer kwetsbare gebieden op grond van de tot 1 januari 2024 geldende Wet ammoniak en veehouderij (Wav). Binnen en in een zone van 250 meter rondom deze door Provinciale Staten aangewezen gebieden gelden emissieplafonds voor de meeste typen veehouderijen (met uitzondering van schapen, paarden, biologische veehouderijen of dieren ingezet voor natuurbeheer). Bij het verlenen van omgevingsvergunningen moeten deze regels in acht worden genomen. Naast Natura 2000-gebieden betreft het hier ook andere voor verzuring gevoelige gebieden met bijzondere natuurwaarden.

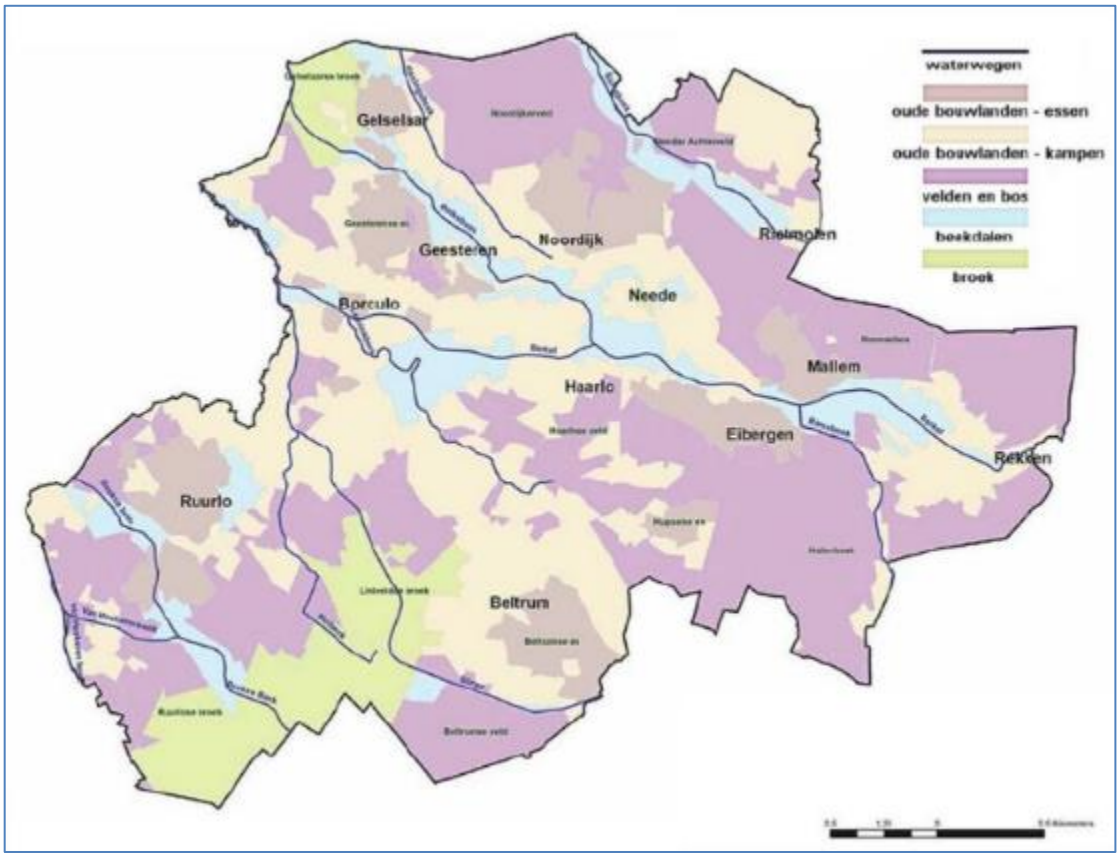

Afbeelding: zeer kwetsbare gebieden ammoniak (inclusief 250 meterzones)

Biodiversiteit
De biodiversiteit staat in Nederland en ook in Berkelland onder druk. Dit door onder andere de schaalvergroting in landbouw, intensief agrarisch beheer, verstening van tuinen, versnippering, verdroging, gebruik insecticiden en aantasting/verwijdering van landschapselementen. Hierdoor worden zelfs algemene soorten als bijvoorbeeld de huismus en de kleine vos steeds zeldzamer. Maar ook de biomassa aan onder andere insecten neemt steeds verder af waardoor diergroepen als vogels, zoogdieren en/of reptielen steeds minder voedselaanbod hebben.
Soortgroepen van stromend water (libellen en vissen) doen het goed zoals bijvoorbeeld otter, beekrombout en vissen. Ook de soorten van de natuurontwikkelingsterreinen doen het redelijk tot goed doordat het areaal van de schraallanden en droge tot vochtige heide weer toeneemt. Deze soorten ondervinden wel nog het effect van de stikstofdepositie.

De soorten van het agrarisch cultuurlandschap doen het erg slecht (waaronder akkervogels, weidevogels, graslandvlinders, kleine marterachtigen en egels). Ook vele amfibieën en reptielen hebben weinig habitat meer in het agrarisch cultuurlandschap.

Landschap
In Berkelland ligt een reeks historische dorpen en buurtschappen, ieder met een eigen identiteit, historie en landschappelijke karakteristiek van dorp en omliggend buitengebied. Bij een aantal van die dorpen zijn hierin nog de oude dorpsmarken te herkennen. In die marken was er een functionele samenhang tussen het dorp, de akkers op de essen, de weides in beekdalvlaktes en heidevelden. In het zuiden ligt nog een speciaal landschapsensemble dat wordt gevormd door een grote moderne ontginning van het grote moerassige broekgebied in het lage midden van de Achterhoek.

Afbeelding: landschapstypen

Het landschap van de gemeente Berkelland kent in hoofdlijn de volgende drie zones: in het oosten het glooiende landschap op het plateau; in het westen het zogenaamde 'plat'; en daartussen een gebied met grote en kleine eilanden 'in het nat'. Het meest oostelijke deel van Berkelland ligt op het Oost-Nederlandse plateau. Het meest westelijke stukje van de gemeente ligt op de gronden op het plat tussen Hengelo (Gelderland) en de Lochemse Berg. Tussen het plateau en het plat ligt een gebied dat veel nattigheid heeft gekend (water dat vanuit Duitsland het plateau afstroomde). Deze drie zones zijn verder onder te verdelen in zogenaamde landschapsensembles; kampontginningen, beekdalen en broeken, oude bossen, landgoederen en buitenplaatsen, jonge heide- en broekontginningen.

De Berkel loopt als een blauwe ader van oost naar west door het buitengebied en raakt ook direct de kernen Eibergen en Borculo. De Berkel is de verbindende schakel tussen de verschillende gebieden, maar tevens een belangrijk landschapselement. Samen met de (Groenlose) Slinge, de Bolksbeek en de Schipbeek vormen ze de blauwe hoofdstructuur van Berkelland

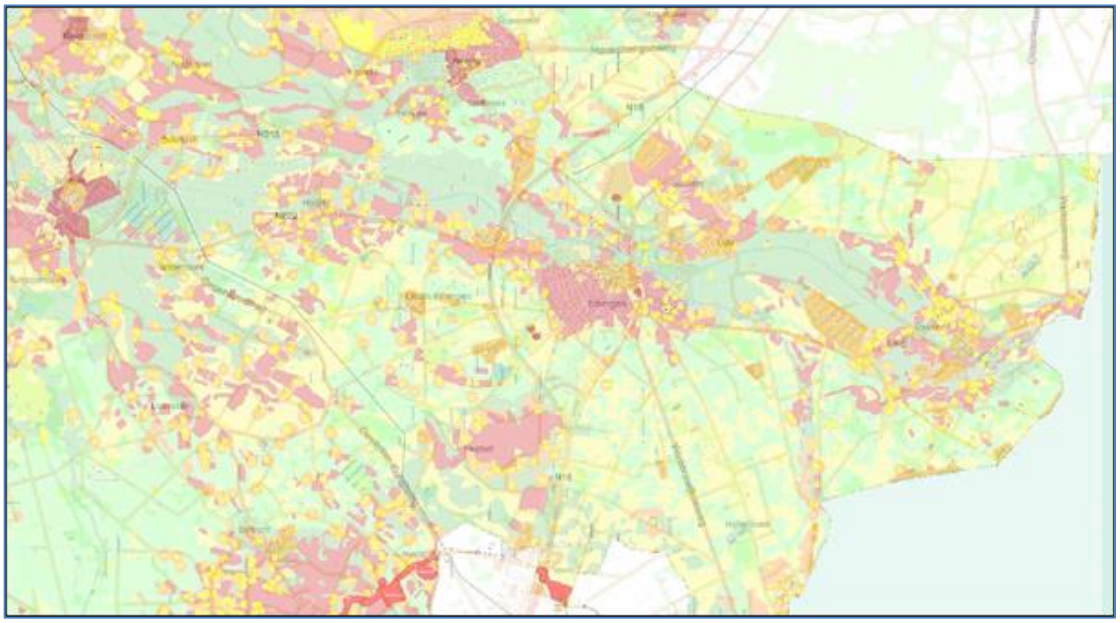
De gemeente heeft in 2012 een cultuurhistorische gebiedsbeschrijving opgesteld. Dit is in 2016 verder vertaald in een cultuurhistorische waardenkaart. Daarin zijn vanuit

geomorfologische landschapsontwikkeling een aantal kenmerkende landschapstypen gedefinieerd. Samen met de aanwezige structuren en bebouwing vormen ze cultuurhistorische waarden. Sommige gebieden vormen daarbij hoog gewaardeerde ensembles. Ze symboliseren de diversiteit van het Berkellandse landschap en de kernen. Het betreft: Ruurlo, Gelselaar, Geesteren, Nederbiel, Lebbenbrugge & Beekvliet, Eibergen, Mallem, 't Kip, Rekken, Rekkense Inrichtigen, Oldenkott & Zwillbrock en , Needse Berg (zie bijlage).

In de gemeente Berkelland liggen gebieden met aardkundige, landschappelijke en cultuurhistorische kwaliteiten van nationaal, provinciaal en regionaal niveau. Het gaat daarbij bijvoorbeeld om de escomplexen bij Geesteren en Gelselaar, de flanken van de Needse Berg, het gebied langs de Berkel tussen Rekken en Eibergen, de Mallumse es en de Hupselse es. De contouren van deze gebieden zijn ook terug te zien op de gemeentelijke archeologische beleids- en verwachtingenkaart. Maar ook om aangelegde structuren zoals de historische buitenplaats Ruurlo, landgoed Beekvliet en om de beschermde dorpsgezichten Mallem en Gelselaar.

Archeologie
De gemeenteraad van Berkelland heeft op 19 september 2017 een nieuwe archeologische beleidswaardenkaart vastgesteld. Op de archeologische beleidskaart wordt onderscheid gemaakt tussen gebieden met een vastgestelde archeologische waarde en gebieden met een archeologische verwachtingswaarde. De vastgestelde archeologische waarde kan onder andere een archeologische vindplaats, een archeologisch monument of een historische stads- of dorpskern zijn. Binnen de archeologische verwachtingswaarden zijn drie categorieën te onderscheiden: een hoge, middelhoge of lage archeologische verwachting. Elk gebied binnen de gemeente heeft een archeologische waarde of archeologische verwachtingswaarde gekregen. Per waarde of verwachtingswaarde is een ander beschermingsregime van toepassing.

Op de archeologische beleidskaart hebben de hoogste gebieden in de gemeente de hoogste archeologische verwachting gekregen. Vaak zijn dit ook de gebieden waar nederzettingen zijn ontstaan. Het glooiende landschap op het Oost-Nederlands plateau is zelfs al vanaf de prehistorie bewoond. In deze gebieden zijn ook de meeste archeologische vindplaatsen en archeologische monumenten gelegen.

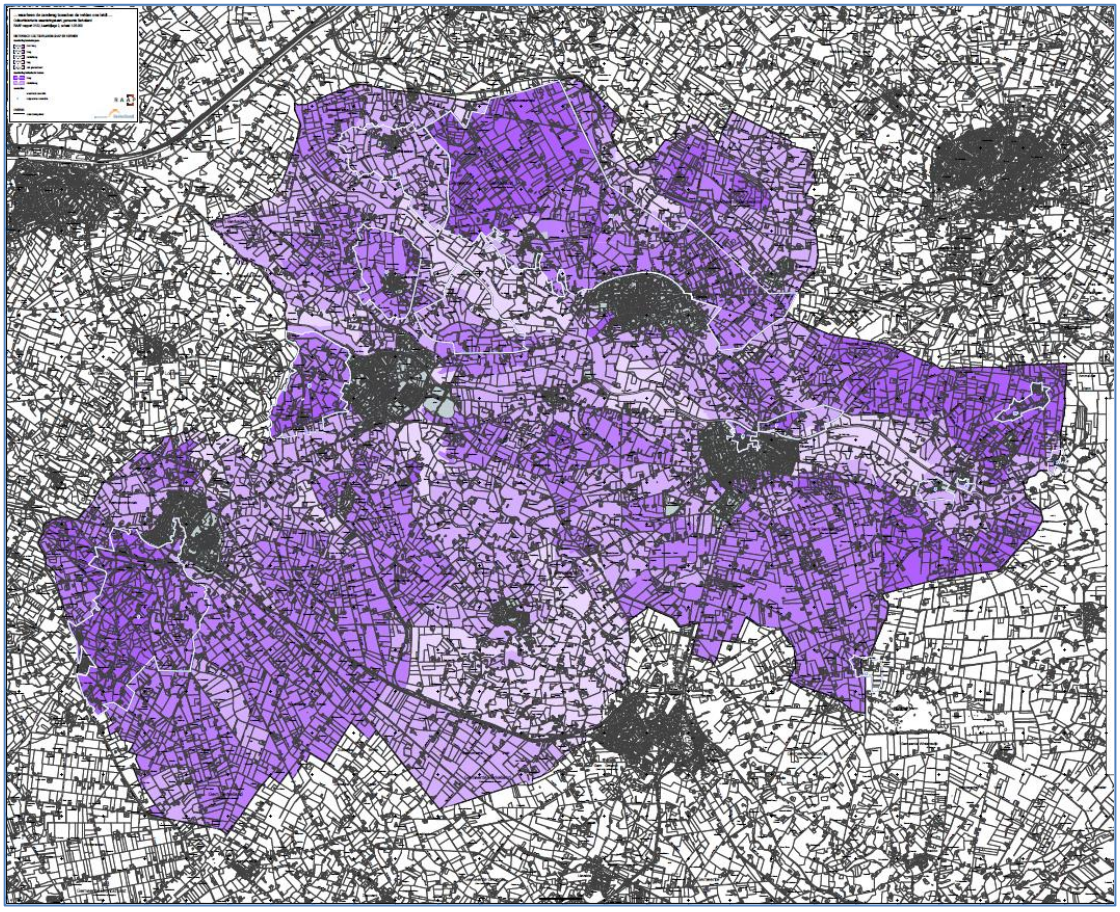

Afbeelding: de archeologische beleidskaart

De bescherming van archeologische monumenten is anders geregeld dan die van gebouwde monumenten. Daarbij bevinden zich binnen de gemeente 4 archeologische rijksmonumenten.

Dit betreft (een deel van) de Circumvallatielinie Groenlo en een aantal grafheuvels in de omgeving van Eibergen. Voor deze archeologische rijksmonumenten wordt een aparte dubbelbestemming opgenomen in het bestemmingsplan “Buitengebied Berkelland 2020”.

Cultuurhistorie
De Cultuurhistorische waardenkaart Berkelland (2017)' en de bijbehorende beleidsregel 'Cultuurhistorie in het ruimtelijk beleid' geven aan op welke manier cultuurhistorische waarden kunnen worden verwerkt in het toekomstige beleid. De waarderingskaart geeft een waardering van de cultuurhistorische landschappen aan van zeer hoog tot laag.

In de cultuurhistorische waardenkaart is nog geen beschrijving en waardering van het bebouwde gebied (kernen) opgenomen. Het bepalen en borgen van de cultuurhistorische waarden van de (historische) kernen is een actiepunt in het uitvoeringsprogramma van de nieuwe Cultuur- en Erfgoedvisie (2021).
Ook zou de cultuurhistorie – met name in gebieden met een zeer hoge tot hoge cultuurhistorische waarde – meer als inspirerende kracht kunnen worden ingezet in de plan- en visievorming.

Afbeelding: cultuurhistorische waarderingskaart

Afbeelding: legenda bij cultuurhistorische waarderingskaart

De gemeente Berkelland kent 121 rijksmonumenten en 207 gemeentelijke monumenten. Deze worden beschermd via de Erfgoedwet en de Erfgoedverordening van de gemeente Berkelland (2010). Daarnaast zijn de omgeving van de Mallumsche Molen (Eibergen) en het dorp Gelselaar met omliggende essen aangewezen als Beschermd Dorpsgezicht. Kasteel Huize Ruurlo en omgeving is aangewezen als beschermde Historische Buitenplaats. Andere bijzondere, hierboven nog niet genoemde gebieden zijn Wederopbouwgebied Beltrum en Leo-Stichting (nabij Borculo).

In Berkelland bevinden zich vier beschermde historische windmolens. Dit zijn zones waar een maximale bebouwings- en beplantingshoogte geldt. De Omgevingsverordening Gelderland verlangt dat bestemmingsplannen/omgevingsplannen geen nieuwe bebouwing of beplanting toestaan die strijdig is met de bescherming van de molenbiotoop tenzij wordt aangetoond dat het functioneren van de betrokken molen (de windvang) daardoor niet wordt beperkt.

Groen in de bebouwde kom
Berkelland kent mooie kernen, waar groen een belangrijk onderdeel is van de ruimtelijke kwaliteit. Door het vaststellen van de hoofdgroenstructuur in de kernen, wil de gemeente Berkelland stevige groenstructuren behouden en verbeteren in de kernen. Er zijn diverse belangen die telkens afgewogen moeten worden. Het groenbeleidsplan en bomenbeleidsplan zijn daarbij een handvat. Ruimtelijke kwaliteit is belangrijk, maar ook leefbaarheid, klimaatadaptatie en de financiële afweging.

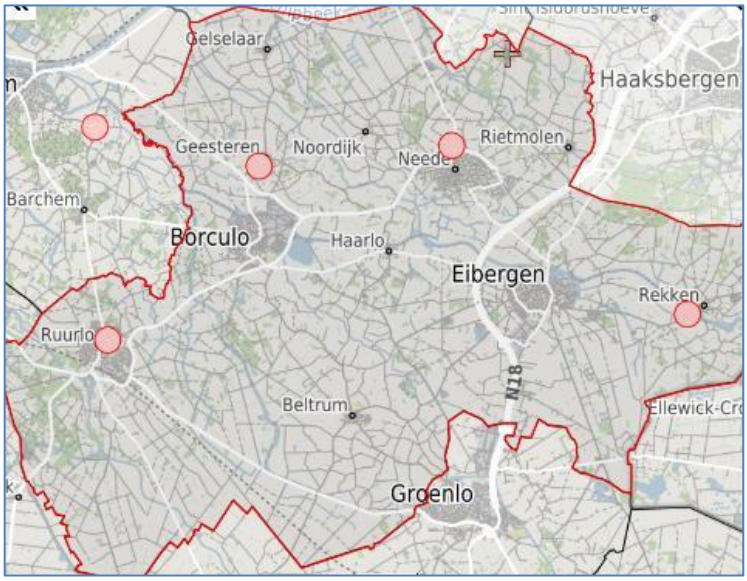
De hoofddoelstelling van het groenbeleidsplan is een samenhangend en consistent beleid en beheer van het openbaar groen in de kernen; naar tevredenheid van de bewoners en gebruikers.

Een goede groenstructuur bestaat uit een samenhangend geheel van verschillende groene elementen. Groen vormt een essentieel onderdeel van de ruimtelijke structuur van de kern. Het ondersteunt de samenhang tussen wegen, waterlopen, pleinen, parken en bebouwing. Groen versterkt de identiteit van een kern. Passend groen zorgt voor een juiste sfeer en een prettige beleving van de openbare ruimte. Een goede groenstructuur is ook functioneel, duurzaam en goed te onderhouden.

In Berkelland bevinden zich vier traditionele windmolens. Dit zijn de Piepermolen in Rekken, molen de Ster in Geesteren, de Hollandsche Molen in Neede en molen Agneta in Ruurlo.

Voor die molens gelden molenbiotopen. Dit zijn zones waar een maximale bebouwings- en beplantingshoogte geldt. Dit om de windvang van de molen te kunnen garanderen.

De Omgevingsverordening Gelderland verlangt dat bestemmingsplannen/omgevingsplannen geen nieuwe bebouwing of beplanting toestaat die strijdig is met de bescherming van de molenbiotoop tenzij wordt aangetoond dat het functioneren van de betrokken molen (de windvang) daardoor niet wordt beperkt.

Ruimtelijke kwaliteit
De Welstandsnota (2012) onderscheidt verschillende gebiedstypen: centrumgebieden, historisch gebied en linten, woongebieden, bedrijventerreinen, buitengebied.
Berkelland kent vier welstandcategorieën: welstandsvrij, soepel, regulier, bijzonder.

<u>Centrumgebieden</u>
De centrumgebieden van de vier grote kernen Borculo, Ruurlo, Eibergen en Neede bevatten voornamelijk de historische nederzettingen waaruit de kernen zijn ontstaan. De oorspronkelijke wegenstructuur is nog grotendeels herkenbaar.
De centrumgebieden worden gekenmerkt door een menging van wonen en andere functies, zoals winkels, dienstverlenende instellingen en horeca. Ze vormen het hart van de kernen. Het historische bebouwingspatroon en de vele ontwikkelingen hebben een divers en kleinschalig ruimtelijk beeld opgeleverd. In de centrumgebieden streven we naar het verbeteren van de ruimtelijke kwaliteit en geldt het welstandniveau. Het ontbreekt op dit moment aan een bescherming van de historische bouwmassa via het bestemmingsplan.

<u>Historisch gebied en linten</u>
Deze gebieden en linten zijn waardevol gezien de historische oorsprong en de kwaliteit van de bebouwing. Deze gebieden willen we beschermen. Een deel van deze gebieden en linten ligt binnen de centrumgebieden of het buitengebied. Voor die gebieden is het hoogste of een na hoogste welstandsniveau van toepassing. In de historische gebieden en linten verwachten we weinig dynamiek. In deze gebieden streven we naar het handhaven van de ruimtelijke kwaliteit en geldt een regulier welstandsniveau.

<u>Woongebieden</u>
Hier zijn voornamelijk woningen aanwezig, eventueel aangevuld met aan huis gebonden beroep. De kleine kernen vallen ook onder de woongebieden. In de kleine kernen is meer variatie aanwezig en treffen we onder andere kleinschalige winkels, bedrijvigheid, en horeca aan. In deze gebieden verwachten we weinig dynamiek. De bestaande ruimtelijke structuur kan relatief veel hebben. In deze gebieden streven we naar het handhaven van de bestaande ruimtelijke kwaliteit en geldt een soepel niveau van welstand.

Bedrijventerreinen
De bedrijventerreinen zijn in verschillende perioden ontstaan. Dit is terug te zien in de stedenbouwkundige opzet. De vorm en de schaal van de bedrijventerreinen verschilt onderling sterk. De activiteiten op de bedrijventerreinen variëren van opslag en overslag, productie en kantoren. Op enkele bedrijventerreinen zijn bedrijfswoningen aanwezig. Er is meestal weinig samenhang tussen de bedrijfsbebouwing op een bedrijventerrein. We streven naar het handhaven van de ruimtelijke kwaliteit en er geldt een soepel welstandsniveau.

Buitengebied
Het beeld van het buitengebied wordt gevormd door vier landschapstypen: oude cultuurlanden, beekdalen, broeklanden en velden. Zie hoofdstuk cultuurhistorie.
Als plattelandsgemeente is het buitengebied het visitekaartje van gemeente Berkelland. We streven hier naar het handhaven en verbeteren van de bestaande ruimtelijke kwaliteit. In het buitengebied geldt een bijzonder welstandsniveau.

Welstandsvrije gebieden
De welstandsvrije gebieden zijn bepaald na afweging van de cultuurhistorische waarden, de bestaande ruimtelijke kwaliteit en de verwachte dynamiek in de gebieden. Ook is gekeken naar de spreiding van de gebieden over de vier voormalige gemeenten.

Bij wijze van proef zijn in 2012 de volgende welstandsvrije gebieden aangewezen:
- de woongebieden van de kern Neede (met uitzondering van de gebieden binnen de beeldkwaliteitsplannen De Berg en Hondelink 2009);
- de kern Beltrum;
- het bedrijventerrein in Borculo.

Toelichting op de welstandsniveaus	
welstandsvrij	• geen welstandstoets voor bouwwerken • wel gelden er criteria voor excessen (zie hoofdstuk 6)
soepel	• handhaven bestaande karakteristieken en kwaliteiten • gebied waar bestaande ruimtelijke structuur relatief veel kan verdragen • afwijkingen en ingrepen hebben minder grote gevolgen voor ruimtelijke kwaliteit
regulier	• handhaven bestaande karakteristieken en kwaliteiten • gebied waar bestaande ruimtelijke structuur gevoelig is voor veranderingen • afwijkingen en ingrepen hebben grotere gevolgen voor ruimtelijke kwaliteit
bijzonder	• handhaven en verbeteren bestaande karakteristieken en kwaliteiten • dynamisch gebied • ruimtelijke structuur verbeteren • nieuwe ontwikkelingen zorgvuldig afstemmen

A4.2 Ontwikkeling bij voortzetting van het huidige beleid

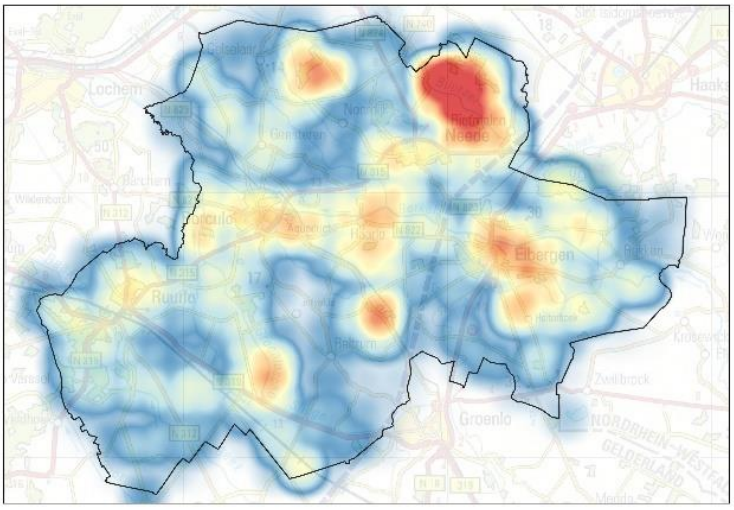
Natuur en landschap
Ondanks het aanwezige vergunningstelsel, planregels in bestemmingsplan, bomenverordening, provinciale verordening, GNN en GO gaan de natuur- en landschapswaarden en (cultuurhistorische) identiteit de afgelopen twintig jaar steeds verder achteruit.
De inschatting is dat er in de afgelopen 20 jaar in ieder geval 100 tot 150 km aan landschapselementen is aangetast en/of verwijderd in Berkelland. Hier staat tegenover dat elke vier jaar met behulp van de landschapsregeling slechts 5 tot 8 km landschapselement wordt aangelegd met behulp van gemeentelijk en provinciale gelden.

De gemeente Berkelland heeft afgelopen vier jaar 181 afzonderlijke handhaafzaken gehad ten aanzien van opgaande landschapselementen, zoals houtwallen, houtsingels en steilranden. Ten aanzien van de gemeentelijke bermen (met of zonder opgaande landschapselementen) heeft de gemeente Berkelland de afgelopen twee jaar al bijna 30 km hersteld. Ook hier is nog veel werk te verrichten om dit af te ronden.

Ten aanzien van erfgoedzorg (monumenten en archeologie) probeert de gemeente samen met de eigenaren het arsenaal aan beschermde terreinen en objecten zo goed mogelijk in stand te houden, al dan niet door een (her)ontwikkeling mogelijk te maken. Over het algemeen bevindt dit zich in een redelijke tot goede staat van onderhoud. Er zijn meer zorgen voor wat betreft het niet-beschermde cultuurhistorische kwaliteiten zoals historische stedenbouw of landschapswaarden. Bij gebrek aan toegepast beleid en het daardoor ontbreken van instrumenten, verdwijnen nog dagelijks onomkeerbare cultuurhistorische waarden. Onbekendheid van de waarde speelt daarbij een rol.

Bij voorzetting van het huidige beleid is het reëel om te veronderstellen dat natuur en landschap in Berkelland steeds verder achteruit gaan. Die trend is op basis van de huidige situatie en het verleden niet zonder verdere inspanning om te buigen.

Biodiversiteit
De biodiversiteit staat net als in andere delen van Nederland onder druk. Er is een nulmeting naar de biodiversiteit in Berkelland uitgevoerd.
Met behulp van de Natuurdatabank Flora en Fauna (NDFF) is een beeld verkregen van de aanwezige plant- en diersoorten binnen de gemeente Berkelland. Er zijn waarnemingen van de afgelopen 10 jaar verzameld. De NDFF is geraadpleegd op het voorkomen van alle broedvogels, zoogdieren, amfibieën, reptielen, vissen, dagvlinders, libellen en beschermde en Rode Lijst genoteerde plantensoorten, inclusief de ambassadeursoort grasklokje. Op basis van deze verspreidingsgegevens is voor de gemeente een natuurwaardenkaart gemaakt. Met ruim 95.000 (gevalideerde) waarnemingen van bovenstaande soortgroepen is een gedetailleerd beeld ontstaan over de biodiversiteit in de gemeente Berkelland. Omdat niet de gehele gemeente vlakdekkend geïnventariseerd is op planten en dieren zullen er vele vindplaatsen ontbreken. Met name in het agrarisch cultuurlandschap en het bebouwd gebied zijn aanvullende waarnemingen wenselijk. Maar door de hoeveelheid waarnemingen, door de jaren heen verzameld door professionals en vrijwilligers, hebben we een goed beeld over de biodiversiteit in de gemeente kunnen vormen.
Er zijn in de afgelopen 10 jaar 403 plant- en diersoorten van de hiervoor genoemde groepen aangetroffen in de gemeente Berkelland, waarbij algemeen voorkomende plantensoorten niet meegenomen zijn. Van deze 403 soorten zijn er 207 wettelijk beschermd en staan er 163 op de Rode Lijsten van kwetsbare en bedreigde soorten. In het biodiversiteitsplan worden per soortgroep de bijzonderheden verder beschreven (zie bijlage).

Biodiversiteitskaart: rood geeft een hoge, geel een middelhoge en blauw een lage biodiversiteit aan.

Doelen van het biodiversiteitsplan zijn:
- inzicht in huidige natuurwaarden en vergroten van biodiversiteit in de gemeente Berkelland;
- handvaten voor het vergroten van de mogelijkheden voor natuurinclusieve landbouw;
- natuurwaarden zowel op kaart als op schrift zetten;
- onderlegger voor omgevingsvisie en omgevingsplan;
- inwoners gaan aan de slag met biodiversiteit;
- aanwijzen van kansrijke doelgebieden;
- groenbeheer gericht op versterken van biodiversiteit.

Met het biodiversiteitsplan als inspiratiebron wil de gemeente samen met inwoners, agrariërs en belangengroeperingen projecten opzetten om de biodiversiteit in de directe leefomgeving te vergroten. De projecten die wij al in gang hebben gezet ter bevordering van de biodiversiteit en de projecten die opgestart gaan worden uit het biodiversiteitsplan gaan leiden tot een toename van de biodiversiteit in Berkelland.

Gemeente Berkelland steekt zelf ook in op het bevorderen van de biodiversiteit, zowel in als buiten de bebouwde kom.
Bestrijdingsmiddelen gebruiken we al jaren niet of nauwelijks meer. In het Bomenbeleidsplan (2021) is opgenomen dat we streven naar een divers bomenbestand. Bij aanplant van nieuwe bomen zorgen we voor meer variatie in soorten. Doel is bijdrage aan de leefbaarheid, klimaatadaptatie, natuurwaarde en biodiversiteit. Aandachtspunt is daarbij het grote aandeel eiken geleidelijk te verminderen.
We gaan binnen de financiële mogelijkheden zo veel mogelijk bermen buiten de bebouwde kom ecologisch beheren. Dit zorgt voor een netwerk van bermen wat een zeer positieve bijdrage kan leveren voor de biodiversiteit.
Binnen de bebouwde kom wordt zowel bij nieuwe aanleg als bij het beheer rekening gehouden met het stimuleren van biodiversiteit. Uiteraard spelen leefbaarheid en beeldkwaliteit ook een belangrijke rol. Voorbeelden van het stimuleren van biodiversiteit binnen de bebouwde kom zijn het omvormen van diverse gazons naar bloemrijk gras, en het inplanten van heesters die aantrekkelijk zijn voor vogels, insecten en andere dieren. Verder het aanleggen van natuurvriendelijke flauwe oevers, gefaseerd snoeien en rekening houden met de aangetroffen planten- en diersoorten bij het maaibeheer.

GNN
De gemeente Berkelland kent weinig natuurtypen van schrale tot matig voedselrijke milieuomstandigheden, zoals schrale heide met vennen en schraalland. Het is echter wel belangrijk dat deze natuurtypen met elkaar worden verbonden. Hierdoor kunnen soorten en levensgemeenschappen die gebonden zijn aan schrale tot matig voedselrijke milieuomstandigheden, levensvatbare populaties houden. Dit kan worden bereikt door de aanleg van kleine en grote stapstenen en verbindingszones, zodat het heideschraalland aan de Konijnendijk, de Nijkampseheide aan de Nijkampsweg, het Haaksbergerveen met Lankheet, het Needse Achterveld, de 'Parel de Breken', het Roeterinksbroek, 't Veller, het Wanninkhof, het Stelkampsveld (Lochem), Zwillbrock (Duitsland), Grote Veld (Lochem) en delen van Noordijkerveld met elkaar worden verbonden. Stapstenen en verbindingszones zijn overigens niet alleen van belang voor natte heide en schrale graslanden, maar ook voor de natuurwaarden in het Teeselinkven. Omdat de natuur in Berkelland vooral is gerelateerd aan natte situaties, zijn de beken goede dragers van de verbindingszones. Deze verbinden de natuur van het Nederlands Plateau met die van de IJssel en daarmee het hele rivierengebied. Ze vormen verder aantrekkelijke leefgebieden voor amfibieën, zoals de boomkikker, heikikker en kamsalamander, vlinders en libellen, maar ook voor vleermuizen en karakteristieke beekvissen zoals de winde. Ook zijn er belangrijke droge verbindingszones die plaatselijk ruimte bieden aan populaties zandhagedissen (de spoorlijn Zutphen-Winterswijk en de verbinding vanaf de Groenlose Slinge via Eibergen naar Duitsland).
Het is belangrijk om het kleinschalige blauwgroene raamwerk te herstellen van landschapselementen, als bermen, houtsingels, houtwallen, bomenrijen, schouwpaden, zandwegen etc. Dit om de dispersie, foerageren, voedselweb, schuil- en nestplaatsen te verbeteren voor alle dier- en plantsoorten. Dit is een voorwaarde om de basiskwaliteit van natuur en landschap te behouden en te verbeteren in het gehele agrarisch cultuurlandschap.

Natura 2000
Stikstof blijft vooralsnog een knelpunt voor bepaalde ontwikkelingen. Tegelijkertijd lopen de instandhoudingsdoelstellingen voor de Natura 2000-gebieden gevaar vanwege te hoge achtergrondwaarden. Er is geen gemeentelijk beleid op dit vlak. Wel wordt bij het opstellen en wijzigen van bestemmingsplannen/het omgevingsplan rekening gehouden een verbodsbepaling opgenomen voor wat betreft de toename aan stikstofdepositie. Alleen met buitenplanse afwijkingen en partiële herzieningen ('postzegelplannen') kan een toename van stikstofdepositie in bepaalde gevallen toch acceptabel zijn. Te denken valt aan externe saldering (waarbij op een andere locatie stikstof verdwijnt) of een ecologische onderbouwing (voor kleine toenames zonder nadelige gevolgen), Per saldo treden geen negatieve gevolgen op, maar ook geen verbetering ten opzichte van de huidige situatie, waarbij sprake is van overschrijding van kritische depositiewaarden.

Wav-gebieden
De gemeente heeft geen eigen beleid op het gebied van zeer kwetsbare gebieden (= Wav-gebieden), maar moet bij verlening van omgevingsvergunningen toetsen aan de regels van de Wet ammoniak veehouderij. Uitgaande van de gebiedsbegrenzing van de al jaren geleden door de provincie aangewezen Wav-gebieden blijft het beschermingsniveau van deze gebieden onveranderd en gelden er voor binnen deze gebieden en 250 meter daaromheen gelegen veehouderijen beperkingen voor wat betreft hun ammoniakemissie.

Cultuurhistorie
De identiteit van dorpen en steden in Berkelland is cultureel bepaald en gaat eeuwen terug. Er is dan ook geen sprake van het 'Verhaal van Berkelland', maar meer van 'Berkellandse Verhalen'. De gemeente heeft voldoende instrumenten ter beschikking om deze kwaliteit te bewaken en te vergroten. Maar in de huidige uitvoeringspraktijk lijkt de ruimtelijke kwaliteitstoets soms op een laat moment in de planvorming nog te moeten plaatsvinden, waardoor soms cultuurhistorische waarden in het geding komen.

De gemeente heeft geen eigen beleid op het gebied van molenbiotopen, maar volgt het daaromtrent gestelde in de Omgevingsverordening Gelderland en vertaalt dit in haar eigen plannen. Op die manier blijven de molenbiotopen beschermd.

Archeologie
Bij voorzetting van het huidige archeologische beleid worden archeologische waarden voldoende beschermd. De archeologische beleidskaart dient daarbij als onderlegger voor bestemmingsplannen/het omgevingsplan. In de planregels wordt aangesloten bij de archeologische verwachtingswaarden.

Groen in de bebouwde kom
Door uitvoering te geven aan het groenbeleidsplan en bomenbeleidsplan moeten aanleg en beheer van openbaar groen bijdragen aan de ruimtelijke kwaliteit en een positieve beleving van de leefomgeving.

Ruimtelijke kwaliteit
Het Welstandbeleid uit 2012 is nog niet uitgebreid geëvalueerd.

A4.3 Toekomstige ontwikkelingen buiten de invloed van de gemeente

Natuur en landschap
Natuur en landschap kunnen verder onder druk komen te staan door maatschappelijke opgaven als energietransitie, mobiliteit en woningbouw. Ook verdergaande schaalvergroting in de landbouw en vergroting van bedrijventerreinen zijn een bedreiging voor natuur en landschap.

Biodiversiteit
De biodiversiteit kan verder onder druk komen te staan door maatschappelijke opgaven als energietransitie, mobiliteit en woningbouw. Die opgaven bieden echter ook kansen als biodiversiteit daarin vanuit de plan- en ontwerpfase als uitgangspunt wordt meegenomen. De

omschakeling naar een meer circulaire landbouw biedt volop kansen voor vergroting van de diversiteit. De huidige, gangbare landbouwpraktijk maakt dat de biodiversiteit op en rondom agrarische percelen minimaal is. Een meer natuurinclusieve landbouw biedt daarentegen juist veel perspectief voor de biodiversiteit.

Natura 2000
In de landelijke aanpak stikstof worden maatregelen voor de korte en lange termijn genoemd om de hoeveelheid stikstof in de natuur te verminderen. Daarbij moet in 2030 minimaal de helft van het aantal hectares met stikstofgevoelige habitattypen onder de kritische depositiewaarde zijn gebracht (Wet stikstofreductie en natuurverbetering). In 2025 moet dat 40% zijn. Maatregelen zijn vooral gericht op stikstofreductie in de landbouw, bouw, industrie, luchtvaart en binnenvaart. In de wet zit een systeem van monitoring en bijsturing. Dat zou tot verbeterde natuurwaarden en vergroting van de biodiversiteit moeten gaan leiden.

Wav-gebieden
Na inwerkingtreding van de Omgevingswet komen de rijksregels over bescherming van zeer kwetsbare gebieden tegen ammoniak te vervallen. De provincie is vanaf dat moment verantwoordelijk voor de bescherming van die natuurgebieden. Provincies bepalen zelf of ze de regels uit de Wav willen overnemen of aanpassen. Ze nemen die regels dan op in de omgevingsverordening als instructieregels of direct werkende regels.

Het is de vraag of en in hoeverre de provincie regels gaat opnemen in de omgevingsverordening voor de op grond van de Wet ammoniak en veehouderij nu nog als zeer kwetsbare gebieden aangemerkte natuurgebieden. Het beschermingsregime voor deze gebieden kan dus gaan veranderen. Als gevolg daarvan zouden veehouderijen binnen en in een zone van 250 meter rondom deze gebieden minder beperkingen krijgen voor wat betreft hun ammoniakemissie. De natuurgebieden kunnen dan zwaarder worden belast door verzuring.

Cultuurhistorie
Nieuwe invloeden van buitenaf zoals klimaatverandering en het verduurzamen van panden vragen om blijvende aandacht voor het borgen van cultuurhistorische waarden. Denk bijvoorbeeld aan problemen met funderingen en historische beplanting door verdroging.

Ook onder Omgevingswet blijven molenbiotopen beschermd op grond van de Omgevingsverordening Gelderland. Door bij woningbouwplannen of andere ontwikkelingen in de directe omgeving van de aanwezige historische windmolens rekening te houden met de molenbiotopen wordt de windvang van die molens voldoende beschermd.

Archeologie
Wanneer het huidige beleid voor archeologie wordt voortgezet en daaraan op adequate wijze uitvoering wordt gegeven, zullen toekomstige ontwikkelingen geen directe invloed hebben op het behoud van de archeologische waarden.

Groen in de bebouwde kom
Onder invloed van vergrijzing en klimaatadaptatie zal de groene uitstraling binnen de kernen langzaamaan veranderen. Klimaatadaptatie vraagt bijvoorbeeld om een andere inrichting, met bijvoorbeeld meer wadi’s en groen. Het groenbeleidsplan en het groenstructuurplan zetten hier op in. Ook wordt gebiedsgewijs – bijvoorbeeld bij de herinrichting van woongebieden – het groen meer toekomstbestendig ingericht.

Ruimtelijke kwaliteit
Bij de inwerkingtreding van de Omgevingswet is een nieuwe commissie Ruimtelijke Kwaliteit aangesteld.

A4.4 Conclusie aandachtspunten voor ruimtelijke kwaliteit en identiteit

Natuur en landschap
Berkelland kent bijzondere natuur- en landschapswaarden. Het is van belang om die waarden te behouden en waar mogelijk te versterken. De natuur- en landschapswaarden staan echter flink onder druk en de huidige trend is dat Berkelland wat dit betreft achteruit gaat, ondanks het feit dat er ook nieuwe landschapselementen worden aangelegd of oude situaties in ere worden hersteld. Dit hangt in belangrijke mate samen met illegale activiteiten in het buitengebied. Denk hierbij bijvoorbeeld aan het rooien van singels en het afgraven van steilranden. In feite betekent deze aantasting ook een indirecte aantasting van recreatieve waarden, gezondheidswaarden en rust. Het is zaak om de illegaliteit en economische delicten zodanig aan te pakken dat landschapselementen versneld worden hersteld.

Biodiversiteit
De biodiversiteit staat sterk onder druk en toekomstige opgaven kunnen die druk nog verder vergroten. Toch zijn er ook kansen, bijvoorbeeld in de vorm van omschakeling naar circulaire en natuurinclusieve landbouw. Er moet daarnaast een algemene bewustwording in gang gezet worden om in ieder geval een basiskwaliteit te garanderen.
Naast het biodiversiteitsplan is een basiskwaliteitsplan voor natuur en landschap, waarin is opgenomen in welke gevallen een extra investering nodig is voor natuur en landschap, aan te bevelen. In Gelderland zijn al meerdere basiskwaliteitsplannen voor gemeenten in ontwikkeling.

Een kans is de klimaatopgave en de aanpak van droogte koppelen aan het versterken van de biodiversiteit door aanleggen van overstromingsvlakten, moerassen, het vernatten van bossen en het robuuster inrichten van beken. Het herstellen van het kleinschalige blauwgroene raamwerk van landschapselementen, als bermen, houtsingels, houtwallen, bomenrijen, schouwpaden, zandwegen etc. is een voorwaarde om de basiskwaliteit van natuur en landschap te behouden en te verbeteren in het gehele agrarisch cultuurlandschap. Concreet voorbeeld van een positieve bijdragen aan de biodiversiteit in het buitengebied is het inrichten van bloem- en kruidenrijke akkerranden, zodat landbouwpercelen meer geschikt gemaakt worden voor insecten en vogels.

Natura 2000
De instandhouding van beschermde habitats in Natura 2000-gebieden is een belangrijke randvoorwaarde voor alle ontwikkelingen in de fysieke leefomgeving. De provincie is het bevoegd gezag voor vergunningverlening op grond van de Wet natuurbescherming, maar de gemeente moet zich bij planvorming rekenschap geven van de instandhoudingsdoelstellingen van Natura 2000-gebieden.
Bij planvorming is vooral het onderdeel stikstof een beperkende factor. Dit betekent dat in deze plannen waarborgen moeten worden ingebouwd die moeten voorkomen dat een hogere stikstofemissie leidt tot significant negatieve effecten op Natura 2000-gebieden vanwege een verhoging van de al bestaande stikstofdepositie. Maatregelen op landelijk en provinciaal niveau moeten hieraan een positieve impuls geven. De stikstofwet kan door versterking van de natuur, verlaging van de stikstofdepositie en toepassing van een stikstofregistratiesysteem leiden tot (beperkte) uitgifte van stikstofruimte voor economische ontwikkelingen.
Ontwikkelingen die leiden tot een toename van stikstofdepositie zullen echter moeizaam van de grond komen. Kleine toenames zijn soms mogelijk (met een ecologische onderbouwing). Door de inzet van externe saldering kan een ontwikkeling met een depositietoename onder bepaalde voorwaarden toch mogelijk worden gemaakt. Het gaat hierbij om overname van stikstofrechten van een ander bedrijf (eventueel via een stikstofbank/stikstofregistratiesysteem), waarbij de depositie op Natura 2000-gebieden per saldo in ieder geval niet mag toenemen (in het kader van vergunningverlening vindt daarbij een bepaalde afroming van verplaatsbare rechten plaats). Extern salderen met stikstofrechten van bedrijven die over dier- of fosfaatrechten beschikken is vooralsnog niet toegestaan in Gelderland (tijdelijk verleasen van die stikstofrechten mag wel).
Het bovenstaande betekent dat stikstof op Natura 2000-gebieden een belangrijk aandachtspunt is voor de omgevingsvisie. Dit aspect kan voor veel ontwikkelingen in de fysieke leefomgeving een beperkende factor zijn. Dat geldt bijvoorbeeld voor de uitbreiding van agrarische bedrijven, bedrijventerreinen en woonwijken en de aanleg van infrastructuur.

Voor kleinere woningbouwontwikkelingen is stikstof veelal geen beperkende factor. Uit de MER zal moeten blijken of en in hoeverre de voorgestelde alternatieven op hoofdlijnen haalbaar zijn (inclusief mitigerende maatregelen).

Daarnaast is het zo dat veel soorten die in Natura 2000 gebieden voorkomen juist van het omringende landschap afhankelijk zijn. Hiervoor is herstel van het blauwgroene raamwerk in Berkelland gewenst voor soorten om zich te verspreiden, foerageren etc.

Wav-gebieden
Als gevolg van de intrekking van de Wet ammoniak en veehouderijen en het veranderende provinciale beleid kunnen veehouderijen binnen en in een zone van 250 meter rondom Wav-gebieden onder de Omgevingswet minder beperkingen krijgen voor wat betreft hun ammoniakemissie. De natuurgebieden kunnen dan zwaarder worden belast. Uiteraard gelden voor de betreffende veehouderijen wel beperkingen op grond van de voormalige Wet natuurbescherming voor wat betreft de stikstofdepositie op Natura 2000-gebieden. Voor de omgevingsvisie is het een aandachtspunt hoe moet worden omgegaan met de natuurgebieden in Berkelland. Het lastige daarbij is wel dat het voor wat betreft de omzetting van de Wav onder de Omgevingswet gaat om een provinciale bevoegdheid.

Ruimtelijke kwaliteit, cultuurhistorie en archeologie
Het is van belang om de bestaande waarden te behouden en waar mogelijk te versterken. De ruimtelijke kwaliteit van de omgeving is een belangrijke factor voor de leefbaarheid en voor de waardering die onze inwoners hebben voor hun leefomgeving. Op beleidsmatig niveau is een goede afstemming tussen stedenbouw, landschap, ruimtelijke kwaliteit en erfgoed gewenst. Ook ruimtelijke kwaliteit, cultuurhistorie en archeologie staan onder invloed van nieuwe ontwikkelingen van buitenaf zoals klimaatverandering en het verduurzamen van panden en zullen hierop moeten voorsorteren.

Erfgoed kan één van de pijlers zijn voor recreatieve ontwikkeling binnen de gemeente. De laatste jaren komt er steeds meer interesse in erfgoed. In de cultuurhistorische waardenkaart is nog geen beschrijving en waardering van het bebouwde gebied (kernen) opgenomen. Het bepalen en borgen van de cultuurhistorische waarden van de (historische) kernen is een actiepunt

Voortzetting van het huidige beleid voor archeologie is gewenst, zodat archeologische waarden blijvend worden beschermd. Het archeologisch beleid en de archeologische beleidskaart zijn voldoende actueel en kunnen als basis gebruikt worden voor het opnemen van beschermingsregimes in het omgevingsplan..

Groen in de bebouwde kom
Door bezuinigingen op het onderhoudsbudget, en het streven naar meer biodiversiteit, zal in Berkelland meer bloemrijk en extensief beheerd groen ontstaan in plaats van ‘strakke’ heestervakken en gemaaide gazons.
Er moet ruimte blijven voor bewegen en ontmoeten, met speel- en sportveldjes en wandelpaden. Groen is met vele aspecten verbonden, zoals verkeer, sociale veiligheid, gezondheid, wonen en afwatering. In de openbare ruimte moet de gemeente dan ook steeds meer integraal gaan werken en daarbij de afstemming met inwoners blijven zoeken.

A5 Klimaatadaptatie en energieopwekking

A5.1 Beschrijving huidige situatie t.a.v. klimaatadaptatie en energieopwekking

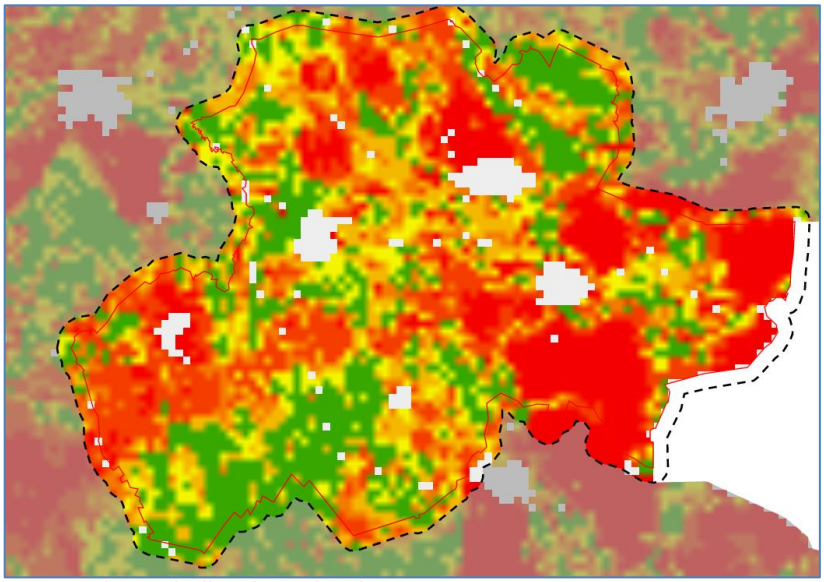
Klimaatadaptatie
Het veranderende klimaat leidt tot het vaker voorkomen van extreme buien. Dit kan leiden tot ernstige wateroverlast, zowel in het bebouwde gebied (woningen) van steden en dorpen als in het buitengebied.

De droogte werd in de jaren 2018, 2019 en 2020 flink gevoeld in gemeente Berkelland. Droogte leidt onder meer tot verdord gras, een droogvallend watersysteem (beken), vissterfte, lage grondwaterstanden, boomsterfte en verminderde opbrengsten in de landbouw.

Hitte is gevaarlijk voor kwetsbare mensen, zoals ouderen en zieken en eenzamen. Nu komen er in Berkelland nog plekken voor in de kernen waar wel aangename schaduw aanwezig is maar waar inwoners niet goed gebruik van kunnen maken.
Hitte geeft ook risico's voor de waterkwaliteit.

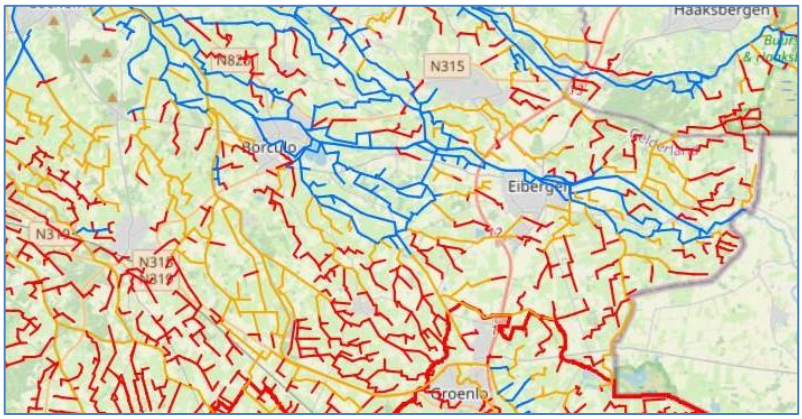
Berkelland heeft in 2020 zogenaamde stresstesten laten uitvoeren, die een beeld geven van de huidige knelpunten t.a.v. klimaatverandering in Berkelland.

<u>Droogte</u>
Het veranderende klimaat kan leiden tot langere droge perioden. De zomers van 2018, 2019 en 2020 illustreerden dit.
In sommige delen van Nederland is compensatie mogelijk door wateraanvoer maar in de Achterhoek is dit nauwelijks het geval. De droogte werd de afgelopen jaren flink gevoeld in gemeente Berkelland.

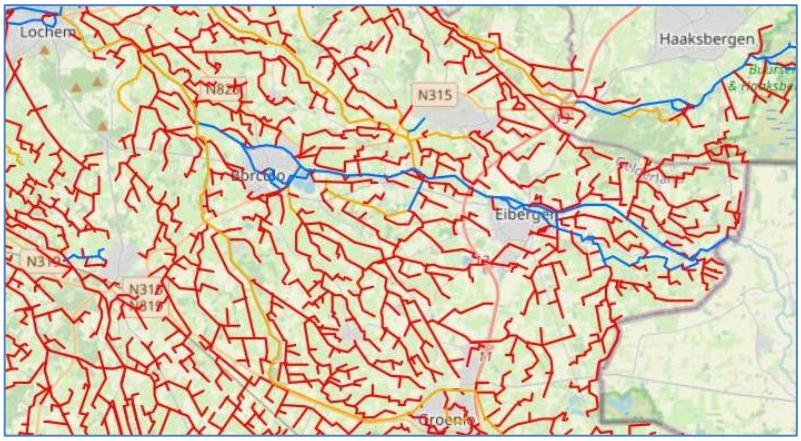

Droogte in Berkelland: vochttekort

Het effect van klimaatverandering op de droogval van watergangen en het wegvallen van de stroming is door waterschap Rijn en IJssel in beeld gebracht voor een normale zomer en de zomer van 2018 (bron: stresstesten WintLicht+). In een normale zomer (eerste kaartje) vallen kleine watergangen (haarvaten) op grote schaal droog. Een aantal beken en watergangen bevat nog water en heeft ook nog (enige) afvoer. De zomer van 2018 (tweede kaartje) was een erg droge zomer en geeft een beeld van een mogelijk toekomstig meer gangbare situatie na klimaatverandering. In deze situatie treedt er op zeer grote schaal droogval op. Er zijn nog enkele watergangen met stilstaand water.

Droogvallende beken: normale zomer

Droogvallende beken: 2018

<u>Overstromingsgevaar</u>
Er is geen overstromingsgevaar in de gemeente Berkelland.

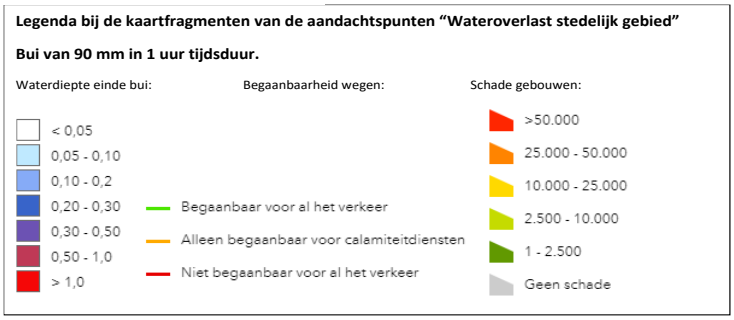
<u>Wateroverlast</u>
Het veranderende klimaat zorgt er voor dat er vaker extreme buien zijn. Dit kan leiden tot ernstige wateroverlast, zowel in het bebouwde gebied van steden en dorpen als in het buitengebied. In vrijwel de hele gemeente Berkelland leiden de extreme buien tot wateroverlast. Op sommige plekken treedt ook schade op, maar nergens leidt dit tot onveilige situaties. Op een aantal locaties in het stedelijk gebied in gemeente Berkelland treedt relatief meer wateroverlast op.

Kern	**Aandachtspunt**
Ruurlo	Barchemseweg, Borculoseweg
	Everwenninkhoek
	Dorpstraat
	Westzijde Leusinkbrink
Borculo	De Koppel
	Oostenrijkse Buurt

	Toegangsweg Hambroek
	Omgeving Stationsweg
	Gemeentehuis
Leo Stichting	
Neede	Vogelbuurt
	Ruwenhofstraat, Borculoseweg
	Wheemerhof
Eibergen	Grotestraat
	Bronbeekstraat, Hortensialaan
	Burg. V. Heeckerenstraat
	Tulpstraat e.o.
	Ketterinksteeg
	Warfslatweg, Vrijersmaat
	Omgeving Ramsbeek

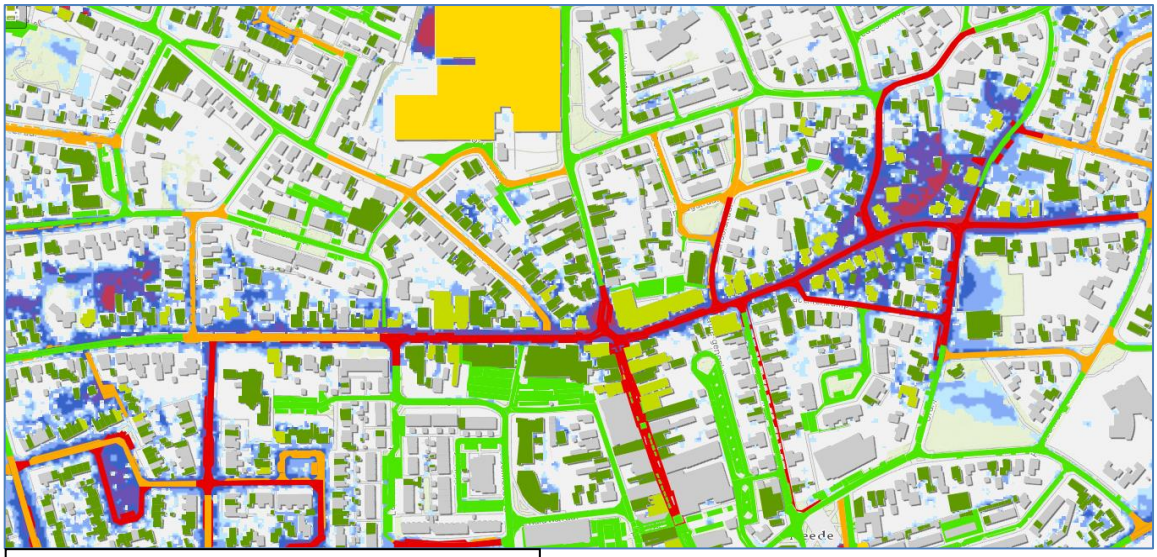
Enkele voorbeelden van gebieden met potentiele wateroverlast (uit de stresstest):

Legenda

Ruurlo – Barchemseweg.

Neede – Ruwenhofstraat, Borculoseweg

Eibergen – Bronbeekstraat, Hortensialaan

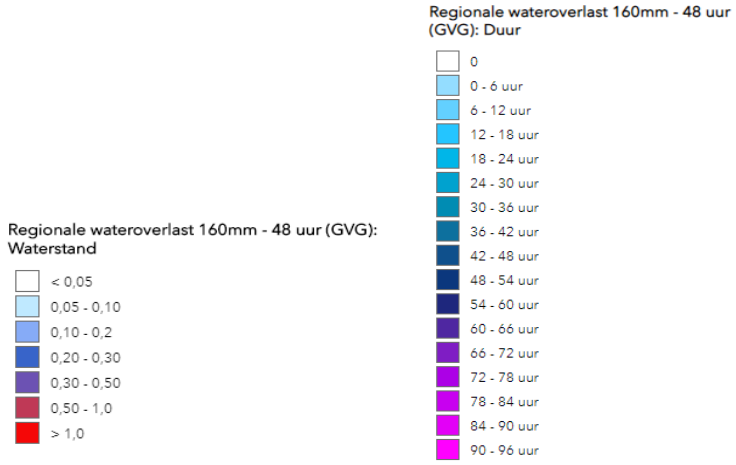
Ook in het landelijk gebied treedt op enkele plekken wateroverlast op:
Elsmansgoot, Elsbeek en omgeving, aan de zuidzijde van Neede/Hoonte, Lintveldsebroek + Noordelijke Broek ten westen van Beltrum, gebied langs de Ramsbeek in Eibergen.

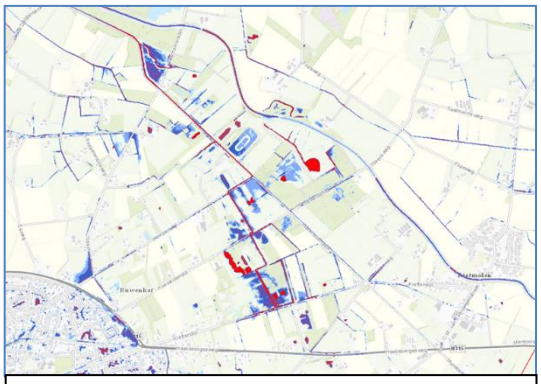
Enkele voorbeelden uit de stresstesten:

Legenda

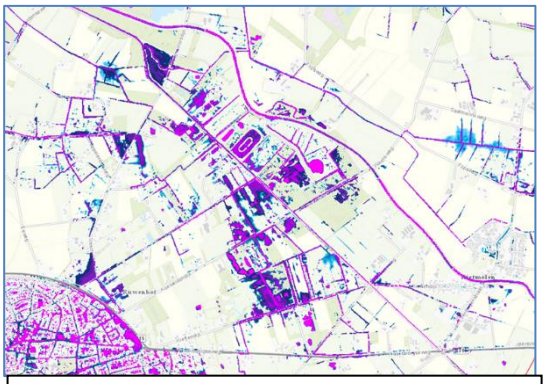
Legenda bij de kaartfragmenten van de aandachtspunten “Wateroverlast landelijk gebied”

Bui van 160 mm in 2 dagen tijdsduur, startend met voorjaarssituatie GVG.

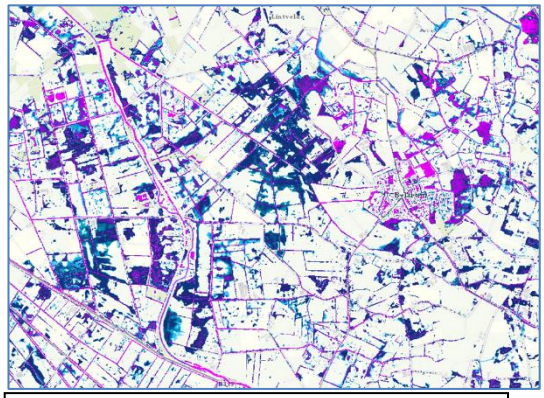

Dal van de Elsbeek en de Bornegoorsegoot – waterdiepte

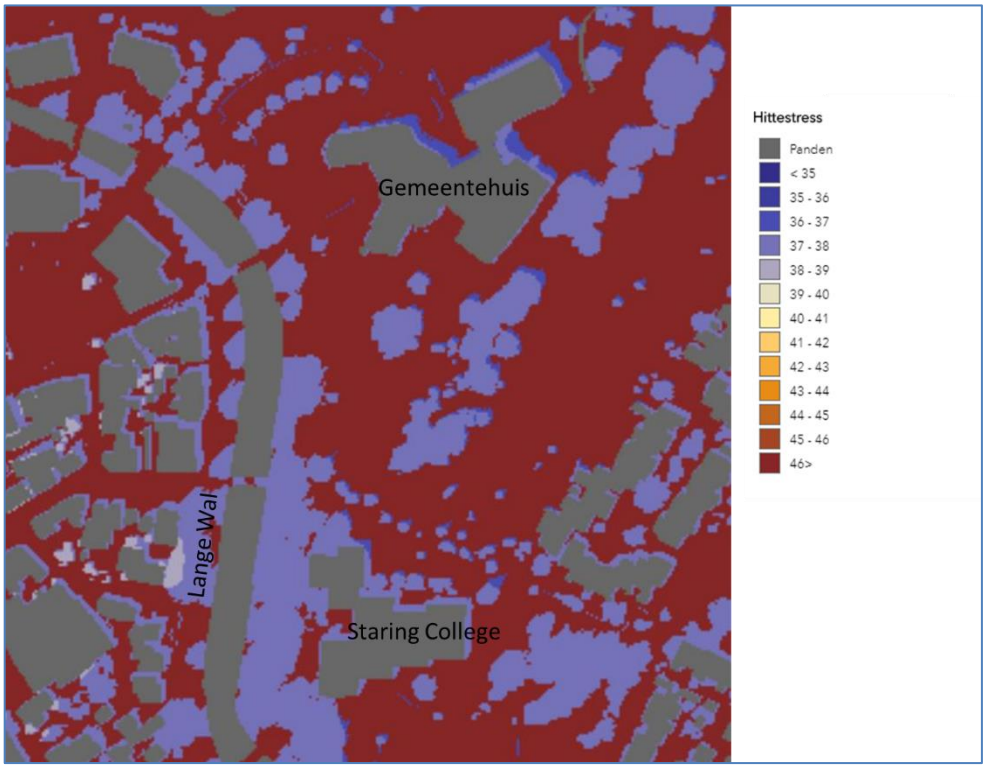
Dal van de Elsbeek en de Bornegoorsegoot - tijdsduur

Lintveldsebroek + Noordelijke Broek ten westen van Beltrum - tijdsduur

Hittestress

Het veranderende klimaat leidt tot vaker voorkomende hittegolven. De hittegolf van 2019 met het hitterecord van 25 juli en de langstdurende hittegolf van 2020 waren een illustratie hiervan. De hitte is gevaarlijk voor kwetsbare mensen, zoals ouderen en zieken. Onderstaand kaartje toont een fragment van de uitkomsten van de stresstest, bij het gemeentehuis en de Lange Wal in Borculo. Opvallend is de 5 à 10 graden lagere temperatuur onder de hoge bomen en in de schaduw naast hoge gebouwen.

In de stresstesten valt op dat de ene plek aangenamer is om te vertoeven dan de andere plek. Er ligt een opgave om structureel verkoeling te creëren.

Energiegebruik/Duurzame energieopwekking

Huidig beleid voor energietransitie

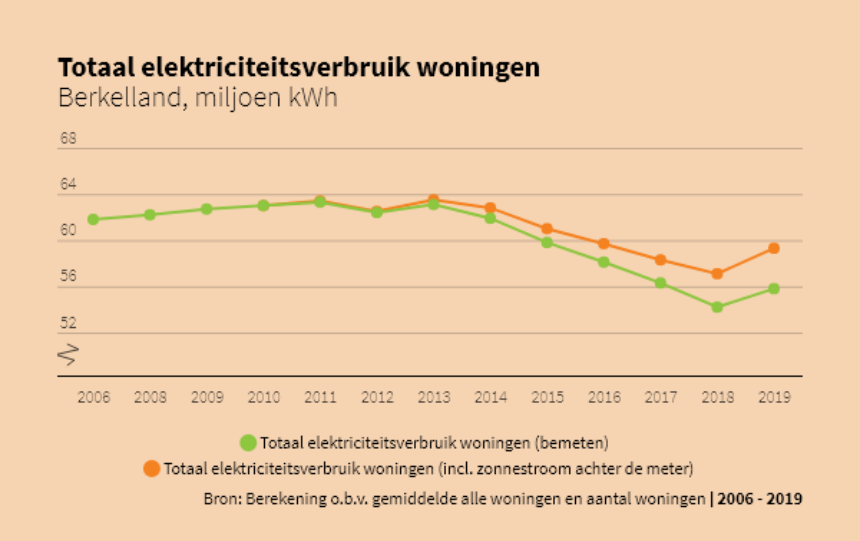
Berkelland heeft samen met de andere Achterhoekse gemeente ingestemd met het akkoord van Groenlo (2009, 2013 en 2023) en de Regionale uitvoeringsagenda Energie. In Berkelland zijn deze regionale afspraken doorvertaald naar een informatie- en stimuleringspakket voor inwoners en organisaties (het Energie-uitvoeringsprogramma 2015, 2019 en 2023) en een ruimtelijk kader voor duurzame opwekking (Ruimtelijke Ordening en Duurzame Energieopwekking RODE, 2016). RODE wordt in 2024 aangevuld om te komen tot aanvullende lokale kaders voor windenergie. In 2021 heeft ook besluitvorming plaatsgevonden over de Achterhoekse Regionale energiestrategie (RES). Dit bevat het Achterhoekse voorstel voor de bijdrage aan de nationale opgave van 35 TWh met zon en wind op land.

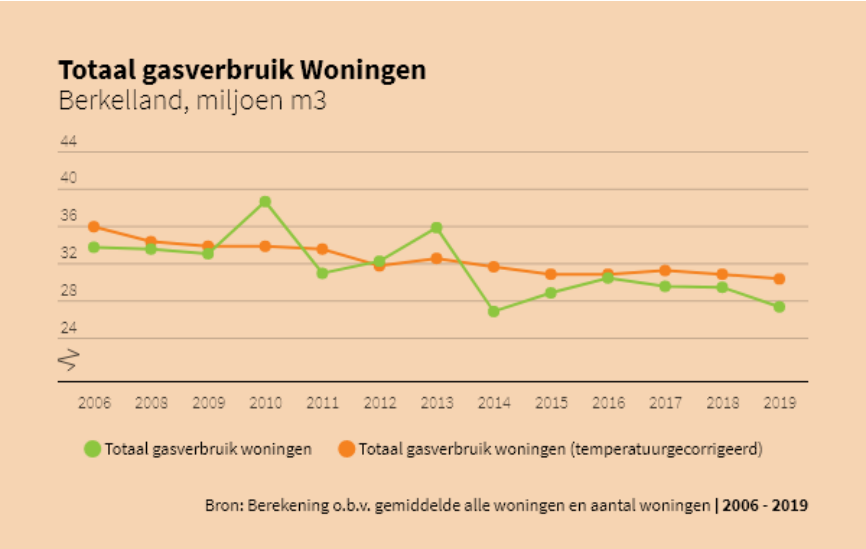
Huidige situatie energieverbruik

De landelijke database https://klimaatmonitor.databank.nl/ geeft de meest accurate weergave van de stand van zaken (inzage in de cijfers t/m 2019).

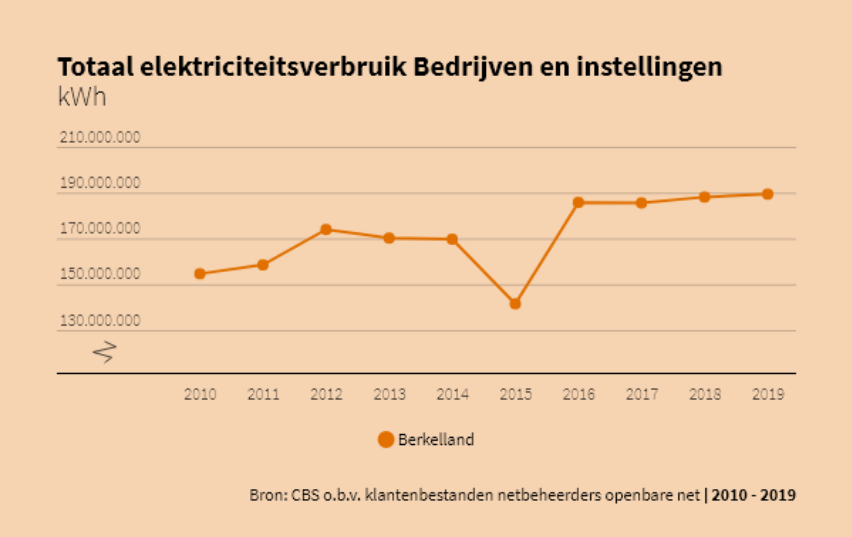
Energieverbruik woningen

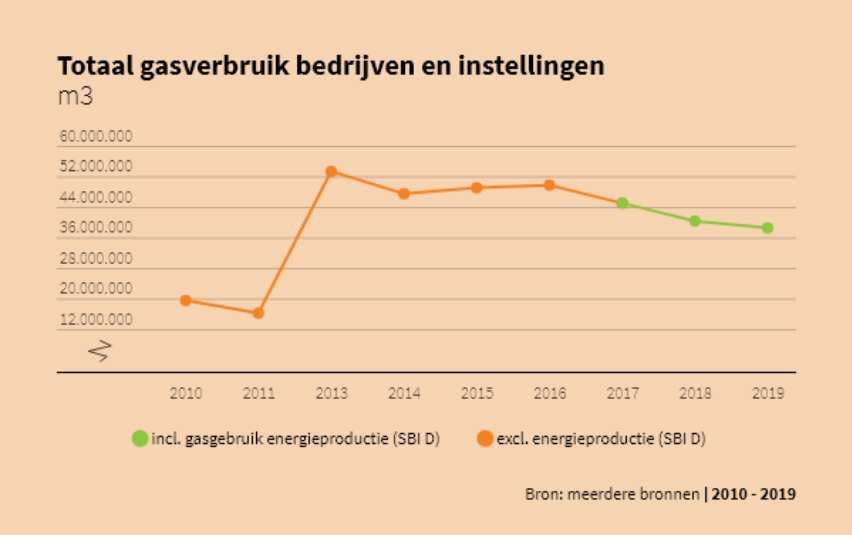
De algemene trend de afgelopen jaren is dat het energieverbruik van woningen in Berkelland geleidelijk daalt, zowel voor gas als voor elektriciteit. Dit ligt in lijn met de ervaringen van ons Energieloket en het gebruik van onze financiële stimuleringsmaatregelen. Inwoners doen stap voor stap verbeteringen aan hun woning.

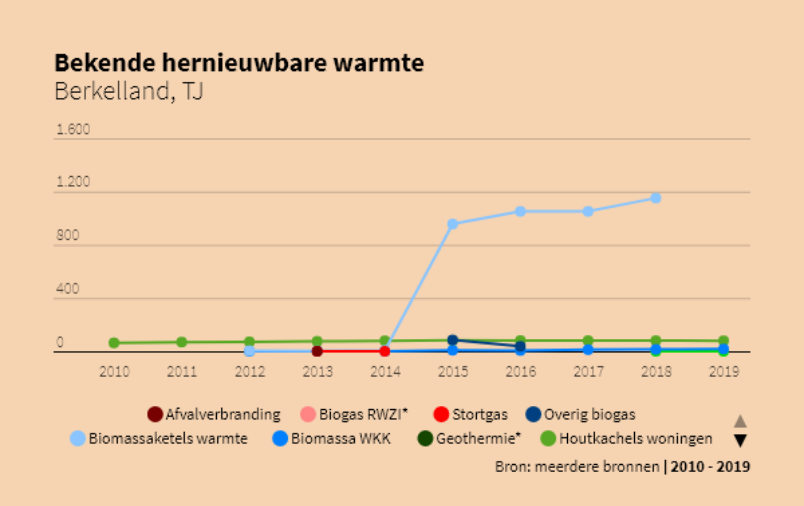

Energieverbruik bedrijfsleven
Het elektriciteitsverbruik bij het bedrijfsleven is toegenomen. Een reden hiervan is mogelijk de toegenomen economische bedrijvigheid in onze gemeente. Dit vermoeden kunnen wij niet staven, omdat gedetailleerde data niet openbaar beschikbaar is.
Het gasverbruik laat vanaf 2013 een dalende lijn zien. De sprong vanaf 2011 kunnen wij niet verklaren en is mogelijk het gevolg van een andere manier van meten of met data omgaan.

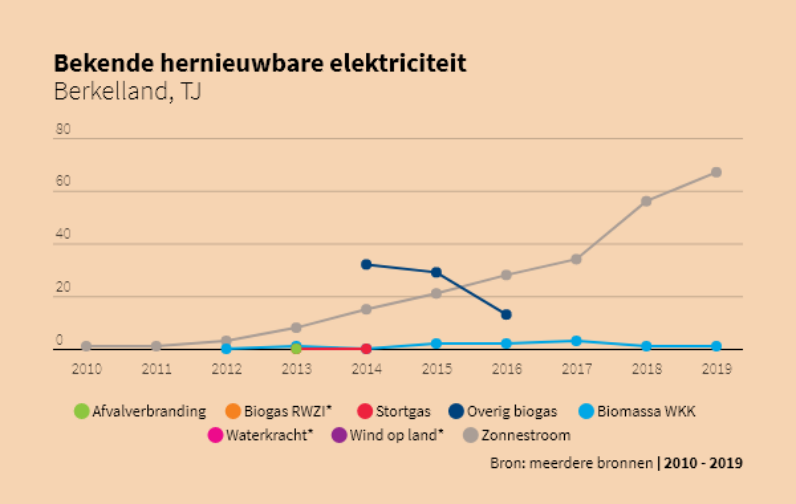

Huidige situatie duurzame energieopwekking
De productie van duurzame warmte heeft een grote stap gemaakt in 2014 - 2015. Waarschijnlijk is dit gebeurd met de ingebruikname van een biomassaketel voor industriële processen.

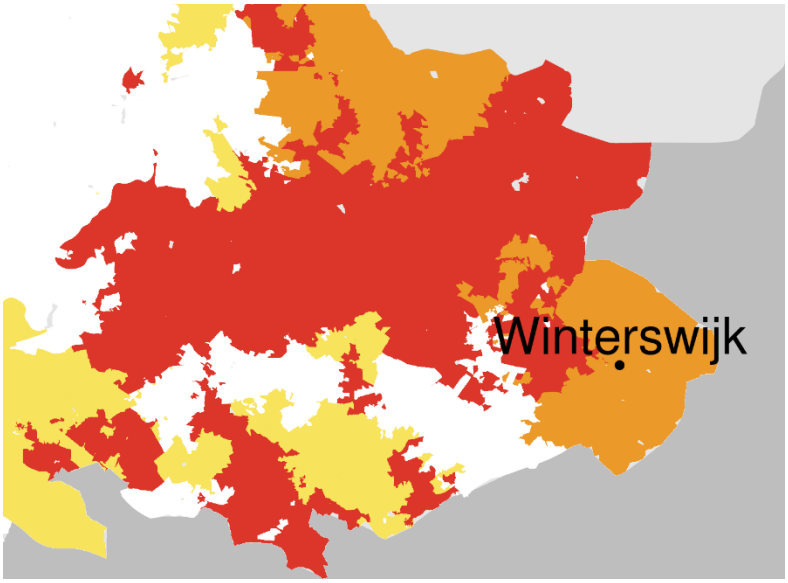

De productie van duurzame elektriciteit kent ook een grote toename. Dit is geheel toe te rekenen aan zon-op-dak-installaties en een enkele zon-op-erf-installatie.

Netcongestie
De stijging wordt inmiddels belemmerd door de overbelasting van het middenspanningsnetwerk van de netbeheerder. Dit is een probleem dat op meer plekken in Nederland speelt, maar Berkelland wordt hier wel vroeg mee geconfronteerd door de combinatie van een voortvarende aanpak en een van oudsher niet zwaar gedimensioneerd netwerk (dat was nooit nodig).

De Achterhoek is een landelijk gebied met veel potentie voor duurzame opwekking van energie. Er zijn dan ook veel plannen voor kleinschalige zonnevelden. Vooral in het buitengebied is er in het middenspanningsnet onvoldoende capaciteit beschikbaar om kleinschalige zon-opweklocaties aan te sluiten, maar in de afgelopen jaren heeft de netbeheerder hierop al wel maatregelen genomen. Er is nog wel capaciteit aanwezig op de onderstations voor het aansluiten van grotere zonneweides en windparken.

Duurzame energieopwekking - grootschalig zon en wind
Op dit moment zijn er nog windparken aangevraagd of gerealiseerd in Berkelland. Wel heeft de gemeente 12 zonneparken aangevraagd in de periode 2019 – 2023. Daarvan zijn er 11 vergund en inmiddels 7 in bedrijf (2 in de bouwfase). De verwachting is dat de laatst vergunde zonneparken pas in 2024/2025 gebouwd en aangesloten zullen worden. Bijna alle zonneparken, 2 stuks uitgezonderd, zijn gepland op landbouwgrond (cultuurgrond). Hiervoor geldt een maximum van 140 hectare in totaal.

De 12 zonneparken uit de besluitvorming			
Zonnepark	*Hectares (bruto plangebied)*	*Opbrengst (mln kWh/jr)*	*Stand van zaken*
Eimersweg (Eibergen)	13,3	12,8	in bedrijf
Dievelman-Braakmansdijk (Haarlo)	17	11	in bedrijf
Boksveenweg-Holterhoek (Eibergen)	9,4	10,2	in bedrijf
Ruilverkavelingsweg (Neede)	18	14	bouwfase
't Bellegoor-Deventer Kunstweg (Beltrum)	9,5 (vml. vuilstort)	8,9	vergunning onherroepelijk
Hoondermaatsweg (Eibergen)	11,4	11	bouwfase
Munsterjansdijk (Rietmolen)	12	11,4	in bedrijf
Brokersweg (Geesteren)	9	10	in bedrijf
Batendijk (Haarlo)	8,6	8	in bedrijf
Hekweg (Geesteren)	1,6 (bedr.terrein)	1,5	in bedrijf
Twijggraven-Needse Tolweg (Geesteren)	11,6	10	aanvraag ingediend
Hupsel (Eibergen)	18	11	vergunning niet onherroepelijk

In Berkelland zijn er een aantal locaties geïdentificeerd door mogelijk initiatiefnemers voor grootschalige windturbines. De voortgang van deze projectideeën is afhankelijk van de herijking van het raadsbeleid rond RODE dat zich richt op het opstellen van beleidskaders voor de opwek van windenergie in zoekgebied K.

A5.2 Ontwikkeling bij voortzetting van het huidige beleid

Klimaatadaptatie
De effecten van klimaatverandering zijn een factor om rekening mee te houden bij de toekomstige inrichting van Berkelland. Op basis van de stresstesten die in samenwerking met het Waterschap Rijn en IJssel zijn uitgevoerd, zijn de volgende aandachtspunten en (inrichtings-)principes geformuleerd:

- Voor overstromingsgevaar zijn er geen specifieke aandachtspunten;
- Bij elke ruimtelijke ingreep (of herinrichting) infiltratie van hemelwater nastreven, kijken naar kansen om water bergingsruimte te geven en openbaar toegankelijke aantrekkelijke schaduwrijke plekken (parken en straten bijvoorbeeld) creëren.
- Bewoners en bedrijven stimuleren tot infiltratie van hemelwater op het eigen perceel, en zonwering en isoleren van daken.
- Het droogteprobleem op regionale schaal aanpakken, met heroriëntatie op de drooglegging / ontwateringsbasis en op stedelijk en landbouwkundig watergebruik. Daarnaast het nastreven van infiltratie van hemelwater bij elke ruimtelijke ingreep.

Stress-aspect	**Omschrijving van het aandachtspunt**	**Aanpak**

1 - Overstromingsgevaar	Geen overstromingsgevaar in gemeente Berkelland	Geen advies gericht op het aspect “Overstromingsgevaar”
2 - Wateroverlast	Algemeen – Toename van extreme buien geeft meer risico op wateroverlast.	Principe: Bij elk ruimtelijke ingreep kijken naar kansen om water bergingsruimte te geven.
		Principe: Bewoners en bedrijven stimuleren tot infiltratie hemelwater op eigen perceel.
	Benoemde aandachtspunten	Aanpakken tijdens reguliere projecten of risicodialoog
3 - Droogte	Algemeen – Klimaatverandering geeft regionaal meer risico op droogte	Principe: Heroriëntatie op de drooglegging en op stedelijk en landbouwkundig watergebruik – Regionale aanpak – Waterschap WRIJ – Project “Verkenning Droogte Achterhoek”
	Algemeen – Een flinke bui in een droge periode wordt lokaal niet overal benut	Principe: Bij elke ruimtelijke ingreep infiltratie van hemelwater nastreven.
		Principe: Bewoners en bedrijven stimuleren tot infiltratie hemelwater op eigen perceel
4 - Hitte	Algemeen – Hitte geeft risico’s voor de waterkwaliteit	Principe: Herinrichting watersysteem, beluchting en andere maatregelen overwegen.
	Algemeen – Ondragelijke hitte in sommige gebouwen	Principe: Eigenaren stimuleren tot zonwering en isolatie van daken
	Algemeen – Te weinig goed bereikbare aangename schaduwrijke plekken	Principe: Openbaar toegankelijke aantrekkelijke schaduwrijke plekken creëren.

Ten aanzien van de droogteaanpak is het beter benutten van het jaarlijks neerslagoverschot (actief voorraadbeheer) essentieel. De watervoorraad moet gedurende het winterhalfjaar, wanneer sprake is van een neerslagoverschot, in de bodem worden opgebouwd. Dit leidt tot hogere grondwaterstanden in het voorjaar.
De partners in de Aanpak Droogte Achterhoek en Liemers hebben denklijnen van een ‘lichter’ tot ‘zwaarder’ maatregelenpakket laten doorrekenen, resulterend in een bandbreedte van 30-50 cm verhoging van de grondwaterstand op 1 april. Daarmee kan gedurende het winterhalfjaar een extra watervoorraad van 50 tot 75 mm worden opgebouwd. Variaties op deze denklijnen kunnen worden verkend. De doorrekening geeft zicht op de effecten van maatregelen en op een indicatieve bandbreedte van de technische kosten en de consequenties voor het huidige ruimtegebruik. Het ‘lichte’ maatregelenpakket markeert een ondergrens van het handelingsperspectief: wat moeten we minimaal doen om niet verder af te wijken van de balans. Het ‘zwaardere’ maatregelenpakket geeft inzicht in het effect met een grotere ruimtelijke impact. Gebleken is dat het vasthouden van extra water leidt tot extra opbrengsten voor de landbouw: hogere productiviteit en minder droogteschade. Daar tegenover staat dat afhankelijk van de maatregelen die worden ingezet en het doelbereik dat wordt beoogd, op 10% tot 30% van het landbouwareaal sprake zal moeten zijn van aanpassing van het agrarisch landgebruik aan nattere voorjaarscondities. Dit laatste speelt met name in de laagtes en beekdalen in de Achterhoek en de broekgebieden.
Ook beekherstel met maatregelen gericht op het profiel van beken en de peildynamiek van de beken kan bijdragen aan de opgave van water vasthouden en vertraagd afvoeren. Het gaat hierbij zowel om beken op het Oost-Nederlands plateau als om beken in het middengebied tot aan de IJssel met onder meer de Berkel, de Baakse Beek en de Veengoot. Daarbij heeft beekherstel consequenties voor het agrarisch landgebruik, maar biedt het ook perspectief

voor versterking van de biodiversiteit langs de beken, voor verbetering van de waterkwaliteit en voor waterberging in tijden van extreme regenval. De haalbaarheid van dit soort maatregelen zijn op regionaal niveau verkend, maar deze verkenning heeft nog niet geleid tot definitieve keuzes tot het nemen van maatregelen.

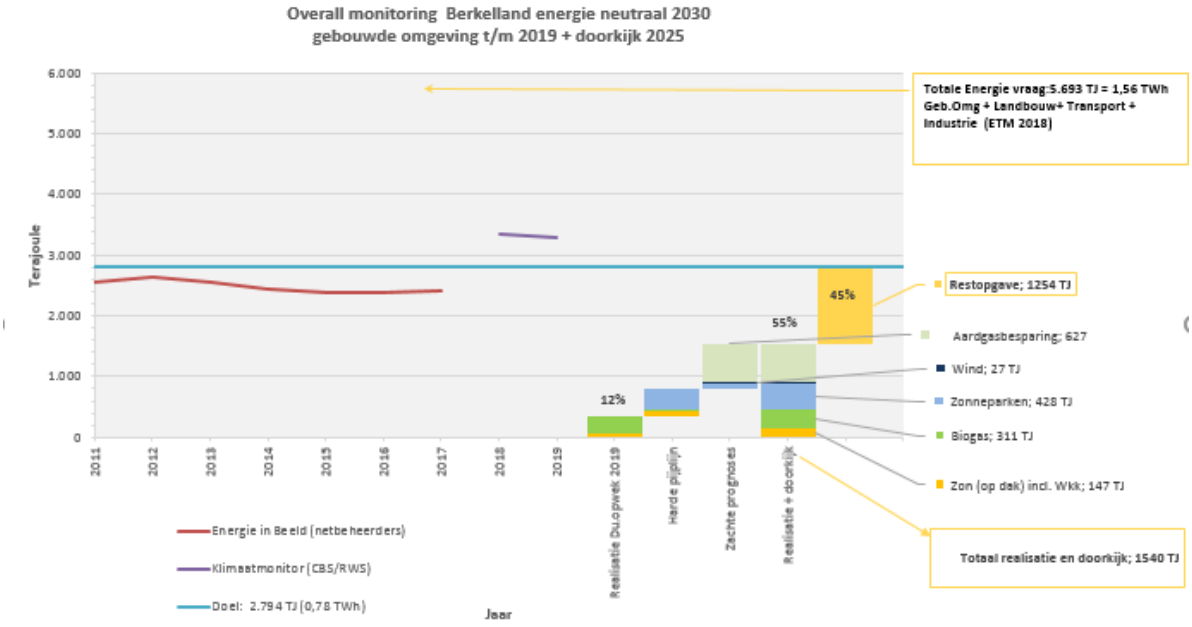
Energiegebruik/Duurzame energieopwekking
In verband met het opwekken van duurzame energie en de warmtetransitie zijn er betere/meer ondergrondse nutsvoorzieningen nodig (netcongestie). De verantwoordelijkheid hiervoor ligt bij de netbeheerder Liander. Ons huidige beleid gaat uit van een maximale inzet op zon-op-dak-opwekking. Liander reageert op de vraag naar teruglevercapaciteit door het middenspanningsnet uit te breiden, maar geeft ook aan dat dit niet vanuit maatschappelijke kostenoverwegingen overal zomaar zou moeten kunnen.

Het door de gemeenteraad vastgestelde doel om in 2030 energieneutraal te zijn in de gebouwde omgeving, brengt een opgave van 2800 TJ met zich mee. Met het huidige beleid is daarvan in 2019 12% gerealiseerd. En is er een vergelijkbare hoeveelheid aan nog te realiseren harde pijplijn van opwekinstallaties (met name zon op dak en zon op land).
De trendlijnen van warmte/aardgasbesparing vertalen zich door in een geprognotiseerde aardgasbesparing van 22%. Deze aardgasbesparing vraagt wel dat het huidige beleid wordt voortgezet.

Als alle verwachtingen en pijplijn projecten 100% positief uitvallen, blijft er alsnog een restopgave van 1254 TJ (45%) over. Deze zal met name door windenergie moeten worden ingevuld, omdat er voor 2030 weinig andere technische opties uitvoerbaar zijn. 1254 TJ invullen met windenergie betekent 33 (3MW tiphoogte 135 meter) tot 15 (6,5 MW, tiphoogte 240 meter) windturbines.

Op dit moment lopen er drie beleidsprocessen die bepalend zijn voor de toekomstige koers en het tempo van de energietransitie, met name voor de grootschalige opwekking van energie:
- de herijking van het RODE beleid voor windenergie (verwachte besluitvorming voorjaar 2024);
- de uitvoering van het nieuwe Achterhoekse Akkoord van Groenlo 3.0 (2023).
- de herijking van RES 1.0 tot RES 2.0, dit in combinatie met een herijking van het provinciale windbeleid (2024-2025)
- de vaststelling van nieuwe landelijke normen voor windturbines (uiterlijk 1 juli 2025).

Op voorhand is niet te voorspellen tot welke uitkomsten deze processen zullen leiden.

Transitievisie Warmte
Op 21 december 2021 stelde de gemeenteraad de Transitievisie warmte vast. Deze compacte Transitievisie Warmte:
- dient als uitgangspunt voor het opstellen van de wijkuitvoeringsplannen op weg naar een aardgasvrije bebouwde omgeving in 2050
- biedt tegelijkertijd voor eigenaren en gebruikers van gebouwen (woningen en niet-woningen) perspectief hoe te kunnen handelen tot het moment dat afkoppeling van het aardgas daadwerkelijk plaatsvindt.
De gemeente Berkelland kiest er op voorhand voor om geen wijken aan te wijzen die vóór 2030 worden afgekoppeld van het aardgas. Natuurlijke momenten die ontstaan als gevolg van (een opeenstapeling van) bijvoorbeeld activiteiten van netbeheerder, woningcorporatie, werken in de openbare ruimte (riolering/straatwerk) of door initiatieven van derden (zoals buurtaanpak van Agem Energieloket) kunnen maken dat vóór 2030 wel (voorgesorteerd) wordt op ontkoppeling van het aardgas. Uit de Transitievisie Warmte zal blijken wat de effecten zijn voor de doelstelling om in 2030 energieneutraal te zijn en of deze handhaafbaar blijft.

A5.3 Toekomstige ontwikkelingen buiten de invloed van de gemeente

Klimaatadaptatie
Klimaatverandering is bij uitstek een ontwikkeling die buiten de invloedssfeer van de gemeente valt. De verwachting is dat de effecten van klimaatverandering steeds beter merkbaar zullen worden.

Energiegebruik/Duurzame energieopwekking
De energietransitie wordt sterk beïnvloed door de verdere uitwerking van het Klimaatakkoord. De landelijke overheid is bezig de afspraken om te zetten in wetten (o.a. Klimaatwet, Warmtewet 2.0). Ook via landelijke financieringen zal de rijksoverheid de energietransitie sturen.
Een van de opdrachten van de rijksoverheid is het formuleren van een regionale energiestrategie voor de landelijke opgave voor energieopwekking op land van 35 TWh door de 30 regio's. De Achterhoek is een van die regio's en heeft een Regionale Energie Strategie

1.0 (RES 1.0) vastgesteld met een bod van 1,35 TWh. De gemeenteraad van Berkelland heeft RES 1.0 vastgesteld op 23 november 2021.

Ook andere actoren (belangverenigingen, georganiseerd bedrijfsleven, etc) die zitting hebben gehad aan de klimaattafels zijn bezig met het ontwikkelen van maatregelen. Van hen verwachten we nieuwe aanpakken, proposities en technieken. Dit maakt de voortgang van de energietransitie moeilijk voorspelbaar.

De overstap naar duurzaam vervoer en transport vergt in de toekomst zeer waarschijnlijk een grote aanpassing aan de energie-infrastructuur.

A5.4 Conclusie aandachtspunten voor klimaatadaptatie en energieopwekking

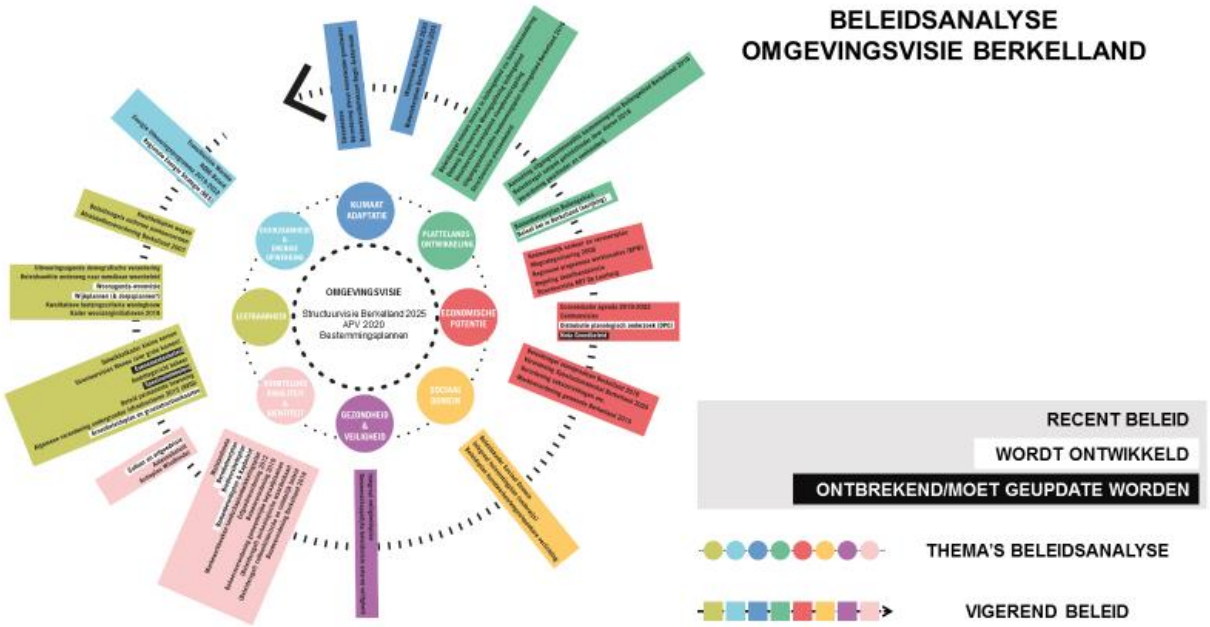
Klimaatverandering
Klimaatadaptatie is een nieuw onderwerp van aandacht ten opzichte van de Structuurvisie Berkelland 2025. De stresstesten die Berkelland heeft uitgevoerd geven een beeld van de belangrijkste opgaven en gebieden waar een inzet van de gemeente gewenst is. Op basis van de stresstesten zijn aandachtspunten en (inrichtings-)principes geformuleerd. De gemeente (en ook partners als het waterschap) kan vooral inzetten op klimaatadaptieve maatregelen en een klimaatrobuuste inrichting, zoals het aanpassen van het waterpeil, het zorgvuldig omgaan met de watervoorraad, het infilteren van hemelwater in bebouwd gebied, het opstellen van een hitteplan, het structureel creëren van schaduwwerking en verkoeling door middel van o.a. vergroening en door materiaalkeuze. In 2025 wordt een nieuwe regionale stresstest uitgevoerd.

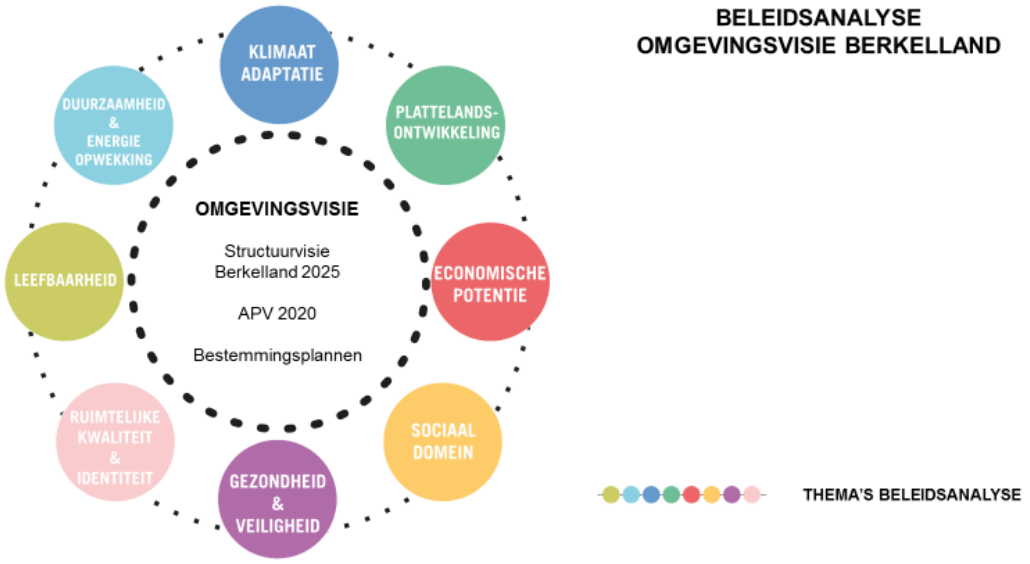
Energiegebruik/Duurzame energieopwekking
Het ruimtelijk beleid voor Duurzame Energieopwekking wordt in 2024 herijkt om te komen tot aanvullende lokale kaders voor windenergie.
Ook de in 2021 vastgestelde Regionale Energie Strategie Achterhoek 1.0 wordt herijkt, dit in combinatie met een aanpassing van het provinciale windbeleid. Naast dit proces loopt ook een landelijk besluitvormingstraject om te komen tot nieuwe landelijke normen voor windturbines en windparken. Het huidige RES 1.0 bevat het Achterhoekse voorstel voor de bijdrage aan de nationale opgave van 35 TWh voor de opwekking zon- en windenergie op land.
Ook de Transitievisie Warmte voor Berkelland is in 2021 vastgesteld en geeft duidelijkheid geven over de volgorde en timing van de afschakeling van het aardgas.
Voor het aanpakken van de netcongestie is Liander aan zet. Als gemeente kunnen we helpen door gerichter initiatieven voor het opwekken van zonne-energie op daken te stimuleren in afstemming met de werkzaamheden van Liander.

Deel B: Aandachtspunten voor de omgevingsvisie

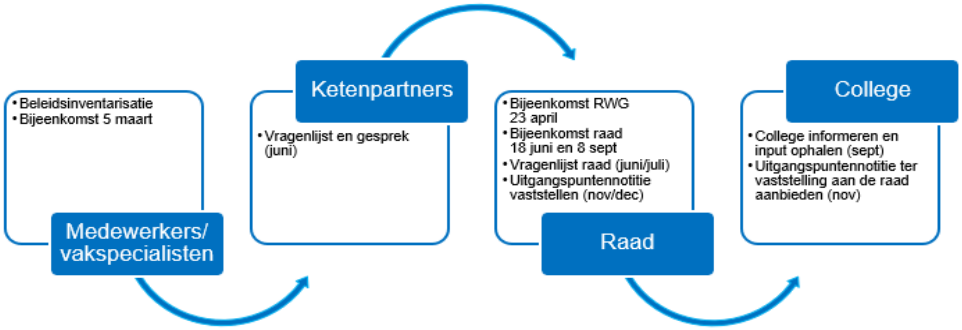
Uit de leefomgevingsfoto komen aandachtspunten naar voren voor onder andere plattelandsontwikkeling & economische potentie, sociaal domein & leefbaarheid, gezondheid & veiligheid, ruimtelijke kwaliteit & identiteit en klimaatadaptatie & energieopwekking.
Zie de paragrafen A1.4, A2.4, A3.4, A4.4 en A5.4.

De opzet van de leefomgevingsfoto is gebaseerd op de beleidsscan die gemeente Berkelland heeft gemaakt. Het gaat daarbij onder meer om beantwoording van de vraag welk beleid de gemeente Berkelland op dit moment heeft, dat moet worden meegenomen bij het opstellen van de omgevingsvisie. Het is daarbij van belang om te weten welk beleid tegelijkertijd met de omgevingsvisie in ontwikkeling is. Zie de onderstaande afbeeldingen voor de uitkomsten van de beleidsscan.

Naast de beleidsscan en de leefomgevingsfoto is in verschillende stappen en met verschillende gesprekspartners ook via participatiegesprekken input opgehaald over de integrale en strategische opgaven die de komende 10-20 jaar op Berkelland af komen.
In een bijeenkomst met medewerkers en vakspecialisten van de gemeente is een eerste verkenning van de mogelijke integrale opgaven voor de omgevingsvisie opgesteld. Deze conceptversie is als input gebruikt voor gesprekken met ketenpartners, het college, diverse raadsbijeenkomst(en) en een enquête voor de gemeenteraad. Daarna is een tweede conceptversie van de integrale opgaven gemaakt, die is opgenomen in de uitgangspuntennotitie voor de omgevingsvisie die door de gemeenteraad is vastgesteld. Deze integrale opgaven zijn als vertrekpunt voor het gesprek met de samenleving genomen.
Hiervoor is een participatieaanpak opgesteld, op basis van de stakeholdersanalyse. In diverse gesprekken met vertegenwoordigers van inwoners van Berkelland (per deelgebied), met ketenpartners en (semi-)professionele organisaties hebben wij geïnventariseerd welke onderwerpen de Berkellandse samenleving belangrijk vindt voor de omgevingsvisie. Ook is er een enquête onder de Berkellandse inwoners gehouden, waaraan 579 personen hebben deelgenomen.

Uit de beleidsscan, de leefomgevingsfoto en het uitgebreide participatieproces samen komen de belangrijkste aandachtspunten voor de omgevingsvisie naar voren.

Deze worden hieronder weergegeven, onderverdeeld naar de integrale opgaven uit de uitgangspuntennotitie voor de omgevingsvisie. Deze vormen het vertrekpunt voor het opstellen van de verschillende alternatieven voor de milieueffectrapportage.

Behoud van landschapskwaliteit met ruimte voor nieuwe initiatieven
Door concurrerende ruimteclaims in het buitengebied bestaat het risico dat de natuur- en landschapskwaliteit onder druk komt te staan en afneemt.
Een opgave voor de komende 10 tot 20 jaar is daarom het behoud en (waar het kan) versterken van de verschillende typen landschappen, als basis voor verdere ontwikkelingen en initiatieven binnen Berkelland. Bijvoorbeeld voor de energietransitie, klimaatverandering of ontwikkeling van de landbouw.

Aandachtspunten voor de omgevingsvisie bij deze opgave zijn:

- Bedreigingen landschap en natuur/biodiversiteit door schaalvergroting in landbouw, groei van bedrijventerreinen, toenemende recreatiedruk, energietransitie, mobiliteit en woningbouw
- Waardering van de leefomgeving/gunstig effect voor positieve gezondheid
- Behoud van archeologische en cultuurhistorische waarden en deze waar mogelijk versterken en inzetten als inspiratie bij planvorming, met daarbij aandacht voor niet beschermde cultuurhistorische kwaliteiten
- Veerkrachtig en duurzaam water- en bodemsysteem. Vasthouden van water in de bodem, het grondwater en de haarvaten van het watersysteem
- Biodiversiteit/aanwezigheid van natuurwaarden behouden en herstellen/versterken. Door aandacht voor illegale activiteiten om de achteruitgang van de afgelopen 20 jaar te stoppen), het herstellen van het blauwgroene-raamwerk, herstel gemeentelijke bermen, vernatten van water-gerelateerde natuurgebieden
- Aantrekkelijkheid voor recreatie en nieuwvestiging (inwoners en werkenden)
- Voorsorteren op klimaatveranderingen (hitte, wateroverlast, droogte)
- Herijking van het beleid voor duurzame energieopwekking (RES/RODE-beleid)
- Geen toename stikstofdepositie op Natura 2000-gebieden en in lijn met landelijk en provinciaal beleid meewerken aan stikstofreductie
- Tegengaan van lichtvervuiling en bescherming van de duisternis in het buitengebied
- Bescherming van zeer kwetsbare natuurgebieden (niet zijnde Natura 2000-gebieden) na intrekking Wet ammoniak en veehouderij onder de Omgevingswet

Versterken van de leefbaarheid en vitaliteit in de kernen
Onder andere de veranderende bevolkingssamenstelling (vergrijzing/ontgroening) en de afname van het aantal voorzieningen vraagt om een toekomstgerichte visie op de leefbaarheid in de kernen. Een samenhangend aanbod van wonen, ontmoeten, voorzieningen en zorg is gewenst.
Door een passend woningaanbod en door samen met de dorpsgemeenschappen in te zetten op het behoud van kwaliteiten en verdere doorontwikkeling van de kernen waardoor de omgevingskwaliteit voor inwoners en bezoekers toeneemt.

Aandachtspunten voor de omgevingsvisie bij deze opgave zijn:

- Anticiperen op demografische ontwikkelingen en hun effect op wonen, zorg, onderwijs. Dit leidt onder andere tot een vraag naar nieuwe woonvormen/toenemende vraag naar woonzorgvormen, afname van het voorzieningenniveau (o.a. winkels) en het aanpassen van de huisvesting van scholen (o.a. clustering)
- Aandacht voor leefomgeving met behoud van positieve waarden als schone en veilige leefomgeving (bijv. goede luchtkwaliteit, rustige woonwijken, levendige centra, geschikte bodemkwaliteit voor gebruiksdoel)

- Bij locatiekeuze en inrichting inspelen op toekomstige veranderingen, zoals het (landelijk) woningtekort, klimaatverandering, transitie warmte (aardgasloos bouwen), vergrijzing, thuiswerken, het verduurzamen van woningen
- Het borgen van de cultuurhistorische waarden van de (historische) kernen o.a. door een vroegtijdige ruimtelijke kwaliteitstoets bij ontwikkelingen in kernen
- Aantrekkelijkheid van de kernen behouden door het voorkomen van leegstand in de centra (ook voor bezoekers) en door het behoud van cultuurhistorische en archeologische waarden en de identiteit van de kernen.
- Behoud van voorzieningen, de voorzieningen winkels (16%) en openbaar vervoer (13%) worden het meest gemist (bron: AWLO 2017).
- Een actief dorps/verenigingsleven (wijk en kern-gericht werken, ontmoeten)
- Verduurzamen toekomstbestendig maken van de woning en woonomgeving
- Verbeteren van de groenvoorzieningen zowel om bewegen te stimuleren als in verband met klimaatadaptatie. Werken aan meer bomen en een meer divers soortenbestand van bomen.
- Infrastructurele ingrepen en openbaarvervoersvoorzieningen
- Stikstofdepositie op Natura 2000-gebieden mag per saldo niet toenemen (een lokale toename moet extern worden gesaldeerd met een afname elders) en in lijn met landelijk en provinciaal beleid meewerken aan stikstofreductie
- Bij ontwikkelingen in de omgeving van traditionele molens rekening houden met molenbiotopen
- Ruimtelijke kwaliteit en welstandsbeleid

De transitie van het buitengebied

Het platteland wordt multifunctioneel gebruikt. Het is al langer niet meer alleen van agrariërs, maar is gedeeld gebied met nieuwe inwoners en recreanten. Dit levert spanning op, maakt het complexer maar biedt ook mooie kansen om het platteland toekomstbestendig te maken. Landbouw staat onder druk door onder meer het stikstofvraagstuk, maar ook de ruimtevraag van andere gebruiksfuncties zoals duurzame energieopwekking. We zien dat veel agrariërs stoppen, de boerenbedrijven die er zijn worden soms groter en er vindt steeds vaker verbreding plaats (zorg, toerisme etc.). Omdat veel agrariërs stoppen, komt een groot aantal gebouwen leeg te staan. Er is aandacht nodig voor het behoud en versterking van het coulisselandschap, dat onder druk staat door schaalvergroting van de landbouw. Door onder meer ontgroening, vergrijzing en veranderingen in de maatschappij staan ook de voorzieningen op het platteland onder druk.

Deze transitie naar het toekomstbestendig maken van het platteland vergt een integrale aanpak. Waarbij onderwerpen als landbouw, duurzame energieopwekking, Vrijkomende Agrarische Bebouwing (VAB), asbest, ondermijning, biodiversiteit en de waterhuishouding, met (mee)-koppelkansen voor landschap, natuur, recreatie, wonen en werken in gezamenlijkheid moeten worden opgepakt.

Aandachtspunten voor de omgevingsvisie bij deze opgave zijn:

- Voldoende ontwikkelingsruimte voor landbouw als belangrijke economische sector en ruimtegebruiker versus andere functies in het buitengebied zoals natuur, wonen, recreatie en energieopwekking
- De gevolgen van de stikstofregelgeving voor de landbouw en andere functies
- Kansen voor circulaire landbouw/meer natuurinclusieve landbouw en vergroten biodiversiteit

- Functieverandering van agrarisch naar andere type bedrijvigheid of wonen (inclusief woningsplitsing)

- Behouden van positieve waarden in buitengebied (stil/rustig, donker, goede luchtkwaliteit, schoon drinkwater, erfgoed, natuur en landschap)
- Grondwater voor drinkwaterwinning
- Aanpassen van de inrichting ten gevolge van klimaatverandering

- Behoud en waar mogelijk versterking van de kwaliteit van natuur- en landschap
- Behoud van archeologische en cultuurhistorische waarden en deze waar mogelijk versterken, met daarbij aandacht voor niet beschermde cultuurhistorische kwaliteiten
- Uitloopgebied voor woonkernen, bijdrage aan positieve gezondheid
- Stikstofdepositie op Natura 2000-gebieden mag per saldo niet toenemen (een lokale toename moet extern worden gesaldeerd met een afname elders) en in lijn met landelijk en provinciaal beleid meewerken aan stikstofreductie

- Verrommeling en leegstand in het buitengebied tegengaan (VAB's, asbest, ondermijning, criminaliteit)

- Energietransitie: ontwikkelingen en beleid zijn in beweging
- Een goede digitale bereikbaarheid

- Sociale aspecten: weinig bedrijfsopvolgers in de landbouw, vergrijzing en eenzaamheid onder ouderen in het buitengebied, sociale en financiële problemen binnen het agrarisch bedrijf

- Fijnstof rondom grootschalige pluimveehouderijen
- Onderzoek mogelijke toename van geurbelasting ondanks stoppend aantal veehouderijen

Versterken van het regionale vestigingsklimaat
Aandachtspunt is het verstevigen van het regionale vestigingsklimaat voor (innovatieve) bedrijven, passend bij het imago en de kwaliteiten van de Achterhoek/Berkelland (o.a. maakindustrie). Tegelijkertijd is er aandacht nodig voor het realiseren van voldoende aantrekkelijke (groene) woonmilieus, zodat Berkelland een aantrekkelijke vestigingsplaats blijft.

Aandachtspunten voor de omgevingsvisie bij deze opgave zijn:
- Voldoende vestigingsmogelijkheden en doorontwikkelingsmogelijkheden voor bedrijven
- Voldoende geschoold personeel (o.a. techniek en zorg) en aantrekkelijke woonmilieus voor werkenden
- Demografische ontwikkeling in Berkelland en rest van de Achterhoek
- Inspelen op digitale ontwikkelingen zoals internetwinkelen en thuiswerken
- Vitale en leefbare compacte centra en het voorkomen van leegstand (voor inwoners maar ook voor bezoekers)
- Regionale samenwerking tussen organisaties, overheden en onderwijs
- Mobiliteit
- Recreatief aanbod in gemeente Berkelland en de Achterhoek aanpassen aan de veranderende vraag van toeristen en recreanten
- Verduurzamen van de bedrijventerreinen
- Uitstraling bedrijventerreinen/landschappelijke inpassing
- Voor bedrijven met een hoge milieucategorie en/of grootschalige verplaatsingen is het belangrijk dat er voldoende ruimte beschikbaar is en blijft op de Laarberg.
- Inspelen op de veranderende toeristische vraag (aanbod aanpassen)
- Gevolgen van bedrijven en mobiliteit voor de omgevingskwaliteit die bewoners en gebruikers ervaren (geluid, geur, luchtkwaliteit, externe veiligheid)
- Stikstofdepositie op Natura 2000-gebieden mag per saldo niet toenemen (een lokale toename moet extern worden gesaldeerd met een afname elders) en in lijn met landelijk en provinciaal beleid meewerken aan stikstofreductie
- Een passende infrastructuur voor duurzame energievoorziening
-

Versterken van de regionale bereikbaarheid
De kansen die de verbreding van de A1, het doortrekken van de A15 en de bestaande N18, de OV knooppunten (station Ruurlo, busstation Borculo, busstation Neede) en de goede

digitale bereikbaarheid bieden, verder versterken. Deze inzetten om de positie van Berkelland in relatie tot de omliggende gemeenten en voorzieningen te versterken.

Aandachtspunten voor de omgevingsvisie bij deze opgave zijn:

- Veilige, betrouwbare en duurzame mobiliteit ter ondersteuning van een sterke economie, recreatie en wonen
- Aandacht voor leefomgeving (denk aan milieuaspecten als geluid, luchtkwaliteit en externe veiligheid), mogelijke versnippering van het landschap
- Beschikbaarheid van een geschikt ondergronds netwerk (in verband met toekomstige ontwikkelingen voor duurzame energieopwekking, transitie warmte)
- Behoud van openbaar vervoervoorzieningen
- Mogelijk opwaarderen van de N18 en verkenning Noordtak Betuwelijn zijn weer actueel
- Stikstofdepositie op Natura 2000-gebieden mag per saldo niet toenemen (een lokale toename moet extern worden gesaldeerd met een afname elders) en in lijn met landelijk en provinciaal beleid meewerken aan stikstofreductie
- Verkeersveiligheid bevorderen

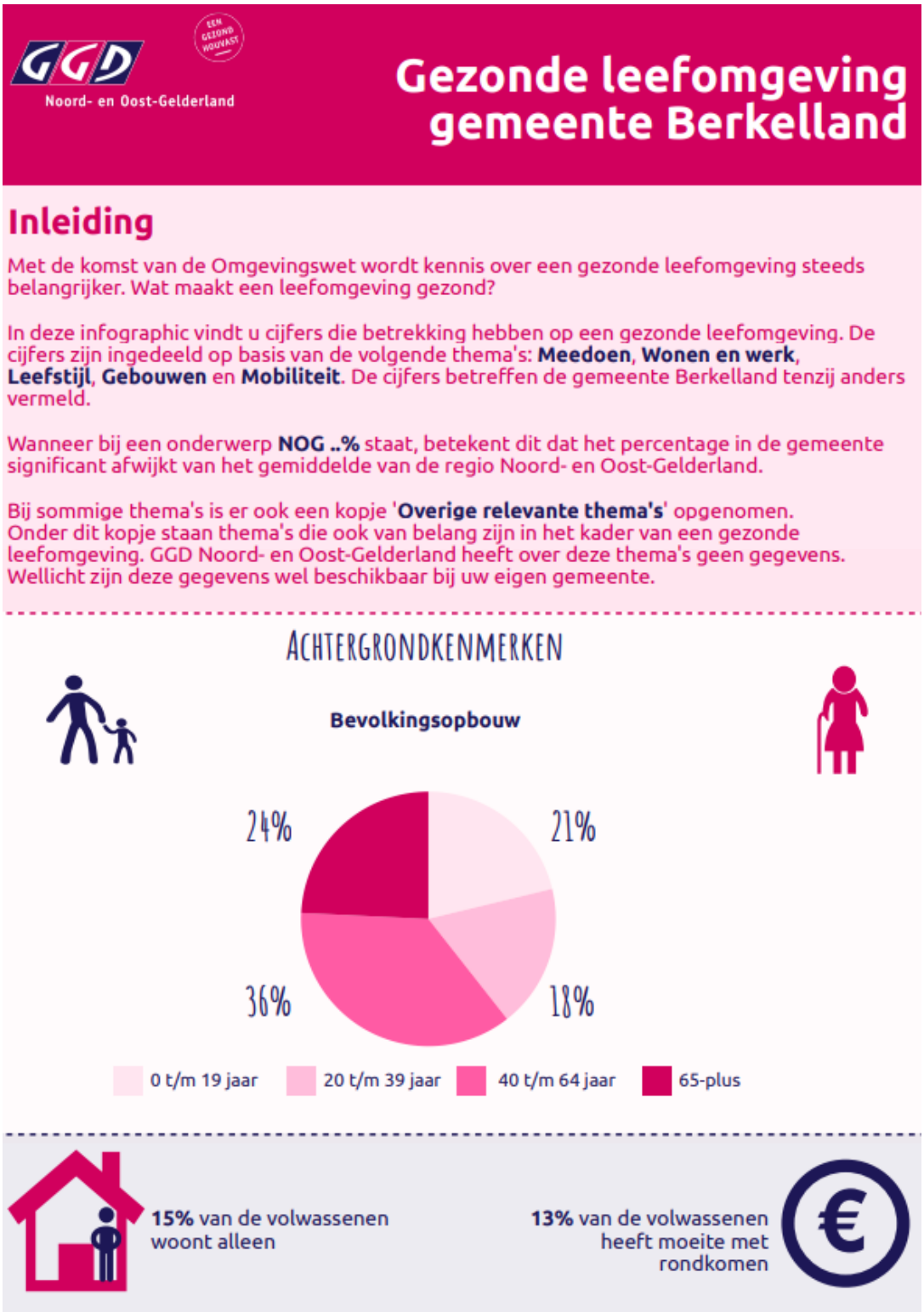
Creëren van een gezonde leefomgeving

Het creëren van een gezonde leefomgeving en het bevorderen van positieve gezondheid van Berkellanders, door een beweegvriendelijke omgeving en het versterken van sociale cohesie.

Aandachtspunten voor de omgevingsvisie bij deze opgave zijn:

- Een fysieke leefomgeving die uitnodigt tot bewegen, recreëren en ontmoeten (sporten in openbare ruimte)
- Groen, water en landschap dragen bij aan positieve gezondheid
- Voldoen aan omgevingswaarden voor met name geluid, geur, luchtkwaliteit en externe veiligheid als randvoorwaarde voor veilige en gezonde fysieke leefomgeving
- Gezondheidseffecten houtrook door kachels en open vuren
- Een vergrijzende bevolking stelt andere eisen aan de woonomgeving
- Leemten in kennis voor wat betreft gezondheidseffecten van veehouderij en elektromagnetische velden (5G e.d.)
- Voorsorteren op klimaatverandering (hitte, wateroverlast, droogte)
- Oog voor de psycho-sociale problematiek bij agrariërs

Bijlage 1: Infographic 'Gezonde leefomgeving gemeente Berkelland'

Meedoen

Het uitgangspunt van een gezonde leefomgeving is dat de inrichting stimuleert tot het hebben van contacten met andere mensen. Een omgeving waarin iedereen zich veilig voelt om mee te doen. Denk hierbij ook aan:

- Ook minder zelfredzamen hebben mogelijkheden voor sociale contacten.
- Er zijn voldoende toegankelijke en uitnodigende plekken om elkaar te ontmoeten.
- In de omgeving is economische activiteit die de structuur voor voldoende werkgelegenheid versterkt.

37% van de volwassenen is eenzaam

44% van de volwassenen neemt weleens deel aan buurtactiviteiten
NOG 33%

68% van de volwassenen heeft minimaal wekelijks contact met buren

40% van de volwassenen is vrijwilliger

Overige relevante thema's:

- Aanwezigheid van bankjes en ontmoetingsplekken zoals speeltuinen.
- (Sociale) veiligheid van de leefomgeving.

Wonen en werk

Ideaal gezien is een gezonde woonomgeving klimaatadaptief ingericht. Er is aandacht voor zowel het beschermen als het bevorderen van de gezondheid. Denk hierbij ook aan:

- Voor iedereen zijn er aantrekkelijke plekken: dichtbij en toegankelijk.
- Wonen en druk verkeer zijn gescheiden.
- Wonen, werk en voorzieningen zijn goed gemengd, overlast gevende bedrijven staan op afstand.
- De woonomgevings is een natuurlijke omgeving met toegang tot groen en water.

Geluidhinder
(19-65 jaar)

18%
Wegverkeer
< 50 km/h
NOG 24%

13%
Wegverkeer
> 50 km/h

Brommers en scooters 21%
NOG 30%

Bedrijven en industrie 7%

Geurhinder
(19-plus)

22%

Houtrook

6%
Industrie

9%

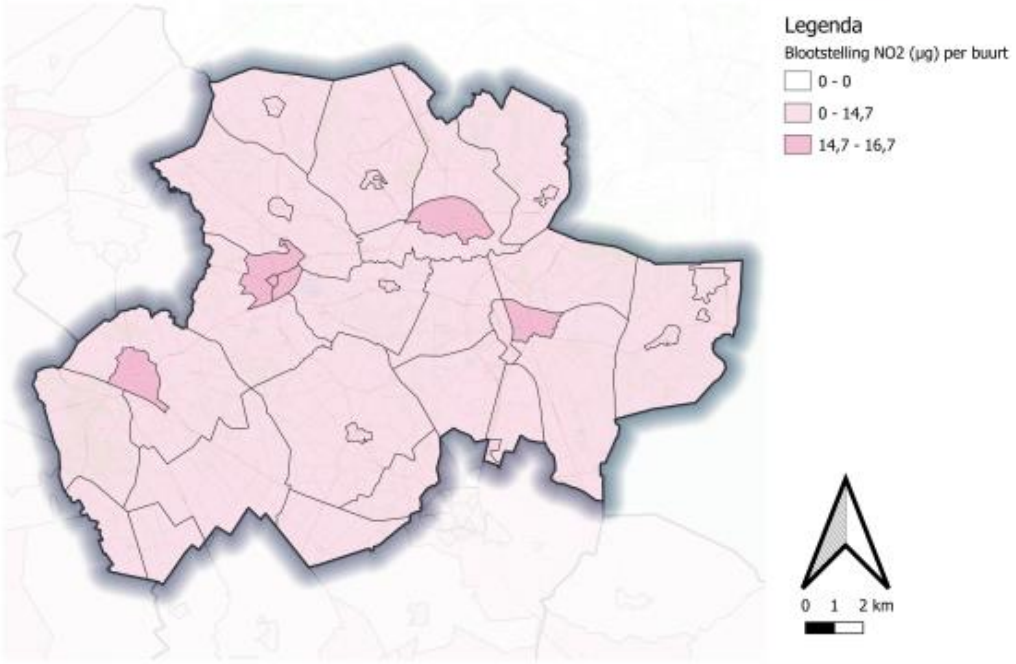

Agrarische bedrijven

Kaart Luchtkwaliteit

Onderstaande kaart geeft de gemiddelde concentratie stikstofdioxide per buurt in de gemeente weer.

Luchtkwaliteit Blootstelling NO2 (µg/m3) per buurt in de gemeente Berkelland (Provincie Gelderland en Gelderse GGD'en, 2017)

Gezondheidschade door Luchtvervuiling

7903 dagen **ziekteverzuim** per jaar (20-65 jarigen)

Aantal nieuwe gevallen van

COPD bij **volwassenen** (18+) 15

Astma bij **kinderen** (5-19 jarigen) 16

Afstand tot groen of water is voor **87%** van de volwassenen **minder dan** 500 meter.
NOG 93%

79% van de volwassenen heeft vanuit huis **zicht op water of groen.**

Leefstijl

Het uitgangspunt van een gezonde leefomgeving is dat het mensen uitnodigt tot gezond gedrag. Denk hierbij ook aan:

- Kinderen groeien op in een rookvrije omgeving.
- De leefomgeving draagt bij aan een gezond gewicht en ontspanning.

Bewegen

76% van de kinderen speelt min. 3,5 uur per week buiten

86% van de kinderen beweegt min. 7 uur per week
NOG 80%

21% van de 2e en 4e klassers (VO) voldoet aan de NNGB*

64% van de volwassenen voldoet aan de NNGB*

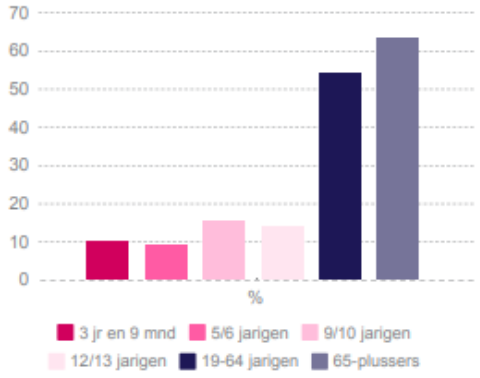
Belemmeringen om buiten te spelen

18% te weinig vriendjes / vriendinnetjes

15% te weinig speelplekken

8% teveel verkeer
NOG 12%

Matig en ernstig overgewicht (%)

Beweegvriendelijkheid

Speelplekken	1,8
Sportvoorzieningen	3,3
Routes	4,7
Buitengebied	3,5
Nabijheid voorzieningen	2,0
Totaal*	**3,4**

** Hoe hoger de score op een schaal van 0 tot 5, hoe meer de omgeving is ingericht om te sporten en te bewegen.*

* NNGB: Nederlandse Norm Gezond Bewegen.
Voor tieners: min. 7 dagen p/wk een uur matig intensief bewegen.
Voor volwassenen: min. 5 dagen p/wk een half uur matig intensief bewegen.

5% van de ouders rookt weleens in huis

Overige relevante thema's:

- Wandelpaden, ommetjes.
- Rookvrije buitenruimte.

Gebouwen

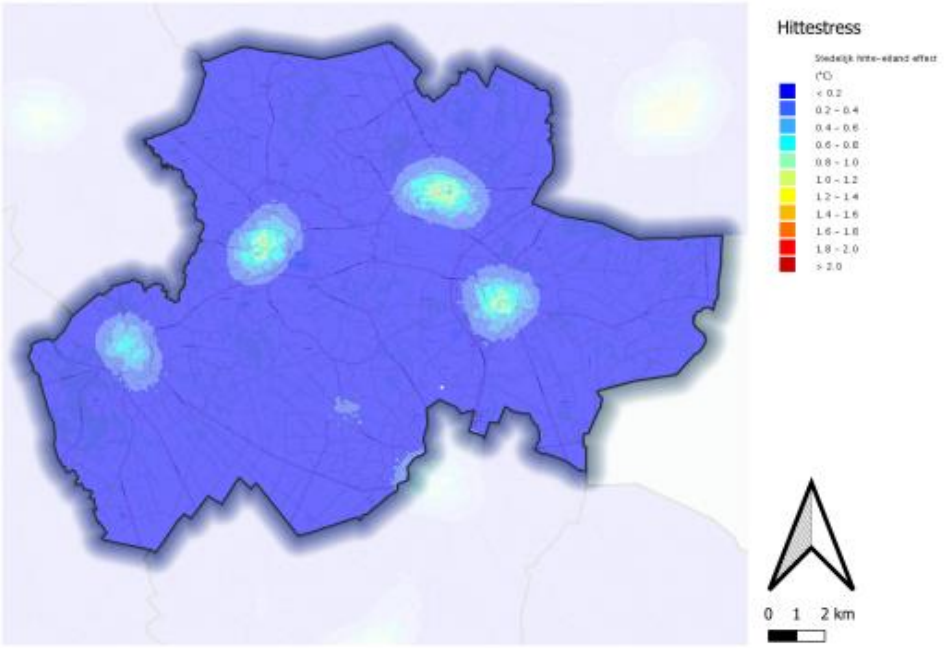
Ideaal gezien is het binnenklimaat van woningen, scholen en andere gebouwen gezond waardoor gebruikers er prettig verblijven, leren en werken. Denk hierbij ook aan:

- Binnenklimaat is prettig en gezond.
- Minimaal één zijde (gevel) van een woning is aangenaam en stil.
- Er zijn voldoende geschikte levensloopbestendige en klimaatadaptieve woningen.

Kaart Hitte-Eiland Effect

Op onderstaande kaart is het stedelijk hitte-eiland effect weergegeven. Dit is het gemiddelde luchttemperatuursverschil in de zomer tussen het stedelijke en omliggende landelijke gebieden. Het stedelijk hitte-eiland effect is het sterkst 's nachts.

Stedelijk hitte-eiland effect in de gemeente Berkelland (RIVM, 2017)

Hittestress

6% van de volwassenen kan bij warm weer de woning niet koel houden.

Wonen

33% van de woningen is een huurwoning

Overige relevante thema's:

- Woningbouw, zoals aantal levensbestendige woningen en binnenklimaat.
- Locaties van kwetsbare groepen, zoals ouderen.

Mobiliteit

Het grondbeginsel van een gezonde leefomgeving is dat bewegen aantrekkelijk is en gebruik van actief en openbaar vervoer wordt gestimuleerd. Denk hierbij ook aan:
- Actief (lopen en fietsen e.d.) en veilig vervoer is de standaard.
- Voorzieningen zijn goed bereikbaar.

Bewegen en mobiliteit

77% van de kinderen loopt / fietst min. 3 dagen per week naar school
NOG 69%

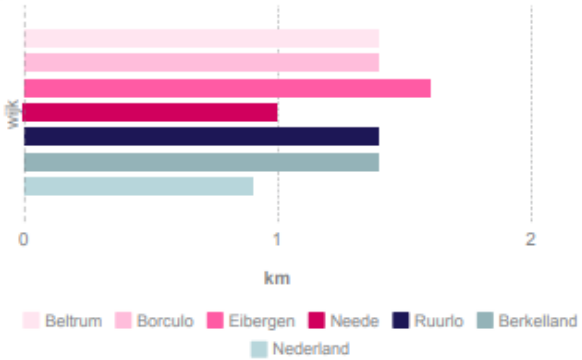

10% van de volwassenen heeft mobiliteits-beperkingen

12% van de volwassenen loopt / fietst zelden of nooit

Afstand tot supermarkt (km's)

89% van de volwassenen vindt dat voorzieningen in de buurt te voet of per fiets goed bereikbaar zijn

29% van de volwassenen loopt / fietst afstanden van meer dan 4 km
NOG 36%

Overige relevante thema's:
- Aanwezigheid en afstand tot overige voorzieningen (per wijk of kern).
- OV infrastructuur.
- (Snel)fietsroutes.
- Verkeersveiligheid.

Bronnen:
- Monitor Volwassenen en Ouderen 2016, GGD'en, RIVM en CBS
- E-MOVO 2015, GGD'en, RIVM en CBS
- Kindermonitor 2017, GGD Noord- en Oost-Gelderland
- Panelonderzoek Gezonde Leefomgeving, GGD Noord- en Oost-Gelderland
- Onderzoek Luchtkwaliteit, Gelderse GGD'en en Provincie Gelderland, 2019
- Digitaal Kinddossier (KD+), GGD Noord- en Oost-Gelderland
- CBS Statline/CBS in uw buurt
- www.Volksgezondheidenzorginfo.nl

Een bijlage met een beschrijving van de indicatoren is beschikbaar op: www.ggdnog.nl/glbeschrijving

Februari 2020, Warnsveld

Een gezond houvast

GGD Noord- en Oost-Gelderland

Bijlage 2: Cultuurhistorische ensembles

Ruurlo
In Ruurlo gaan dorpskern en landgoed rond Huis Ruurlo min of meer nog gaaf in elkaar over. Het waardevolle aan het (nog veel groter dan het ensemble doet vermoeden) landgoed Huis Ruurlo is het bijzondere samenspel van het huis met tuin, park en Molenbos, met daarbij de twee lanen richting Vorden en het oude bos daaromheen. Ten zuiden van het kasteel ligt de Bruil, waar de nodige oude pachthoeven van het kasteel liggen, en westelijk daarvan ligt het jonge kasteelbos uit de 19e eeuw met de padenster. Een deel van het ensemble is aangewezen als rijksbeschermde buitenplaats.

Gelselaar
Gelselaar is, samen met Geesteren (zie 3), één van de nog gave esdorpen in de gemeente Berkelland. De concentratie aan historische bebouwing en de overgang naar de herkenbare es heeft er in 2013 voor gezorgd dat Gelselaar tot rijksbeschermd dorpsgezicht is aangewezen. Ten opzichte van het beschermd gezicht zijn aan het ensemble de gave landschappen aan de west- en oostzijde toegevoegd.

Geesteren
Geesteren is net als Gelselaar een relatief gaaf esdorp, alleen Geesteren heeft zich iets sterker uitgebreid. Maar ook hier nog altijd sprake van een gave overgang
van dorp naar es.

Nederbiel
Ten zuidoosten van Geesteren en ten noordoosten van Borculo ligt een bijzonder en misschien wat onbekender fraai gebied; Nederbiel. Wat dit gebied zo fraai maakt is dat hier sprake is van een overduidelijk beleefbare verloop in hoogte van es via agrarische bebouwing langs de Needse Tolweg naar het beekdal. In dit gebied ligt ook nog een oude beekarm, die door twee steilranden aan weerszijden nog heel duidelijk gemarkeerd wordt.

Lebbenbrugge & Beekvliet
Ten westen van Borculo liggen twee ensembles die historisch weinig met elkaar te maken hebben, maar tegen elkaar aan liggen: de tolhuis-herberg
Lebbenbrugge en omgeving en de jonge buitenplaats Beekvliet. Bij de Lebbenbrugge hoort de naastgelegen weg, bij Beekvliet het fraaie, tot het landgoed behorende landschap dat zich tot aan de Lebbenbrugge uitstrekt. Het Galgenveld met zijn oude openluchtbad valt eveneens binnen dit ensemble als een voorbeeld van vroege ontspanning voor de inwoners van Borculo.

Eibergen
Door de aanleg van een park in een oude Berkelmeander heeft de burgemeestersfamilie Smits er voor gezorgd dat het stadje Eibergen nog een beleefbare relatie met de oude waterloop heeft behouden. Naast het oude deel van het dorp, hoort ook het park en het naastgelegen openluchttheater uit 1954 tot het ensemble.

Mallem
Net als Gelselaar is ook Mallem een rijksbeschermd dorpsgezicht. Maar die bescherming gaat alleen over de omgeving van de molen. Het ensemble gaat ook over de directe omgeving met de oude Joodse begraafplaats, de gehele oude Berkelloop met aangrenzende landerijen en het terrein van het Huis Mallem. Ook de relatief gave buurtschap Loo hoort hierbij. Op ’t Loo staan meerdere historische boerderijen in een goed bewaard gebleven stedenbouwkundige setting bij elkaar.

’t Kip
’t Kip is misschien wel de meest onbekende kern in de gemeente Berkelland. Het kleine lint, zonder uitbreidingswijken en waar alle huizen nog aan het landelijk gebied grenzen, kent ook een mooi rooms-katholiek kerkelijk ensemble.

Rekken
Rekken heeft zich na de Tweede Wereldoorlog vooral aan de noordzijde uitgebreid, waardoor de kerk en het kerkhof nog steeds een directe ruimtelijke verbinding met het dal van de Berkel hebben. Door het grasland dat binnen het ensemble ligt, liep tot in de jaren 70 van de 20e eeuw de Berkel zelf nog.

Rekkense Inrichtingen
Onderbelicht, maar heel wezenlijk voor de landschappelijke ontwikkeling van de omgeving van Rekken zijn de Rekkense Inrichtingen (sinds 1913). Deze inrichtingen, met uitzondering van de afzijdig gelegen TBS-inrichting Oldenkotte is een cultuurhistorisch ensemble. Het gebied kent een afwisseling van oudere en nieuwe bebouwing in een zeer fraaie groene omgeving binnen een jonge heideontginning. Daaronder valt ook het natuurbad.

Oldenkott & Zwillbrock
Deze ensembles hebben zoveel overeenkomsten dat ze in één genoemd worden. Ze zijn ook afwijkend van de rest, omdat ze grensoverschrijdend zijn en een belangrijk deel van hun waarde ontlenen aan zaken die aan de Duitse zijde liggen. Het gaat namelijk om de oude grensovergangen met grenskapellen aan de Duitse zijde, waarbij vooral de grensmarkering, het landelijk karakter en de verzorgende functies rond de grens (cafés, grenskantoor, kerk) een grote rol spelen.

Needse Berg
Verreweg het grootste ensemble in de gemeente Berkelland is dat van de Needse Berg met aan weerszijden de aangrenzende gehuchten Noordijk en Lochuizen en de achterliggende uitgestrekte heideontginningen. Vooral de Needse Berg en deze heideontginningen zijn nog erg gaaf. Noordijk en Lochuizen zijn wel sterk veranderd, maar nog altijd vrij landelijk en onmisbaar voor het vertellen van het verhaal over de Needse Berg. Binnen de Needse Berg is het industriële verhaal (winningskuilen, fabrieksterreinen en smalspoorlijnen) een sterk subthema. Het vertegenwoordigt
het bredere industriële verleden dat vooral in Neede en Rekken in de late 19e en vroege 20e eeuw een rol speelde.

Bijlage 3: Soortgroepen biodiversiteitsplan

De biodiversiteit in Berkelland
De gemeente Berkelland heeft een hoge biodiversiteit voor de meeste soortgroepen. Dit komt omdat er veel verschillende typen leefgebieden hier in een aanzienlijke omvang naast elkaar voorkomen. Opvallend is dat het aantal plantensoorten van de Rode lijst in vergelijking met heel Nederland gering is. Dit wordt veroorzaakt door de achteruitgang van de kwaliteit van leefgebieden met specifieke, kwetsbare milieuomstandigheden en het verdwijnen van dit soort leefgebieden.

Zoogdieren. In ons land komen 79 soorten grondgebonden zoogdieren en vleermuizen voor. Binnen de gemeente Berkelland zijn in de afgelopen 10 jaar 36 soorten waargenomen. Het betreft 26 soorten grondgebonden zoogdieren en 10 soorten vleermuizen. Al deze soorten zijn wettelijk beschermd. Alle vleermuissoorten zijn bovendien op Europees niveau beschermd middels de Habitatrichtlijn. Er zijn waarnemingen bekend van zeldzame soorten als baardvleermuis, boommarter, Brandts vleermuis, franjestaart, grote bosmuis en sinds kort ook de otter.

Broedvogels. In Nederland broeden circa 197 vogelsoorten (bron: Vogelbescherming Nederland). Verspreid over de afgelopen 10 jaar zijn er in de gemeente Berkelland van 140 vogelsoorten waarnemingen bekend die duiden op een mogelijk broedgeval. Van sommige zeldzame soorten betreft dit enkele of zelfs eenmalige waarnemingen. Andere soorten zijn regelmatige broedvogels in de gemeente Berkelland. Onder de aangetroffen soorten bevindt zich ook een aantal landelijk minder algemene en/of kritische soorten als boomvalk, Europese kanarie, fluiter, geelgors, gele kwikstaart, grote karekiet, grutto, hop, kneu, koekoek, middelste bonte specht, raaf, spotvogel, wielewaal en zomertortel. Landelijk zeldzame soorten als groene specht, grote lijster, patrijs, steenuil, wielewaal hebben een belangrijke populatie in Oost Gelderland, waarbij in de gemeente Berkelland een aanzienlijk deel van deze populatie voorkomt.

Reptielen. Er komen 3 van de 7 soorten inheemse reptielen voor in de gemeente Berkelland: hazelworm, levendbarende hagedis en ringslang. Dit betreffen alle strikt beschermde soorten in Nederland. Populaties van deze soorten beperken zich voornamelijk tot bos- en natuurgebieden, zoals Boswachterij Ruurlo, de Breken, het Needse Achterveld en het Lankheet. Doordat deze populaties grotendeels geïsoleerd liggen en doordat deze soorten landelijk vrij zeldzaam zijn, is behoud van de leefgebieden van groot belang.

Amfibieën. Van de 16 soorten inheemse amfibieën soorten zijn er in de gemeente Berkelland van 10 soorten waarnemingen bekend in de afgelopen 10 jaar. De zeer zeldzame vroedmeesterpad, geelbuikvuurpad en vuursalamander kennen uitsluitend natuurlijke populaties in Zuid-Limburg. Van de 13 meer verspreid voorkomende soorten is dus een relatief groot deel bekend uit de gemeente Berkelland. Het betreft deels algemene soorten als bastaardkikker, bruine kikker, gewone pad en kleine watersalamander. Daarnaast zijn er binnen de gemeente belangrijke populaties van zeldzame en strikt beschermde soorten als boomkikker, kamsalamander en poelkikker aanwezig. In het Needse Achterveld en het Lankheet komen populaties van de strikt beschermde heikikker voor.

Vissen. Door de aanwezigheid van verschillende beeklopen en ook allerlei typen afgesloten wateren als vijvers, grachten, vennen, poelen en voormalige zandwinplassen kent de gemeente een afwisselende visstand, waarbij alleen enkele soorten van grote rivieren zoals barbeel en sneep en zeer zeldzame soorten van schoon en snelstromend water als elrits en gestippelde alver ontbreken. Er zijn van 25 inheemse vissoorten waarnemingen bekend in de gemeente in de afgelopen 10 jaar. Het betreft zowel typische soorten van stilstaand en langzaam stromend plantenrijk water als ruisvoorn, snoek, vetje en zeelt, maar ook kenmerkende soorten van beeksystemen als beekforel, beekprik, kopvoorn, riviergrondel, serpeling en winde. Voor de relatief zeldzame serpeling vormen de Oost Gelderse beeksystemen een belangrijk leefgebied. Met het verbeteren van de waterkwaliteit, het opheffen of omzeilen van barrières als sluizen en stuwen middels vispassages en het plaatselijk herstellen van de beeklopen zelf is de situatie voor dergelijke vissoorten van stromend water de afgelopen 25 jaar verbeterd. Ook de vrij zeldzame en Europees

beschermde grote modderkruiper heeft enkele (geïsoleerde) populaties in de gemeente Berkelland. Door de aanwezigheid van populaties van deze vissoorten heeft gemeente Berkelland een belangrijke waarde voor de soortgroep vissen.

Libellen. In Nederland leven 71 verschillende libellensoorten. Daarvan zijn er 50 in de gemeente Berkelland aangetroffen in de afgelopen 10 jaar. Algemene soorten komen voor bij de meest uiteenlopende watertypen, van kleine poelen en vennen tot grote plassen. Er zijn ook een aantal minder algemene en kritische soorten waargenomen binnen de gemeente. Het betreft onder andere kenmerkende soorten van vennen en veengebieden, zoals de koraaljuffer, venglazenmaker, zwarte heidelibel en verschillende soorten witsnuitlibellen. Ook de beekoeverlibel, beekrombout, bosbeekjuffer en weidebeekjuffer, kenmerkende soorten van schoon stromend water komen voor in de gemeente, dankzij de aanwezigheid van de verschillende beeklopen. De beekrombout, bosbeekjuffer en gevlekte witsnuitlibel zijn wettelijk beschermde soorten. Samen met de venglazenmaker en venwitsnuitlibel staan deze soorten ook op de Rode Lijst van zeldzame en/of bedreigde libellensoorten.

Dagvlinders. Op dit moment leven er in Nederland 53 soorten dagvlinders (bron: De Vlinderstichting). Hiervan zijn er in de afgelopen 10 jaar 41 soorten waargenomen in de gemeente Berkelland. Door de grote afwisseling van biotopen binnen de gemeente Berkelland, met onder andere vochtige loofbossen, heide- en veengebieden, blauwgraslanden, kruidenrijke graslanden en hooilanden is er een hoge diversiteit aan dagvlinders te vinden. Het betreft naast algemene standvlinders als citroenvlinder, dagpauwoog, gehakkelde aurelia, klein koolwitje en landkaartje en trekvlinders als atalanta, distelvlinder en gele luzernevlinder ook zeldzamere en kritische soorten als bont dikkopje, geelsprietdikkopje, gentiaanblauwtje, grote vos, grote weerschijnvlinder, heideblauwtje, iepenpage, keizersmantel, kleine ijsvogelvlinder en staartblauwtje. De grote vos, grote weerschijnvlinder en kleine ijsvogelvlinder zijn wettelijk beschermd in Nederland. Van het zeldzame gentiaanblauwtje zijn tot 2012 waarnemingen bekend uit het Needse Achterveld. Inmiddels is de soort daar verdwenen. De soort komt voor op beschutte natte heidevelden, randen van hoogvenen, heischraal grasland en blauwgraslanden met veel klokjesgentianen, dophei, struikheide en hoogteverschillen waar de knoopmieren en/of steekmieren hun nesten kunnen maken. Ook moeten er voldoende kiemingsplaatsen zijn voor de klokjesgentiaan. Hopelijk keert de soort terug door herstelmaatregelen in de heideterreinen binnen het Needse Achterveld.

Planten. Bij het beschrijven van de biodiversiteit van de flora is specifiek gekeken naar de aanwezigheid van wettelijk beschermde soorten en bedreigde soorten die op de Rode Lijst vermeld staan. In Nederland gaat het daarbij om 530 soorten. Er zijn 90 plantensoorten van de Rode Lijst aangetroffen in de gemeente Berkelland in de afgelopen 10 jaar. Drie ervan zijn wettelijk beschermd: blaasvaren, schubvaren en valkruid. De bijzondere plantensoorten zijn binnen de gemeente vooral te vinden in natuur(ontwikkelings)gebieden als het Needse Achterveld, De Breken, het Lankheet en het Noordijkerveld, maar ook in verschillende bosgebieden en in mindere mate verspreid in het agrarisch cultuurlandschap. Een deel van de aangetroffen bijzondere soorten is terug te leiden naar ingezaaide wegbermen en andere terreinen en verwilderde tuinplanten. Ondanks dat in Berkelland veel verschillende typen leefgebied voorkomen is het aantal planten van de Rode Lijst in vergelijking met heel Nederland gering. Dit wordt veroorzaakt doordat de milieuomstandigheden van deze leefgebieden in Berkelland zijn verslechtert waardoor veel soorten van leefgebieden met specifieke, kwetsbare milieuomstandigheden zijn verdwenen.